

čtenář

MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

78

2020

ročník 72

Cena 60 Kč

KNIHOVNA VE VEŘEJNÉM PROSTORU 2

- Veřejný prostor v SVK Hradec Králové
- Kurzy při Městské knihovně Děčín
- Obraz knihovníka ve filmu
- Rouškování

KNIHOVNY V NOVÉM

- Městská knihovna Veselí nad Moravou
- L. I. Kahn, tvůrce knihovny Exeter

Čas změn – víze knihovnictví po koronaviru

Vydávání knih v ČR v roce 2019

T. Cimrhanzl – první městský

knihovník v Plzni

Wikimedia Česká republika

Knihovna ve veřejném prostoru – veřejný prostor v knihovně s. 244–247

← Odhalení sochy Svoboda slova před budovou SVK v Hradci Králové

Foto: archiv SVK HK – Markéta Špásavá

Bibliobox užítým uměním s. 260

Jeden ze společných biblioboxů SVK PK a Univerzitní knihovny ZU ve ztvárnění grafika Jana Chabry →

Foto: archiv SVK PK

Kurzy při městské knihovně Děčín s. 248–249

↓ Momentka z kurzu hudební výchovy v rámci příměstského tábora, který se konal počátkem března 2019

Foto: archiv MěK Děčín

Když se řekne Dolněmčí...

s. 268–269

↓ Pohled do útulného prostředí Místní knihovny Dolní Němčí, Knihovny Zlínského kraje roku 2018

Foto: archiv Místní knihovny Dolní Němčí

Obecní knihovna Moravany – moje srdeční záležitost s. 266–267

↓ V nových prostorách plní Obecní knihovna v Moravanech u Brna oceňovanou roli komunitního centra

Foto: archiv Obecní knihovny v Moravanech u Brna

Neklidný svět nemocí, válek a chudoby

s. 258–260

↑ (vlevo) Přípravená výstava v Muzeu Komenského byla od března 2020 kvůli pandemii nepřístupná; znovuotevření se dočkala až v červnu (vpravo) Autorka výstavy K. Smolíková s podobiznou J. A. Komenského od Lukáše Fibricha

Foto: archiv K. Smolíkové

Téma – Knihovna ve veřejném prostoru 2

244_ Knihovna ve veřejném prostoru – veřejný prostor v knihovně | Vladimíra Buchtová, Eva Svobodová

248_ Kurzy při Městské knihovně Děčín | Miroslava Nedvěďová

250_ Obraz knihovníka ve filmu | Jan Kamenický

253_ Rouškování | Jana Chlebková

Vydávání knih v ČR

254_ Bilance vydávání knih v ČR v roce 2019 (1. část) | Jaroslav Císař

Inspirace

258_ Neklidný svět nemocí, válek a chudoby | Klára Smolíková

260_ Bibliobox užítým uměním | Martina Košanová

Prosazování zájmů knihoven

261_ Library advocacy 3: Pomoc zvenčí | Marika Hrubá

Knihovny za času koronaviru

265_ Černá komedie Zkročení zlého koronaviru aneb Jak milínská knihovna fungovala za mimořádné situace (tragikomédie) | Dana Reiterová

295_ Snad je to za námi... | -JaC-

Knihovny v malých obcích

266_ Obecní knihovna Moravany – moje srdeční záležitost | Miroslava Horejsková

268_ Když se řekne Dolněmčí... | Ivana Bičanová

Role veřejných knihoven v průmyslu 4.0

270_ Čas změn | Miloslav Nič

Názor

273_ Knihovny a senioři | Zlata Houšková

Využití nových technologií

274_ Wikimedia Česká republika | Lucie Jonáčková

276_ Využití MOOC kurzů v prostředí knihoven | Tereza Votýpková

278_ Děkuji bohu za PR Akademii (rozhovor s Martou Zizienovou) | Věra Ondříčková

Z historie

280_ První plzeňský městský knihovník Tomáš Cimrhanzl (6. 3. 1840–1. 7. 1899) | Dagmar Svatková

283_ Božena Němcová uctívána (2020) | Jiří Uhlíř

Události

282_ Netradiční vyhlášení Nejkrásnějších českých knih roku 2019 | Eliška Boumová

Knihovny v novém

286_ Závan inspirace ze Severu | Petra Mladějovská, Ivo Ondračka

289_ L. I. Kahn, tvůrce Knihovny Exeter | Lenka Dostálová

Z Knihovny knihovnické literatury

293_ Zajímavé zahraniční knižní novinky | Vladana Pillerová

296_ Ze světa | Roman Giebisch

298_ Literární výročí Srpen–Září | Milan Valden

300_ Psalo se jinde | Renáta Salátová

Popiska k titulní straně obálky:
Průhled do vstupní části
Městské knihovny Veselí nad Moravou

Foto: Petr Omelka

CONTENTS

- Topic – The library in public space 2**
244 The library in public space – public space in the library | *Vladimíra Buchtová, Eva Svobodová*
248 Děčín Municipal Library courses | *Miroslava Nedvědová*
250 The film image of librarians | *Jan Kamenický*
253 Face-masking | *Jana Chlebková*
Book publishing in the Czech Republic
254 Balancing the books published in the Czech Republic 2019 (Part 1) | *Jaroslav Císař*
Inspiration
258 Troubled world of disease, war and poverty | *Klára Smolíková*
260 Applied arts bibliobox | *Martina Košanová*
Promoting the interests of librarians
261 Library advocacy 3: Help from outside | *Marika Hrubá*
Libraries in times of coronavirus
265 The black comedy *The Taming of the Coronavirus*, or: How Milín Library operated during the emergency (a tragicomedy) | *Dana Reiterová*
295 It might all be behind us now... | –JaC–
Libraries in small municipalities
266 Moravany Municipal Library – an affair of my heart | *Miroslava Honejsková*
268 When I hear the word Dolněmčí... | *Ivana Bičanová*
The role of public libraries in Industry 4.0
270 Time of change | *Miloslav Nič*
Opinion
273 Libraries and senior citizens | *Zlata Houšková*
Using new technologies
274 Wikimedia Czech Republic | *Lucie Jonáčková*
276 Using MOOC courses in a library environment | *Tereza Votýpková*
278 Thank God for PR Academy (interview with Marta Zizienová) | *Věra Ondříčková*
From history
280 The first Plzeň city librarian: Tomáš Cimrhanzl (6. 3. 1840–1. 7. 1899) | *Dagmar Svatková*
283 Božena Němcová revered (2020) | *Jiří Uhlíř*
Events
282 The Most Beautiful Czech Books 2019: An untraditional announcement | *Eliška Boumová*
Libraries anew
286 A breath of inspiration from the north | *Petra Mladějovská, Ivo Ondračka*
289 L. I. Kahn, creator of Exeter Library | *Lenka Dostálová*
From the library of literature on librarianship
293 Latest interesting books from abroad | *Vladana Pillerová*
296 From the world | *Roman Giebisch*
298 Literary Anniversaries August–September | *Milan Valden*
300 Written elsewhere | *Renáta Salátová*

INHALT

- Thema – Bibliothek im öffentlichen Raum 2**
244 Die Bibliothek in einem öffentlichen Raum – der öffentliche Raum in einer Bibliothek | *Vladimíra Buchtová, Eva Svobodová*
248 Kurse in der Stadtbibliothek in Děčín | *Miroslava Nedvědová*
250 Das Bild eines Bibliothekars im Film | *Jan Kamenický*
253 Zeit mit Mundschutze | *Jana Chlebková*
Buchherausgabe in der Tschechischen Republik
254 Eine Buchherausgabebilanz für die Tschechische Republik im Jahr 2019 (Teil 1) | *Jaroslav Císař*
Inspiration
258 Die unruhige Welt der Krankheiten, Kriege und der Armut | *Klára Smolíková*
260 Bibliobox wie angewandte Kunst | *Martina Košanová*
Durchsetzung der Bibliotheksinteresse
261 Library advocacy 3: die Hilfe von auswärts | *Marika Hrubá*
Bibliotheken in der Koronazeit
265 Eine schwarze Komödie *Die Zähmung der bösen Korona* oder Wie hat die Bibliothek in Milín in der Sonderzeit funktionierte (Tragikomödie) | *Dana Reiterová*
295 Hoffentlich ist es schon vorbei... | –JaC–
Bibliotheken in kleinen Dörfern
266 Gemeindebibliothek in Moravany – meine Herzenssache | *Miroslava Honejsková*
268 Wenn man Dolněmčí sagt... | *Ivana Bičanová*
Die Rolle der öffentlichen Bibliotheken in der Industrie 4.0
270 Zeit für Veränderungen | *Miloslav Nič*
Ansicht
273 Bibliotheken und Senioren | *Zlata Houšková*
Benutzung der neuen Technologien
274 Wikimedia die Tschechische Republik | *Lucie Jonáčková*
276 Benutzung der MOOC Kurse in Bibliotheken | *Tereza Votýpková*
278 Ich danke Gott für PR Akademie (Gespräch mit Marta Zizienová) (interview with Marta Zizienová) | *Věra Ondříčková*
Aus Historie
280 Der erste Pilsner Stadtbibliothekar Tomáš Cimrhanzl (6. 3. 1840–1. 7. 1899) | *Dagmar Svatková*
283 Verehrte Božena Němcová (2020) | *Jiří Uhlíř*
Ereignisse
282 Eine untraditionelle Ernennung der schönsten Bücher für Jahr 2019 | *Eliška Boumová*
Bibliotheken in neuem Mantel
286 Inspiration aus dem Norden | *Petra Mladějovská, Ivo Ondračka*
289 L. I. Kahn, der Schöpfer der Exeter Bibliothek | *Lenka Dostálová*
Aus Bibliothek der bibliothekarischen Literatur
293 Interessante ausländische Neuerscheinungen | *Vladana Pillerová*
296 Aus der Welt | *Roman Giebisch*
298 Literarische Jahrestage August–September | *Milan Valden*
300 Es wurde woanders geschrieben | *Renáta Salátová*

Do čísla přispěli

Ing. Ivana Bičanová – Místní knihovna Babice ■ **Bc. et Bc. Eliška Boumová** – Památník národního písemnictví ■ **Bc. Vladimíra Buchtová** – Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové ■ **PhDr. Jaroslav Císař** (–JaC–) – Středočeská vědecká knihovna v Kladně ■ **Mgr. Lenka Dostálová** – Moravská zemská knihovna v Brně ■ **Mgr. Roman Giebisch, Ph.D.** – Národní knihovna ČR ■ **Miroslava Horejsková** – Obecní knihovna Moravany ■ **Mgr. Zlata Houšková** – SKIP ČR ■ **Mgr. Marika Hrubá** – Masarykova univerzita ■ **Jana Chlebková** – Obecní knihovna Vendryně ■ **Bc. Lucie Jonáčková** – Wikimedia Česká republika ■ **Mgr. Jan Kamenický** – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy ■ **Mgr. Martina Košanová** – Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje ■ **Mgr. Petra Mladějovská** – Městská knihovna Veselí nad Moravou ■ **Miroslava Nedvědová** – Městská knihovna Děčín ■ **Ing. Miloslav Nič, Ph.D.** – město Slaný ■ **Ing. arch. Ivo Ondračka** – městský architekt, Veselí nad Moravou ■ **Mgr. Věra Ondříčková** – PR specialista a lektorka komunikace ■ **Mgr. Vladana Pillerová** – Národní knihovna ČR ■ **Dana Reiterová** – Knihovna Dr. E. Bořického Milín ■ **PhDr. Renáta Salátová** – Národní knihovna ČR ■ **Mgr. Klára Smolíková** – spisovatelka, scenáristka a lektorka ■ **Mgr. Dagmar Svatková** – emeritní ředitelka Knihovny města Plzně ■ **Mgr. Eva Svobodová** – Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové ■ **PhDr. Jiří Uhlíř** – spisovatel, publicista, bibliograf ■ **Milan Valden** – publicista ■ **Bc. Tereza Votýpková** – studentka, Vysoká škola ekonomická v Praze

OD REDAKČNÍHO STOLU

Milé čtenářky, milí čtenáři,
 po úspěšném filmu často následuje původně neplánované pokračování s číslovkou 2. Nám se to tentokrát stalo s tématem. Příspěvků se sešlo více a přišlo nám škoda je nevyužít. Nebude to pravidlem, ale tentokrát to tak je – u tématu letního šedesátistránkového dvojčísla – *Knihovna ve veřejném prostoru* – se ocitla ona výše zmiňovaná číslovka. Podíváte se, jak do veřejného prostoru pronikají příkladně spolupracující knihovny v Hradci Králové, budete moci ocenit širší spektra vzdělávacích aktivit děčínské knihovny a nahlédnete, jak je vnímána profese knihovníka v oblasti filmové tvorby.

Hodně prostoru v tomto čísle je věnováno vzdělávání (zejména celoživotnímu), a to knihovníků i uživatelů knihoven. Často ve vztahu k nedávné koronavirové situaci, kdy se ukázala důležitost připravenosti na nenadálé změny. Slovo vzdělávání se skloube v člancích o průmyslu 4.0, o aktivitách projektu Wikimedia ČR, o MOOC kurzech, ale mezi řádky ho lze vnímat i v ostatních příspěvcích – například v rozhovoru s Markétou Zizienovou, lektorkou informační výchovy knihovny Technické univerzity v Liberci. Všude se připomíná, že v této oblasti mají knihovny šanci být pro vzdělávání dostupnou, kvalitní platformou.

I v tomto čísle se objeví články o architektuře knihoven, tuzemský z Veselí nad Moravou (i když už název avizuje skandinávskou inspiraci), zahraničí zastupuje americký architekt L. I. Kahn a jeho projekt – největší školní knihovna světa, knihovna univerzity Phillips Exeter Academy v New Hampshiru.

Ráda bych se ještě zastavila u J. A. Komenského a výstavy *KOMenský v KOMisku*. Jako mnoho jiných, i tato akce byla narušena koronavirem. Autorka výstavy i článku do *Čtenáře* Klára Smolíková se zamýšlí nad tím, co nám současná situace může říci jak o Komenském, tak o nás samotných, a nachází důležité paralely. Některé věci se až tak nemění – již zmíněná důležitost vzdělávání, zaměření na výchovu dětí, jejich podporu v náročných životních situacích, důraz na solidaritu a pomoc lidem v nouzi, hájení důležitých lidských hodnot proti rychlým a zkratkovitým řešením složité společenské situace... Tam všude je místo pro všem dostupné služby knihoven a pro nápravu věcí lidských.

Hezké léto plné zdraví, slunce, klidu, radosti, dobrých knih i lidí okolo za redakci přeje

PAVLA VLKOVÁ

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace Středočeského kraje, ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485
 ISSN 0011-2321 (Print) ISSN 1805-4064 (Online)
 Šéfredaktor: PhDr. Jaroslav Císař
 Redaktorka: PhDr. Pavla Vlková
 Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková

Sídlo redakce (příjem inzerce)

a objednávky na předplatné):

Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace, Gen. Klapálka 1641, 272 01 Kladno
 tel.: 312 813 154
 e-mail: ctenar@svkkk.cz (Jaroslav Císař)
 e-mail: ctenar.vlkova@svkkk.cz (Pavla Vlková)

Redakční rada: PhDr. Radek Liška (předseda), Mgr. Lenka Dostálová, Mgr. Svatomíra Fojtová, Mgr. Zlata Houšková, Mgr. Veronika Hyblerová Trachtová, Mgr. Martina Košanová, Mgr. Petra Miturová, PhDr. Vít Richter, PhDr. Klára Rösslerová, Ph.D., PhDr. Renáta Salátová

Tisk: Calamarus, s. r. o., Pod Táborem 54/10, 199 00 Praha 9

Distribuce:

Rozesílání časopisu zajišťuje SEND Předplatné, spol. s r. o., Ve Žlíbku 1800/77, hala A3, 193 00 Praha 9 - Horní Počernice, tel.: 602 514 779, e-mail: martin@send.cz
 Rozšiřují též společnosti holdingu PNS a. s. – drobný prodej; MONITOR CZ, s. r. o.; SUWECO CZ, spol. s r. o.
 Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím poštovní přepravy Praha čj. 1371/1994 ze dne 20. 6. 1994.
 Podávání novinových zásilek bylo povoleno Českou poštou s. p. OZSeč Ústí nad Labem dne 21. 1. 1998. j. zn. P-327/98.
 Cena jednoho čísla 40 Kč, roční předplatné 460 Kč (dvojčíslo 60 Kč).

Předplatné pro Slovensko: Heršlová Dana, L. K. Permanent, spol. s r. o., pošt. schránka 4, 834 14 Bratislava 34, tel.: 00421-02 49 111 203, e-mail: herslova@lkpermanent.sk
 Cena jednoho čísla 2 €, roční předplatné 22,67 € (dvojčíslo 2,67 €)

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR Knihovna 21. století. Vydavatel si vyhrazuje právo zveřejnit publikované materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 15. 7. 2020.

Číslo vyšlo 31. 7. 2020.

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

Knihovna ve veřejném prostoru – veřejný prostor v knihovně

Obecně se lze shodnout na tom, že nejen každý knihovník, ale i většina občanů naší země ví, co je knihovna. Definovat ji tedy není třeba. Složitější je to s pojmem „veřejný prostor“.

Pokud se ponoříme do příslušných zdrojů, zjistíme, že z filozofického hlediska je prostor to, co se „prostírá“. Podle Kanta je prostor spolu s časem základní podmínkou každé vnější skutečnosti. Pro Newtona je prostor nekonečný, homogenní a absolutní (3) a z lingvistického hlediska se slovem prostor označuje prostředí žádnými rozměry blíže neomezené, neohraničené, nevymezené (4). Místo je pak určitá konkrétní část prostoru, kde se něco může konat nebo někdo/něco může být/nacházet se, kam něco patří (1).

TERMÍN „VEŘEJNÝ PROSTOR“

Jedná se o volně přeložený anglický pojem „public space“, tedy prostor, který není součástí sféry soukromého života. A tento veřejný prostor potom slouží k setkávání a komunikaci občanů (2). Snad pro knihovnické uši i oči definici nejpřesnější najdeme ve slovníku pojmů na webových stránkách Katedry urbanismu a územního plánování Fakulty stavební ČVUT v Praze: *Veřejný prostor je prostorem života společnosti, prostorem společenské komunikace. Je místem, kde se společnost „děje“, kde dochází ke kontaktům a komunikaci mezi lidmi, ke sdílení, inspiraci a vzniku všeho, co přesahuje jedince. Tento prostor je přístupný všem členům dané společnosti, ale je též místem, kde se tato společnost otevírá věcem a lidem cizím. Je otevřený širokému spektru aktivit a využití; je prázdnem, kde se může odehrát něco nečekaného, a je tedy i prostorem, kde se společnost otevírá směrem do budoucna.*

V současné době rozlišujeme dva základní typy veřejného prostoru: fyzický a virtuální. Fyzickým veřejným prostorem jsou klasická veřejná prostranství: náměstí, agory, ulice, parky, veřejné budovy. Jsou to části zemského povrchu či uměle vytvořeného prostoru budov, které jsou přístupné prakticky komukoli a bez omezení. Virtuální veřejný prostor se začal pomalu, nenápadně rodit po vynálezu knihtisku, jeho růst byl spojen s vynálezem novin a později rádia a televize. Opravdová exploze tohoto typu veřejného prostoru však přišla teprve s vynálezem elektronické komunikace a internetu, který, oproti všem starším typům komunikace na dálku, umožnil její výraznou decentralizaci (5).

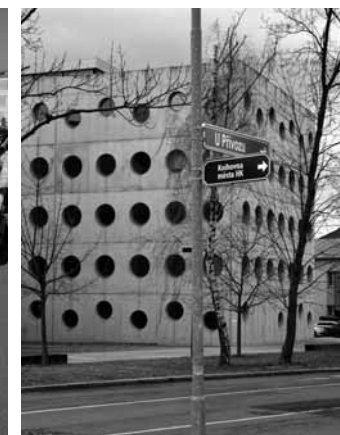
Jak už bylo uvedeno výše, do takto definovaného veřejného prostoru se začleňují i veřejné budovy, lépe řečeno veřejně přístupné instituce, které v nich sídlí. Knihovny k nim bezesporu patří. S nadsázkou je sem možné zahrnout i muzea a galerie, ale proti knihovnám mají jednu nevýhodu: přístup do nich je v České republice zpoplatněn, což tvoří určitou bariéru veřejné, ničím neomezené dostupnosti.

HRADEC KRÁLOVÉ – MĚSTO KNIHOVEN

Město Hradec Králové o svůj veřejný prostor pečuje, jsou opravována náměstí, parky, hradby i veřejná schodiště. Jeho městskou správu však nelze podezírat z toho, že by do svých dlouhodobých plánů rozvoje města cíleně zahrnovala stavby budov knihoven. Nicméně vždy aktivně

Stánek SVK HK na Festivalu sociálních služeb dne 24. 6. 2016, pořádaném Univerzitou Hradec Králové

Nová budova SVK HK z let 2004–2008 se směrovkou ke Knihovně města Hradce Králové

zareagovala, naskytl-li se k tomu vhodná příležitost. Hradec Králové bývá nazýván salonem republiky, ale v 21. století má též přívlastek město knihoven. Jako první získala už v roce 1997 nové prostory Univerzitní knihovna v budově společné výuky Univerzity Hradec Králové. Blízko ní, na pozemcích s náletovou zelení, kde kdysi stály koňské stáje, vyrostla v letech 2004–2008 nová budova Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové (SVK HK). Přehlížená a zanedbané místo se změnilo za jedenáct let po jejím otevření v prostor ne o třech, ale o čtyřech dimenzích. Knihovna mu vdechla novou atmosféru, život. Totéž potkalo i továrnu Vertex. Knihovna města Hradce Králové přeměnila chátrající objekt v knihovni komunitní centrum. Zrekonstruované prostory získaly i knihovny Muzea východních Čech, Galerie moderního umění, Lékařské fakulty Univerzity Karlovy a Biskupská knihovna. Město je tak prodchnuto knihovnami, které spolupracují a čile spolu komunikují jak v reálném, tak virtuálním prostoru. Protože sdílejí i své uživatele, jsou něčím víc než jednotlivými knihovnami, jsou systémem, sítí. Tím, že jsou veřejně přístupné komukoli bez omezení (a ve virtuálním světě většina z nich 24 hodin denně), dotvářejí městský veřejný prostor přesně tak, jak je definován výše. A aby občané netápali, kudy do knihoven, město se postaralo i o příslušné směrovky.

SVK HK

Samotná budova SVK HK tím, že je v parteru průchozí, nestaví ve městě bariéru, ale umožňuje volné úhlopříčné propojení Hradecké ulice s centrem a univerzitním kampusem. Strohá hranice, kde končí knihovna a začíná okolní svět, se v tomto případě stírá. Knihovna vynáší do exteriéru kulturní akce, jako jsou například koktejly a pétanque v rámci Francouzských dnů či zářijové letní slavnosti se soutěžími, hudbou a divadelními představeními. K posunutí knihovny ven napomáhá kavárna CrossCafe a Galerie U Přívazu, kde se konají nejen pravidelné výstavy pro milovníky umění, ale také prodejní vánoční výstavy či již tradiční listopadové knihovnické jarmarky. SVK HK ve spolupráci se Střední průmyslovou školou kamenickou a sochařskou v Hořicích od roku 2015 oživuje své okolí skulpturami absolventů této školy. Nepřehlédnutelné sochy organicky zapadly do venkovního prostoru knihovny a neodmyslitelně k ní už patří. V parteru knihovny se konají exteriérové výstavy, podcasty nebo módní přehlídky. Tyto venkovní akce s přesahem do nitra knihovny jsou cíleny na širokou veřejnost a zdá se, že je to jeden z mála možných způsobů, jak nenásilně oslovit ty, kteří knihovnu nenavštěvují.

Typickým příkladem aktivity odehrávající se uvnitř i vně knihovny je Klub seniorů při SVK HK. Pevné zázemí má v knihovně už od roku 2013. Pro své členy připravuje nejen přednášky

Přímý přenos
veřejné debaty
Českého rozhlasu
Plus, která se konala
v prostorách SVK HK
v roce 2019

a komentované prohlídky výstav pořádaných v Muzeu východních Čech, ale i vycházky po zajímavých místech města (blíže viz *Čtenář*, 2020, č. 6, s. 204–205).

Fenomémem, který taví ostré hranice vnitřního a vnějšího světa knihovny, jsou dobrovolníci. Studentský dobrovolnický projekt *Kreativní knihovna* z roku 2011 vrhl knihovnu nejen na Facebook, ale také do specifického pseudoveřejného prostoru nákupního centra Futurum a do autobusů městské hromadné dopravy, kde se svými akcemi *Frozen Motion* a *Knihy, černá pasažérka* způsobil malou senzaci. Jednalo se o dvě z mnoha akcí, které přinesly běžnému občanu Hradce Králové knihu takřikajíc „pod nos“. Následovaly akce *Den vody*, *Den hluku* nebo *Burza učebnic*, která se konala přímo na ulici před knihovnou.

KNIHOVNA V BUDOVĚ I MIMO NI

Pro propagaci mimo vlastní budovu zakoupila knihovna stánek, který využívá při účasti na knižních veletrzích, festivalech sociálních služeb a pedagogických dnech. Kromě propagačních materiálů se jeho nabídka doplňuje i o výběr knih, periodik a rešerší k příslušným tématům, u stánku se pořádají soutěže pro děti i dospělé. Knihovna se pravidelně zúčastňuje veletrhu cestovního ruchu *Infotour*, kde ve stánku Královéhradeckého kraje propaguje své služby formou plakátů a pozvánkami na akce. Ke zviditelnění knihovny na veřejnosti napomáhají krajské kampaně; v roce 2020 na téma regionální osobnosti s mottem „Z našeho kraje na světové nebe“.

Mimo klasické prostory budovy knihovny se v dnešní době často uskutečňují i základní knihovní služby. Vracení knih v režimu 24/7 umožňují biblioboxy umístěné nedaleko vchodu do knihovny. Prostřednictvím donáškové služby knih pro imobilní občany, ale také možností vyhledávání a objednávání knih online z domova či online zadávání rešerší vstupuje se svými službami knihovna nejen do veřejného, ale i do soukromého prostoru svých čtenářů.

Naopak budova SVK HK je z velké části koncipovaná jako veřejný prostor. Vstup do ní není ničím podmíněn. Přijít může kdokoli. K dispozici jsou mu všechny prezenční služby, infomační služby, služby spojené s pobytem v knihovně a na vyžádání exkurze po prostorách knihovny. Druhé podlaží se stalo místem setkávání učitelů a žáků při doučování nebo výuce jazyků. Stejně tak jsou ve zkuškovém období oblíbené studijní boxy v pátém podlaží. Služba Tiché linky se poskytuje ve spolupráci s pobočkou Tichého světa pro Královéhradecký kraj. Je určena návštěvníkům se sluchovým postižením, kteří si ji mohou vyžádat u pultu v prvním podlaží. Neslyšícím návštěvníkům nabízí online přepis i online tlumočení. Služba je bezplatná. Díky tabletu si může neslyšící projít celou knihovnu a vybrat si z pestré nabídky.

Návštěvy výstav (Galerie U Přívozu, Automat a Dokola) a školení práce s informačními zdroji jsou zdarma; pouze vzdělávací a některé kulturní akce jsou podmíněné zakoupením vstupenky. Knihovna ožívá netradičními akcemi jako je *Noc literatury*, *Den architektury* a *Cena Ď*. Konají se zde velké knižní čtvrtky. Na *Den pěstounství* se druhé nadzemí podlaží proměňuje už poněkoli-

káté v poradenské středisko k této problematice. SVK HK zažila i svatební obřad při plném provozu knihovny. Po zavírací době se zde konají společenské akce. Co vždy přiláká pozornost veřejnosti, je natáčení filmového nebo reklamního spotu. Pětina provozní doby knihovny je v současnosti věnována vzdělávacím akcím, a započítáme-li trvání výstav, daleko větší procento akcím kulturním.

Zřízením webových stránek se SVK HK na konci minulého století začlenila do virtuálního prostoru. Je aktivní na Facebooku, Instagramu a YouTube. Nabízí Digitální knihovnu a e-zdroje, elektronické zaslání obsahů časopisů, službu Ptejte se knihovny, databázové služby a bezplatný přístup k internetu. Je součástí portálu *Knihovny.cz*. Knihovna má své upoutávky v místních a regionálních novinách a v rozhlase.

I když je SVK HK krajskou knihovnou, dotváří především městský veřejný prostor. Tomu také odpovídá skutečnost, že třetinu uživatelů tvoří obyvatelé s trvalým pobytem v Hradci Králové. Podle ohlasů v Knize přání a stížností nebo v dopisech, které nám zaslají, je vidět jejich velký zájem o dění v knihovně. Lze se domnívat, že většina z nich ji povýšila na svůj obývací pokoj, nebo ji alespoň akceptuje jako dobré místo pro trávení volného času. Mnozí z nich ji svými nápady a radami spoluvytvářejí. Marcus Aurelius Cicero řekl: *Pokud máte zahradu a knihovnu, máte vše, co potřebujete.*¹ Knihovny Hradečtí mají. A zahrady? I ty se v salonu republiky najdou.

VLADIMÍRA BUCHTOVÁ | public.relations@svkhhk.cz
EVA SVOBODOVÁ | reditel@svkhhk.cz

Foto: archiv SVK HK – Markéta Špásová

¹ Citováno z: <https://citaty.net/temata/knihovna/>

POUŽITÁ LITERATURA:

1. Místo. In: *Slovník spisovného jazyka českého* [on-line]. [cit. 17. 2. 2020]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=m%C3%ADsto&sti=37845&where=hesla&hsubstr=no>.
2. O veřejném prostoru. In: *Kvalitní veřejné prostory: metodika tvorby a obnovy veřejných prostranství*. 1. vyd. Brno: Nadace Partnerství, 2011, s. 9. Dostupné též z: <http://urbanspace.rec.org/uploads/wp5-outputs-map/pp3-methodology-on-quantity-public-spaces-brno-czr.pdf>.
3. Prostor. In: *Slovník filosofických pojmů* [on-line]. [cit. 17. 2. 2020]. Dostupné z: http://www.jozefmiko.sk/03_integralna_akademia/08_integralna_akademia/02_filozofia/01_okcidentalna_filozofia/slovník_filozofických_pojmů/slovník_filozofických_pojmů.pdf.
4. ROUDNÝ, Miroslav. Prostor / prostora. *Naše řeč*. 1975, roč. 58, č. 3, s. 167–168. Dostupné též z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5849>.
5. Veřejný prostor. In: *Slovník pojmů* [on-line]. [cit. 17. 2. 2020]. Dostupné z: <http://www.uzemi.eu/pojmy/verejny-prostor>.

Co pro vás připravujeme...

- Dopad pandemie koronaviru na činnost knihoven
- Knihovny v novém
— Městská knihovna Soběslav
— Depozitáře knihoven
- Knihovny v malých obcích (Hodice, Těšany)
- Library advocacy – hodnoty jako základ efektivní komunikace
- Bibliobus Knihovny města Plzně
- Handicap Friendly v Knihovně Kroměřížska
- Open access online
- Sídla knihoven po vydání knihovního zákona v roce 1919
- Maďarské knihovny
a další materiály.

Věříme,
že zůstanete
našimi čtenáři!

Kurzy při Městské knihovně Děčín

V roce 2008 město Děčín sloučilo tzv. Kulturní a společenské středisko (známé pod zkratkou KASS) s Městskou knihovnou Děčín; od té doby je pořádání kurzů pro veřejnost v režii knihovny. V roce 2012 se knihovna přestěhovala do nové moderní budovy na výhodném místě v centru města, v malebném okolí řeky Labe s velkým potenciálem do budoucna.

→ Ukázalo se, že spojení organizace kurzů a knihovnických služeb je velmi příhodné a výhodné – hlavně pro knihovnu, která tím nabrala jako vzdělávací instituce trochu jiný směr, rozšířila nabídku svých služeb a možností. Čtenáři, kteří do té doby chodili do knihovny pouze pro četbu, se začali více zajímat o další vzdělávací aktivity, o přednášky, workshopy a stálé kurzy, čímž knihovna získala nový kredit.

Starou budovu, ve které sídlil KASS a kterou bylo zapotřebí zrekonstruovat, převzal Dům dětí a mládeže a přestěhováním do nové budovy se činnost KASS definitivně rozplynula do služeb, které knihovna veřejnosti nabízí. Vše se nyní odehrává pod jednou střechou, kurzy mají svoje samostatné, nejvyšší patro s terasou podél učeben a krásným výhledem na Labe a protilehlou Pastýřskou stěnu s malebnou restaurací. Učebny jsou vzdušné, vybavené moderní technikou, z každé je možné vejít na terasu.

Knihovna také získala velký sál s kapacitou cca 100 míst, který se využívá pro různé vzdělávací akce (přednášky, semináře, ale také koncerty a divadelní představení).

Výhodná poloha v centru a nové prostory přilákaly větší počet zájemců o kurzy, než tomu bývalo v zastaralé budově v druhé části města. Původně KASS nabízel jen kurzy jazykové (angličtina, němčina, francouzština), počítačové, kurzy účetnictví a v omezené míře hudební výuku. Organizace kurzů se ujala nová vedoucí a nabídka byla zásadně rozšířena. Každoročně se otevřelo okolo 70 kurzů, které navštěvuje cca 600 kurzistů.

Vedle výše zmíněných základních světových jazyků nabízíme také výuku italštiny, španělštiny, ruštiny, portugalštiny, latiny a češtiny pro cizince. Výuka probíhá jak formou celoročních kurzů (v rámci školního roku), tak formou individuální výuky či výuky pro firmy podle jejich požadavků. Část kurzů nabízíme i ve finančně zvýhodněné dopolední výuce, kterou jsme vyšli vstříc hlavně seniorům nebo matkám na mateřské dovolené. Rádi využíváme rodilé mluvčí na konverzační kurzy apod.

Zkoušíme různé formy výuky – např. pro matky s malými dětmi. Je vedena tak, aby se zabavily i děti a aby je matky mohly mít na hodině s sebou, nebo je dokonce i zapojit. U některých jazyků nabízíme variantu kurzu pro tzv. věčné začátečníky – tedy spíše opakování a procvičování toho, co už jsme jednou v hlavě měli.

Velký prostor dostala hudební výuka, kterou nyní nabízíme i malým skupinkám (dříve pouze individuální výuka) a dospělým, neboť se ukázalo, že dospělých, kteří si chtějí splnit sen a začít hrát na hudební nástroj, je víc než dost. Nabízíme výuku na širokou škálu nástrojů, od bicí soupravy přes basovou kytaru, trubku apod. až po ukulele. V průběhu školního roku se koná několik žánrovských koncertů. Nově naši žáci doprovázejí třeba městské masopustní veselí.

Dopolední jóga pro seniory v knihovně (horní foto); víkendový keramický workshop pro rodiče s dětmi (dolní foto)

Vybudovali jsme rovněž výtvarnou učebnu, kterou jsme vybavili pestrou škálou nástrojů a pomůcek (keramická pec, stohová řezačka a vrtačka papíru, šicí stroje atd.), nabízíme kurzy pro všechny věkové kategorie, kurzy dopolední i odpolední, víkendové dílny, workshopy pro školní kolektivy apod. Mimořádný úspěch v posledních letech má třeba knihovačský kurz, na který se letos hlásilo mnohem více zájemců, než kolik se jich do učebny vůbec vejde. Velmi úspěšné jsou kurzy šití nebo kurz zaměřený na techniku kresby. Snažíme se zajistit zajímavé děčínské výtvarníky, aby kurzy měly přidanou hodnotu a byly opravdu originální a kvalitní. Nová budova knihovny také skýtá možnost prezentace kurzů formou výstav a vernisáží, včetně projekcí.

Mezi další úspěšné aktivity patří třeba kurzy výtvarné animace, ve kterých si děti píšou, modelují, fotí, stříhají atd. svoje vlastní animované krátké filmy. Jeden z našich filmů získal dokonce čestné uznání na festivalu Animácie Plzeň. Dále se věnujeme třeba tvůrčímu psaní, fotografickým kurzům pro děti i dospělé či tréninku paměti.

Od loňského léta nabízíme příměstské tábory pro malé skupinky dětí a velmi se nám to osvědčilo, zájem je opravdu veliký. Aktuálně nabízíme tábory hudební a animační. Nabídku chceme do budoucna rozšířit o tábory keramické a knihovačské.

Máme vždy radost, když má kurz nějaký přesah (účast na filmovém festivalu, veřejné koncerty, projekce a výstavy), když se nám podaří spolupráce s jinými organizacemi či spolky (od místního kina po sdružení Antikomplex) nebo když se nějaký kurz lidsky vydaří tak, že vzniknou nová přátelství a aktivity (společné výlety, návštěvy koncertů nebo třeba tradiční vaření špaget v kuchyňce, kterým se pravidelně zakončuje školní rok kurzů italštiny).

Ukázalo se, že spojení organizace kurzů a knihovnických služeb je velmi příhodné a výhodné – hlavně pro knihovnu, která tím nabrala jako vzdělávací instituce trochu jiný směr, rozšířila nabídku svých služeb a možností. Čtenáři, kteří do té doby chodili do knihovny pouze pro četbu, se začali více zajímat o další vzdělávací aktivity, o přednášky, workshopy a stálé kurzy, čímž knihovna získala nový kredit. Budova knihovny je také strategické místo v centru města, kde přednášky získávají větší pozornost než na jiných místech. Snažíme se poskytovat veřejnosti možnost trávit volný čas aktivně – buď zdarma (přednášky, semináře), nebo za symbolické kurzovné. Velký prostor věnujeme nabídce aktivit pro seniory a pro rodiny s dětmi a touto cestou chceme jít i do budoucna.

MIROSLAVA NEDVĚDOVÁ | nedvedova@dcknihovna.cz

Foto: archiv MĚK Děčín

Obraz knihovníka ve filmu

Shrňeme-li si zobrazení knihovníků ve filmu, dojdeme obvykle ke dvěma protipólným stereotypům. Je to buď nenápadná, staromódní, někdy až podivínská bytost ponořená v knihách a katalogích (třeba jako ve známé písničce Jarka Nohavici *Knihovník*), nebo naopak neohrožený sexy superhrdina. První se projevuje převážně jen děláním pššt na hlasité návštěvníky knihovny, zato druhý zažívá dobrodružství v exotických krajích a v knihovně ho většinou vidíme jen na začátku, případně na konci filmu. Tato klíše bohužel jen podporují stereotypní vnímání této profese ve společnosti.

Nedávno konečně důstojně zobrazil knihovníky film *The Public* (viz *Čtenář* č. 12/2019, s. 434 až 435) a ukázal tak, že mohou být jak lidmi, tak hrdiny, a to i bez obvyklých rekvizit. Pevně zakoreněné knihovnické stereotypy jen tak snadno nevyvrátíme, takže se společně podívejme na některé slavné filmové knihovníky, ať už jsou, jací jsou.

Plakát Knihovníci jsou hrdiny každý den pro American Library Association (ALA), inspirovaný Barbarou Gordon alias Batgirl
Obr.: Gene Ha

Jen těžko zařaditelným příkladem knihovníka je Andy Dufresne (Tim Robbins) z filmu *Vykoupení z věznic Shawshank* (1994). Andy, neprávem odsouzený na doživotí za dvojnásobnou vraždu, se ve věznicí stane knihovníkem a postupem času z knihovny učiní centrum všeho dění, „nejlepší vězeňskou knihovnu v celé Nové Anglii“. Se skutečnými knihovníky ho spojuje neustálá starost o finance a vytrvalé domáhání se finanční podpory na zlepšení podmínek provozu

NEJVÝRAZNĚJŠÍ FILMOVÍ KNIHOVNÍCI

A začněme těmi hrdinskými. Půvabná Evelyn Carnahan (Rachel Weiszová) je ve filmu *Mumie* (1999) knihovnicí v archeologickém muzeu, odkud ji její práce zavede až do Egypta do boje proti starobylé Imhotepově kletbě. Památná je scéna, v níž se jí riskantním lezením po žebříku ke knihám v horních patrech regálů podaří dominovým efektem pokácat kompletně všechny regály v knihovně. Jejím příbuzným by mohl být *Flynn Carsen* (Noah Wyle), další knihovnicko-dobrodruh ze série několika nepříliš původních filmů ve stylu Indiana Jonese. Pro nás je profesně relevantní zejména scéna z jeho přijímacího pohovoru. První knihovnickou superhrdinkou se stala vedoucí Gothamské veřejné knihovny Dr. Barbara Gordon, Ph.D. s doktorátem z knihovnictví, známá také jako *Batgirl*, tedy pobočnice Batmana. Její postava spatřila světlo světa v televizním seriálu *Batman* v 60. letech a následně se stala pevnou součástí batmanovského komiksového světa. A brzy také maskotem několika kampaní americké knihovnické asociace ALA na propagaci čtenářství a gramotnosti a námětem několika odborných studií o kulturním obrazu knihovnické profese.

knihovny. Poněkud zvláštní je naopak fakt, že ve vězení se knihovníci obvykle těší podstatně vyšší společenské prestiži než na svobodě. Dodejme, že funkci knihovníka vykonával při svém pobytu v brněnské věznicí i odsouzený lobbista Roman Janoušek...

Typickou ukázkou stereotypní knihovnice je Marian (Shirley Jonesová) v muzikálu *Obchodník s hudbou* (1962), v němž se v knihovně odehrává i muzikálové číslo *Marian the Librarian*, i když zpěvákovi ztěžuje práci fakt, že správně by měl dodržovat především ticho. Ve veřejné knihovně v San Francisku pracuje také nenápadná Gloria (Goldie Hawnová) z filmu *Nečistá hra* (1978), která se zaplete do mysteriózního komplotu, je přepadena přímo mezi regály, ale našťástí unikne, když na agresora shodí ze schodů knižní vozík plný knih. Velmi stereotypně je zobrazena i Newyorská veřejná knihovna v *Krotitelích duchů* (1984) a to včetně nebohé knihovnice Alice, která je v šoku ze setkání s duchem. Jinak je ale úvod filmu, který se celý odehrává v knihovně, povedený, i když scéna ničení lístkového katalogu je jen pro otrlé! Stejnou knihovnu, jen v roce 2030, navštíví i cestovatel v čase (Guy Pearce) ve filmu *Stroj času* (2002). V poměrně blízké budoucnosti jsou knihovníci nahrazeni systémem Vox, který spočívá v digitální projekci knihovníka, který má prostřednictvím počítače a databázi přístup k veškerému lidskému vědění, a zná tak na všechno odpověď. Co se týče práce s daty a informacemi, v tom se tvůrci filmu až vizionářsky střefili, že by ale v budoucnu nahradily živé knihovníky jakési hologramy, v tom jsou tedy úplně vedle!

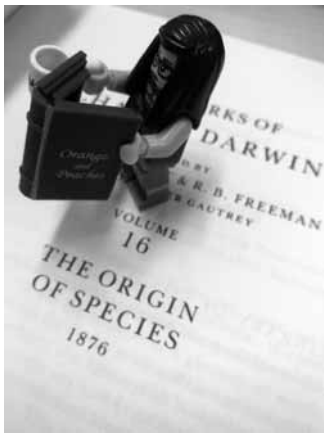
Knihovnici si zahrála i jedna z nejoceňovanějších hereček všech dob Katharine Hepburnová, a to ve filmu *Žena, která všechno ví* (1957). Bunny Watsonová, vedoucí referenčního centra velké firmy, jehož pracovníci po telefonu a často z paměti poskytují informace doslova všeho druhu (proč si Eskymáci trou nos o nos, kolik váží planeta Země, jak se jmenují Santovi sobi), řeší problém, že by celé oddělení mělo být nahrazeno výkonným počítačem EMERAC, který bude rychlejší, spolehlivější a úspornější. Než se vyjasní, že šlo o nedorozumění a počítač neměl referenční specialistky nahradit, ale pomáhat jim, musí Bunny se svými kolegyněmi porazit EMERAC vlastními silami. Film je aktuální dodnes, protože tento problém jsme od roku 1957 stále nedokázali uspokojivě vyřešit...

PARTY GIRL

V roce 1995 vznikl film *Party Girl*, který byl mimo jiné vůbec prvním celovečerním filmem, který měl premiéru na internetu, a tehdy ho prý vidělo několik set diváků, což byl na rok 1995 slušný počet! Film je poměrně špatně natočený, hlavní děj naivní a herecké výkony vyložené amatérské, ovšem knihovnické scény naprosto fantastické! Ty musel psát někdo, kdo velmi dobře věděl, co dělá. Jsou tam snad všechna knihovnická klíše a stereotypy, ovšem tak, jak je vnímají sami knihovníci, ne uživatelé knihoven. Ve filmu se objeví hned několik klasických situací, které každý knihovník zná, ale které běžný návštěvník nevnímá. Například jeden uživatel považuje za naprosto skandální fakt, že knihy Hannah Arendtové nejsou na regále řazeny abecedně. Znáte-li oficiální Lego postavku knihovnice, pak jste možná přemýšleli nad tím, proč v ruce drží knihu s názvem *Oranges and Peaches*, tedy *Pomeranče a broskve*. Důvod se dozvíte právě v *Party Girl*, když se totiž jedna návštěvnice knihovny zeptá, kde by našla Darwinovu knihu *O původu druhů* (anglicky *The Origin of Species*), pošle jí Mary do sekce s časopisy o jídle, kde by něco o pomerančích a broskvích snad mohla najít.

Záložka do knihy z kampaně ALA na podporu čtenářství, také inspirovaná Batgirl
Obr.: ALA

Oficiální Lego postavička knihovnice s knihou Oranges and Peaches odkazuje na nedorozumění z filmu Party Girl

Foto: Tomáš Vejvoda

Dočkáme se i milostné scény mezi regály (v sekci románských jazyků). Rozrušená Mary pak ale zapomene zavřít okno, takže přes noc naprší do několika vynikajících amerických básníků (Langstona Hughese či Emily Dickinsonové), a Judy za to svou nezodpovědnou kmotřenku z knihovny vyhodí. Mary se ale už s prací knihovnice sžila natolik, že si chce dokonce doplnit knihovnické vzdělání. Když se ukáže, že vlastními silami pomohla svému libanonskému příteli, který prodává na ulici falafel, najít všechny potřebné informace o tom, jak se cizinec může v Americe stát certifikovaným učitelem, jak na studentské půjčky a stipendia, přesvědčí svou kmotru o tom, že to se svým knihovnickým posláním myslí vážně, a do knihovny se může vrátit.

KNÍŽKA Z KNIHOVNY ANEB JAK SE STÁT MILIONÁŘEM

Na závěr se podívejme ještě na krátký film *The Library Book* (2015). Sympatický Desmond Edward (Adrien Brody) přichází vrátit do knihovny v Green County knížku a omlouvá se za zpoždění, které činí podle jeho odhadu asi tak osm let. Milá knihovnice mu ale pokutu promine, protože na konci měsíce se knihovna stejně ruší kvůli nedostatku financí na její další provoz. A s příchodem si povídá o tom, že do knihovny stejně už skoro nikdo nechodil, všichni se raději věnují svým chytrým telefonům, a oba se shodnou na tom, že lidi dnes probudí snad jediné zázrak anebo nějaká katastrofa. Desmond si váží toho, že knihovnice zůstává na svém místě až do posledního otevíracího dne, že to nezabalila hned, jak se dozvěděla, že knihovnu zruší. Před odchodem proto do pozdě vrácené knihy *Jak se stát milionářem* vloží šek na 750 000 dolarů... Při seškrátávání rozpočtů knihoven a tvoření mzdových tabulek bychom možná měli mít častěji na mysli, že tenhle filmový hrdina není zdaleka jediným, komu knihovna změnila život!

JAN KAMENICKÝ | Jan.Kamenicky@ff.cuni.cz

POUŽITÁ LITERATURA:

Pozn.: Výše uvedený výčet filmových knihovníků samozřejmě není úplný, částečně vychází z níže uvedené literatury, kde najdete i další zajímavé tipy. Česky se problematice věnuje také článek *Vrahem je knihovník*, podrobněji pak bakalářská práce Daniely Štádlarové.

- IKAROS, redakce. *Vrahem je knihovník* [online]. Ikaros, 2003, roč. 7, č. 13 [cit. 2019-10-29]. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/11470>
- NASTASI, Alison. Our Favorite Pop Culture Librarians [online]. *Flavorwire*, 9. 11. 2013 [cit. 2019-10-29]. Dostupné z: <https://www.flavorwire.com/424214/our-favorite-pop-culture-librarians>.
- SMART, Emma a Sarah CURRANT. The 10 best librarians on screen [online]. *British Film Institute*, 2. 9. 2016 [cit. 2019-10-29]. Dostupné z: <https://www.bfi.org.uk/news-opinion/news-bfi/lists/10-best-librarians-screen>.
- ŠTÁDLEROVÁ, Daniela. *Osobnost knihovníka: jeho obraz v literatuře a filmu*. Bakalářská práce, Západočeská univerzita v Plzni, 2013 [cit. 2019-10-29]. Dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/handle/11025/8743verejny-prostor>.

Rouškování

V malé obecní knihovně pracuji sedmáct let a potvrdilo se mi, že profese knihovnice je spojení mnoha povolání. Pokud ji práce baví, je tak trochu učitelka, vychovatelka, chodící encyklopedie, psycholožka, lékařka a nově jsem zjistila, že jsem i švadlenka. Doba rouškování mi zavřela knihovnu, a tak jsem usedla k šicímu stroji. Ani ve snu by mě nenapadlo, jaká bude po tomhle povinném doplňku šáňka.

Rozstříhala jsem nepotřebná prostěradla a povlečení a na Facebook dala nevinný dotaz: *Měl by někdo zájem o roušky?* A strhla se lavina. Ozývali se mi známí, ale i instituce. Začala jsem shánět materiál, stála několikahodinové fronty před galanteriemi (dokud vůbec něco měli), vstávala i v pět ráno a trávila hodiny u šicího stroje a žehličího prkna. Za den jsem zvládla i sto kousků a rozvážela seniorům, do nemocnice, na obecní úřad, na poštu... a říkala si, kdy tohle skončí? Kdy se trh nasytí? Vážně pořád nestačí!

Vyzkoušela jsem několik stříhů, šila dospělé i dětské velikosti, hrála si s barvami i vzory, objednávala bavlněné látky, šikmé proužky, gumičky. Z nutného zla jsem postupně vyráběla módní doplňky ladící barvou nebo vzorem. Už jsem nešila „na množství“, ale pro radost – pokud se to u roušek dá tak nazvat. Když už to musíme nosit, ať to tedy hezky vypadá. Při dosažení čísla 1000 kusů najednou vyhlásili, že knihovny mohou opět otevřít.

Myslela jsem, že uklidím stroj i žehličku a budu zase knihovnicí. Přivítala jsem zpátky své milé čtenáře, kteří už louskali i návody na použití, protože jim čtivo došlo. Ale ve volném čase šiju roušky pořád, hraju si, baví mě to. Už se jich asi nikdy úplně nezabavíme. V době vzniku tohoto článku jsem vystoupala k číslu 1250, a jelikož děti musí mít do školy alespoň dvě, jistě to není konečná...

Ale protože už zájem pomalu ustupuje, s nadějí se doma koukám na poličku nad gaučem, kde na mě už dva měsíce čeká hromádka knížek. Tenhle reálný svět začaroval podivný vir a dění kolem mě mi připomíná špatně napsaný sci-fi román. A ty nemám ráda, já radši příběhy ze života, lásku, humor.

JANA CHLEBKOVÁ | knihovna@vendryne.cz

Foto: autorka

Bilance vydávání knih v ČR v roce 2019

1. část

Text sumarizuje základní oficiální fakta o knižní produkci České republiky v roce 2019, kterými se země prezentuje v UNESCO. Několik ukazatelů je rekordních. Uvidíme, jak devastující dopad bude mít pandemie koronaviru a s tím související vládní opatření na českou knižní produkci roku 2020 a zvláště její prodeje... První část obsahuje souhrnné údaje o produkci tištěných knih a registrovaných privátních vydavatelích.

→ **Podle odevzdaných povinných výtisků Národní knihovně ČR, kde sledují českou národní knižní produkci, vyšlo v roce 2019 v Česku celkem 17 330 titulů knih, což je oproti předchozímu roku nárůst o téměř 4 %.**

→ **Z hlediska objemu vydaných titulů neperiodických publikací tentokrát vydavatelská špička ČR, tj. pouze 23 vydavatelství subjektů, připravilo více než třetinu celkové knižní produkce České republiky (36,3 %). Celkem se jedná o 6288 titulů; z toho 5722 titulů vydali privátní vydavatelé a 566 vydavatelé vysokých škol a univerzit.**

Podle dostupných údajů lze nazvat stav českého knižního trhu, tj. objem produkce a jeho strukturu, počet vydaných překladů apod., stavem setrvalým. Některé ukazatele objemu knižní produkce však loni vykázaly nárůst, např. počet vydaných titulů dětských knih, překladů (opět s dominancí vydaných překladových titulů z angličtiny). Výrazně také narostl počet vydaných titulů vydavatelstvími subjekty z ČR ve slovenštině, která se tak v tomto segmentu dostala na druhé místo hned za angličtinu. Po poklesu vydaných titulů učebnic a skript z předchozích let se loni oproti roku 2018 jejich počet více než zdvojnásobil.

Největší nakladatelské domy svou pozici nejen stabilizovaly, ale i posílily (viz Tabulka III). Koncentrace nakladatelského sektoru pokračovala. Oproti jiným knižně vyspělým zemím se stále vyznačuje určitou specifičností v tom, že největší vydavatelé disponují rovněž vlastní knižní distribucí a sítí knihkupeckých prodejen. Navzdory narůstajícímu počtu titulů v podobě e-knih a audioknih ale tento segment knižního trhu netvoří významný podíl na celkovém objemu knižního trhu v ČR (řádově se jedná pouze o jednotky procent).

Produkce tištěných knih

Podle odevzdaných povinných výtisků Národní knihovně ČR, kde sledují českou národní knižní produkci, vyšlo v roce 2019 v Česku celkem 17 330 titulů knih, což je oproti předchozímu roku nárůst o téměř 4 % (viz Tabulka I). Tím naše země potvrzuje dlouhodobější skutečnost, že i ve světovém měřítku si objemem své knižní produkce v porovnání k počtu obyvatel stále udržuje postavení mezi špičkou zemí s velmi vysokou výrobou knih.

Objektivně je však třeba uvést jednu nepříznivou skutečnost, že shodný rok vydání a zpracování loni vykazovalo 11 641 titulů, tj. 67,16 %, což se zhruba shoduje s předešlým rokem 2018. Tento trend bohužel přetrvává několik posledních let. Je to zapříčiněno několika důvody. Jednak se daný titul z nejrůznějších příčin nedostal většinou koncem příslušného roku na předvá-

noční knižní trh (např. rozhodnutí nakladatele na základě preference předpokládané úspěšnosti titulu na předvánočním trhu, nedokončená výroba knihy, dodatečné textové změny a doplňky apod.), jednak nakladatelé preferují před Vánocemi zavázení především prodejních míst a povinné výtisky pak odevzdávají en bloc ve velkých dávkách. Národní knihovna ČR potom z kapacitních důvodů nestihá zpracování tak velkého objemu knižní produkce.

Vydávání knih je v Česku v porovnání s některými jinými státy EU stále výrazně rozloženo mezi relativně velký počet vydavatelství subjektů. Tentokrát narostl počet titulů knižní produkce, kde byl uveden údaj o ceně. Jednalo se o celkem 3920 titulů, tj. 22,61 % z celkového počtu vydaných knih; v roce 2018 tento podíl činil 20,66 % (celkem 3445 titulů). Celkový obrat knižního trhu v ČR činil podle odhadu Svazu českých knihkupců a nakladatelů cca 8,3 miliard korun.

Tabulka I

Přehled počtu vydaných titulů knih a překladů v ČR za roky 2014–2019

rok	celkem	z toho překladových děl	
		absolutně	v %
2014	18 379	6 355	35
2015	18 282	6 240	34
2016	17 815	6 391	36
2017	16 422	5 835	36
2018	16 676	6 596	40
2019	17 330	6 722	39

zdroj: Národní knihovna ČR

Na knihkupecké pulty se reálně dostane zhruba polovina vydané produkce, protože zbytek tvoří tituly tzv. šedé literatury, tj. skripta, různé účelové tiskoviny a jiná mimotržní literatura. Na celkové knižní produkci České republiky se alespoň jedním vydaným titulem neperiodické publikace podílelo loni 2087 vydavatelství subjektů, což je v podstatě srovnatelné s předchozími dvěma roky (viz Tabulka II).

Reálný počet aktivních vydavatelů knih bude však opět o několik set vyšší, protože v roce 2019 vyšlo 1430 knižních titulů (tj. zhruba 8 % z celkového objemu knižní produkce), které nebyly označeny mezinárodním identifikátorem ISBN. V tomto směru došlo ve srovnání s předchozími

lety k určitému zlepšení; za rok 2018 měl tento ukazatel hodnotu 9 %. V Národní knihovně ČR takovým knižním titulům přidělují identifikátory náhradní. Uvádění čísla ISBN na knize sice není povinné, ale tento identifikátor usnadňuje její cestu za čtenáři (odvozuji se z něho čárové kódy EAN, zjednodušuje to skladovou evidenci a přehled o pohybu zboží a usnadňuje ukládání údajů o knize do různých databází a evidencí a jejich vyhledávání na internetu).

Registrovaní vydavatelé

Loni bylo v ČR nově registrováno 189 vydavatelství subjektů. Podle pravidel systému ISBN bylo v České republice k 31. 12. 2019 uděleno celkem 7414 oprávnění k vydavatelství činnosti (viz Tabulka II). Kvantitativní nárůst tohoto ukazatele je po sametové revoluci v roce 1989 doslova ohromující. V roce 1990 totiž vykazovala česká Národní agentura ISBN 650 vydavatelství subjektů, ale již za deset let se jejich počet zvýšil na 2898, což je téměř pětinasobek! Podle odhadu Národní agentury ISBN dnes v Česku aktivně vydává zhruba třetina evidovaných vydavatelství subjektů, třetina aktivní vydavatelství činnost v současnosti nevyvíjí nebo ji z různých důvodů dočasně pozastavila; zbývající třetina svou činnost již ukončila. Podle mezinárodní metodiky ISBN se žádný z evidovaných vydavatelství subjektů nevyřazuje. Tyto kvantitativní ukazatele tedy umožňují, abychom získali ucelený přehled o dynamice vývoje a pohybu v této profesní oblasti v naší zemi po změně společensko-ekonomických poměrů po listopadu 1989.

Tabulka II

Počet registrovaných a aktivních nakladatelů v ČR za roky 2014–2019 (s přiděleným ISBN)

Pozn.: vždy k 31. 12. daného roku

rok	registrovaní nakladatelé	aktivní nakladatelé
2014	6 095	2 197
2015	6 389	2 296
2016	6 712	2 211
2017	6 986	2 151
2018	7 225	2 058
2019	7 414	2 087

zdroj: Národní agentura ISBN

Počet privátních vydavatelství subjektů, které v roce 2019 připravily na trh minimálně 100 knižních titulů, byl loni přesně dvacet (viz Tabulka III; pro srovnání včetně kvantifikace jejich produkce za předchozí rok). V tomto směru se za poslední roky situace v zásadě nezměnila. Špička vydavatelů vysokých škol, univerzit a ústředních státních institucí se podle stejného kritéria stále zužuje. Letos takového objemu produkce dosáhly pouze tři vydavatelství subjekty (viz Tabulka IV, 2. část, č. 9/2020); od roku 2014, kdy tohoto kritéria dosáhlo 15 subjektů, se tedy jejich počet zredukoval na pětinu. Vzhledem ke specifiku činnosti vysokoškolských vydavatelů a vydavatelství útvarů státních institucí z toho však nelze dovozovat více, než že k saturaci reálné potřeby jejich mateřských institucí to postačovalo.

Dalších 172 vydavatelů (privátních i vysokých škol a státních institucí) lze považovat také za velké a střední vydavatele, věnující se soustavně nakladatelské činnosti: 53 z nich vykázalo produkci v rozmezí 50 až 98 vydaných titulů a téměř sto dvacet vydavatelství subjektů (119) připravilo 20 až 49 titulů. I v tomto směru lze stav loňského roku označit za setrvalý, protože tyto ukazatele v podstatě kopírují ukazatele z předchozích let.

Z Tabulek III a IV (v č. 9/2020) vyplývá, že z hlediska objemu vydaných titulů neperiodických publikací tentokrát vydavatelství špička ČR, tj. pouze 23 vydavatelství subjektů, připravilo více než třetinu celkové knižní produkce České republiky (36,3 %). Celkem se jedná o 6288 titulů; z toho 5722 titulů vydali privátní vydavatelé a 566 vydavatelé vysokých škol a univerzit.

Privátní vydavatelé

Dominantním vydavatelstvím centrem Česka je stále Praha následovaná Brnem; v případě vydavatelů vysokých škol je škála vydavatelství center pestřejší a více rozložena po teritoriu ČR, kde existují místa vysokoškolského vzdělávání. Mezi ta největší patří také ta z Moravy a ze Slezska.

V Tabulce III jsou uvedeni největší privátní vydavatelé v ČR podle počtu vydaných titulů neperiodických publikací v uplynulém roce. Toto poněkud mechanicky stanovené kritérium umožňuje učinit si alespoň orientační představu o velikosti a obratu daných firem, ale samozřejmě

nic nevypovídá o kvalitě a redakční náročnosti připravované knižní produkce, jejich ziscích a zejména reálném postavení a podílu na českém knižním trhu.

Vůdčí vydavatelství skupiny Albatros Media, a. s., se svými přidruženými značkami (celkem 17) a Euromedia Group, a. s., (celkem 12 přidružených značek) své vedoucí postavení posílily. Postupující koncentrací v segmentu knižního trhu potvrdily dané subjekty v předchozích letech akvizicí dalších vydavatelství značek nebo převzetím významných specializovaných internetových prodejců- knih.

Tabulka III

Největší privátní vydavatelé knih na území ČR podle počtu vydaných titulů

	2019	2018
1. Albatros Media, Praha*	1 563	1 505
2. Euromedia Group, Praha**	828	775
3. Dobrovský, Praha	355	245
4. Grada Publishing, Praha	350	296
5. Moravská Bastei – MOBA, Brno	343	373
6. Argo, Praha	234	210
7. Crew, Praha	209	212
8. Václav Svojtka & Co, Praha	183	316
9. Mladá fronta, Praha	165	237
10. Fraus, Plzeň	163	61
11. Taktik Int., Praha	154	20
12. SHOCart, Vizovice	152	168
13. Wolters Kluwer ČR, Praha	146	133
14. Host, Brno	140	136
15. Nová forma, Týn n. Vltavou	138	107
16. INFOA, Dubicko	132	117
17. Academia, Praha	129	114
18. Nová škola, Brno	118	163
19. Sun, Praha	117	105
20. Jihočeská centrála cestovního ruchu, České Budějovice	103	36

zdroj: Národní knihovna ČR a Národní agentura ISBN

Pozn.: Do tabulky jsou zařazeny privátní vydavatelství subjekty, které v roce 2019 vykázaly knižní produkci ve výši 100 a více titulů neperiodických publikací (bez reedice a nových vydání již dříve vydaných titulů).

Foto: archiv MěK Litvínov – Vladimír Kraft

* Produkce Albatros Media, a. s., je uvedena souhrnně. Jednotlivé značky vykazují za uplynulý rok následující bilanci:

Albatros ČR	228
BizBooks ČR	28
Computer Press ČR	24
CooBoo ČR	78
CPress ČR	280
Domino	14
Edice ČT (pod ISBN Albatros Media)	5
Edika ČR	87
Egmont ČR	251
Fragment	226
Knih Zlín ČR	63
Management Press ČR	5
Motto ČR	83
Panteon	1
Plus ČR	14
Vyšehrad	74
XYZ ČR	102

zdroj: Národní agentura ISBN a Albatros Media

** Produkce Euromedia Group, a. s., je uvedena souhrnně. Jednotlivé značky vykazují za uplynulý rok následující bilanci:

Brána	55
Esence	100
Euromedia	17
Ikar	160
Kalibr	93
Laser	39
Listen	5
Odeon	35
Pikola	134
Pragma	64
Universum	98
YOLI	28
audioknihy	37

Pozn.: Všechny tituly i nových značek mají jednotné ISBN Euromedia Group. Vydavatelství Brána, poslední akvizice této akciové společnosti, vydala v roce 2018 ještě jako samostatný subjekt 44 titulů.

zdroj: Národní agentura ISBN a Euromedia Group

JAROSLAV CÍSAŘ | ctenar@svkkl.cz

Poděkování za pomoc a spolupráci Radomíře Burgertové, Heleně Čudové, Antonínu Jeřábkovi, Václavu Kadlecovi, Vítu Richterovi, Bohdanu Roulemu, Barboře Staňkové a Olze Zeinertové.

Pokračování příště: údaje o produkci státních vydavatelů i vydavatelů vysokých škol a univerzit, strukturu knižní produkce a vydávání překladů.

Neklidný svět nemocí, válek a chudoby

Sotva byly tříleté *Národní oslavy výročí Jana Amose Komenského* zahájeny, epidemie koronaviru většinu naplánovaných akcí zhatila či v lepším případě odsunula. I řada knihovníků oplakala dlouho připravované programy. Jako autorka výstavy *Komenský v komiksu*, připravené pro Národní pedagogické muzeum a knihovnu Jana Amose Komenského, od března nepřístupné, jsem místo organizace doprovodných aktivit v čase karantény přemýšlela, co tato unikátní situace může říct o Komenském a zda nám toto srovnávání umožní i jiný pohled na nás samotné.

V této minisérii bych ráda upozornila na některé motivy, myšlenky či postřehy, které jsme na výstavě zaměřené především na dětského návštěvníka vypíchlí a které by mohly sloužit jako inspirace pro knihovny. Doufám, že po přečtení nebudete bohatší jen o myšlenky, ale i nápady využitelné na půdě knihoven.

Tříleté oslavy – od smrti k narození

Hned první informace je ryze praktická. Tentokrát máme na Komenského dost času. Rok 2020 sice upomíná na 350 let, které uplynuly od smrti tohoto velikána, ale na rok 2022 připadá 430. výročí jeho narození. Knihovny se přirozeně k oslavám přihlásily. U příležitosti kampaně *Březen – měsíc čtenářů 2020* byl představen plakát s vyobrazením Komenského od Renáty Fučíkové doplněný citátem „S pomocí knih se mnozí stávají učenými i mimo školy“.

Jenže pak události nabraly úplně jiný směr. Knihovnice se v první vlně často pustily do šití roušek a pomoci komunitě. A i když se provoz knihoven opět obnovil, opatření dopadají na celou paletu aktivit, které knihovníci veřejnosti zajišťují, včetně vzdělávací činnosti. Přitom právě z přístupu knihoven k dětským čtenářům by měl Komenský radost, jak je patrné z citátu výše.

Berme děti vážně

Najdeme však hlubší paralely. Mnohé holčičky a kluci se tento školní rok už do lavic nevrátí

a zdaleka ne všechny děti mají v domácnostech vhodné podmínky pro výuku. Knihovny jsou místy, kam malí čtenáři docházejí pro radu, povzbuzení a informace. Někteří zde nacházejí také klid a podklady pro vypracování úkolů a studium, jiní možnost využít počítač či připojení na internet.

Ti, kterým při domácí výuce ve druhém pololetí ujel vlak, budou potřebovat podpořit dvojnásobně. Proč zrovna zde? Protože dítě je v knihovnách bráno vážně a čtením se stává svobodnějším člověkem. A to je v souladu s Komenského pedagogikou, která vzbuzuje ducha svobodného přemýšlení a rozvíjí osobní odpovědnost.

Časy moru, časy koronaviru

Bylo by troufalé srovnávat morové epidemie 17. století s dnešní situací. Přestože úroveň hygienických opatření, zdravotní péče, prevence a informovanosti je zásadně jiná, zkušenost s onemocněním COVID-19 nás silně zasáhla. Když jsme připravovali výstavu a první místnost nazvali *Nebezpečná zóna*, zdálo se, že přeháníme. Jenže my jsme návštěvníka nejprve chtěli uvést do poměrů, které Komenského utvářely. Jeden z trojice úvodních panelů je věnován moru, který vzal Komenskému ve dvanácti oba rodiče a později i první ženu a dvě děti.

My, bohudík, takovým tragédiím čelit nemůžeme a naprostá většina nemocných se zotavuje. Jenže poselstvím zmiňovaného komiksového

Foto: archiv K. Smollikové

Výtvarník výstavy *Komenský v komiksu*
Lukáš Fibrich

panelu nebylo ukázat pouze tyto dva formující okamžiky života, ale především jejich důsledky. Jak Komenský s touto zkušeností naložil? Nikdy neztrácel ze zřetele, že je třeba chovat se k nemocným lidsky. Stigmatizace nakažených jsme v posledních měsících byli svědky také, naštěstí je nikdo nezavíral v domech se zatlučenými dveřmi a okny nebo je nevyháněl.

Stoupenci jednoty bratrské se po propuknutí morové nákazy v Lešně snažili poskytovat nemocným podporu, pomáhat jim, a to především v udržování čistoty. Nikdo neměl umírat bez pomoci. Komenský sám propagoval preventivní hygienická opatření a vyzýval autority k systémovým řešením, jakým bylo třeba odvádění špíny z města.

Pomozme dětem zážitky zpracovat

V českém školství a mnohdy i v rodinách bývá zvykem od nepříjemných situací utéct, zamlčet je. Tak nějak se nepředpokládá, že by si děti ve zprávách všimly teroristických útoků či válečných konfliktů. Přitom stačí poslouchat, na co si o přestávkách hrají či jak se nelichotivě titulují,

a z omylu nás to rychle vyvede. Tentokrát se události dětí přímo týkaly. Školy se zavřely jako první. Žáci a studenti byli svědky všech opatření, v izolaci zažívali celou paletu emocí a nyní přichází čas tento zážitek zpracovat a reflektovat.

Opět bychom zde mohli spatřit styčné body s bratrskou pedagogikou, která vede děti k samostatnosti a odpovědnosti. Dnes jsme se s problémy nějak vypořádali, za pár let bude toto břímě ležet na další generaci a my bychom ji na to měli připravit. Pokud se tedy v knihovnických lekcích zaměříme na osudy Komenského, najdeme mnoho styčných bodů a děti mohou odpovídat na otázku, jak si lidé v době epidemie mohou pomáhat a navzájem se podpořit. Někdo byl k ruce mamince při šití roušek, jiný nakupoval staré paní ze sousedství, nejmenší nakreslili prarodičům obrázky. Nejvíce však pomohli vlastní disciplinovaností.

U Komenského samozřejmě vždy hrálo důležitou roli jeho náboženské vyznání. Nakonec jsme se však sami přesvědčili, že více než víra formovala naše rozhodnutí a chování v době krize přináležitost k občanské společnosti. Jednota bratrská, tedy Sestry a bratři zákona Kristova, by z naší solidarity a rozhodnutí vše společně zvládnout měli jistě radost.

Zchudnou chudí?

Druhý komiksový panel naší výstavy *Komenský v komiksu* je věnován chudobě a i my si v těchto dnech uvědomujeme, jak obrovské dopady na ekonomiku budou preventivní opatření i přímý boj s nákazou mít. Komenský byl pozorovatel, poutník, který si uměl všimnout. A tak už během studií reaguje na úpadek země, ve které je snadné si půjčit, ale obtížné dluh splatit, kde je mnohým dětem odepřeno vzdělání a kde Praha ztrácí lesk po odchodu císařského dvora do Vídně.

Tehdejší úspěšným receptem byl jistě přístup jednoty bratrské, která dětem svých členů poskytovala bezplatné vzdělání v bratrských školách, obětavě se starala o své chudé a nemocné. Společenská solidarita, kterou rozdmýchaly první měsíce ohrožení koronavirem, nesmí vyprchat. Za ní už podupává v řadě zášť a závist. Knihovny jako důležitý hybatel společenství zde mají velké pole působnosti. Podpora nebudou potřebovat jen děti z chudých rodin.

Opět se dostane ke slovu důležitý pilíř českého knihovnictví, a to skutečnost, že služby knihoven jsou dostupné pro každého. V bezpečném prostoru mezi regály s knihami je možné najít útočiště, zábavu, vzdělání i stimulaci, zde člověk může začít znova. Ostatně tento stav zažil Komenský několikrát. Utíkal z Čech, potom z hořického Lešna. Musel se opakovaně rozloučit se svým majetkem a znovu najít pevnou půdu pod nohama. Na knihy, které ho stály tolik úsilí a bolesti, nikdy nezanevřel. Znovu a znovu v nich nacházel útěchu a sám byl autorem spisů, které čtenáře povzbudí a pomohou jim najít nový směr.

Válečná Evropa

Komenský zažil třicetiletou válku a kvůli ní se stal uprchlíkem, který několikrát nedobrovolně měnil své působiště. Proto třetí z úvodních komiksů nese název *Vítejte ve válečné Evropě*. I knihovny mohou svým dílkem úsilí přispět k tomu, aby situace ve společnosti neeskalovala, aby paralyzované státy nehledaly zástupné pro-

tivníky a nechťely si cestu k obnovení prosperity zkrátit.

Osud Komenského zavál až k nejnvýše postaveným politikům a panovníkům, byl přítomen korunovací Fridricha Falckého na českého krále, dopřál mu sluchu švédský dvůr, považoval si ho francouzský kardinál Richelieu. Přesto byl příliš malým pánem na to, aby zvrátil chod dějin. Nezažehl. Zkoušel to a zemřel v míru sám se sebou, se svým svědomím.

Všichni jsme nyní zakusili, jak křehký může být lidský život, a byli nuceni oddělit zbytečné od podstatného. Doufejme, že knihy a knihovny nebudou odsunuty na vedlejší kolej jako nepotřebný luxus. Události posledních měsíců nás donutily se zastavit a zamyslet. Nyní přichází čas nápravy věcí. Ať už se ke Komenskému obrátíte ve výstavách, přednáškách či vzdělávacích programech, vždy z jeho odkazu můžete čerpat povzbuzení. Nejdůležitější je i v těch nejtěžších časech zůstat lidmi.

KLÁRA SMOLÍKOVÁ | klara.smolikova@tiscali.cz
ve spolupráci s Richardem F. Vlasákem

Inspirace

Bibliobox užitým uměním

Biblioboxy se v čase uzavření knihoven v době pandemie koronaviru staly jedinou možností, jak vypůjčený dokument dopravit zpět. Za rok 2019 se nám ve Studijní a vědecké knihovně Plzeňského kraje (SVK PK) touto cestou vrátilo 9231 knih. V letošním roce kvůli téměř dvouměsíčnímu uzavření budov očekáváme číslo mnohem vyšší.

Všichni na jaře měníme šatník, svěží změnu jsme proto v Plzni dopřáli také našim biblioboxům. Výhodou jejich umístění mimo budovy knihovny je kromě jejich základní funkce vracení knih také možnost brandingů a propagace knihovny, informování o jejích aktivitách, službách, aktualitách. Skloubit vizuální styl SVK PK a Univerzitní knihovny Západočeské univerzity (biblioboxy provozujeme společně) přineslo výzvu pro grafika Jana Chabru, studenta Fakulty

designu a umění L. Sutnara, který se pustil do originálních ilustrací (viz obr. nahoře). Hlavní a jednotící myšlenkou zadání bylo: *Vracejte knihy pohodlně!* Jak se nám to podařilo, můžete posoudit sami z připojené fotografie (viz 2. strana obálky). Biblioboxy se tak mohou stát také užitým uměním ve veřejném prostoru.

MARTINA KOŠANOVÁ
kosanova.martina@svkpk.cz

Prosazování zájmů knihoven

Library advocacy 3 Pomoc zvenčí

Minule (Library advocacy 2: Co dokážeme sami, *Čtenář*, 2020, č. 6, s. 218–220) jsme se věnovali aplikaci library advocacy při prosazování zájmů knihovnou samotnou. Dnes si představíme druhý z hlavních směrů působení library advocacy, a to od zainteresovaných stran, tzv. stakeholderů, čili pomoc zvenčí. Ukážeme si, jaké jsou hlavní výhody této metody, jak získat podporovatele naší knihovny a jakým způsobem nám mohou pomoci.

Kdo jsou zainteresované strany (stakeholderi)

Zainteresované strany mohou pocházet z interního i externího prostředí. V interním prostředí knihovny lze oslovit přímo vaše čtenáře/uživatele, kteří mohou veřejně prezentovat důvody, proč je pro ně knihovna důležitá. Vychází se zde z principu, že nejlépe se partneři hledají ve vlastní komunitě. V praxi to znamená, že členové komunity spolupracují na společném účelu, který zvyšuje pocit sounáležitosti a buduje komunitu (Library Advocacy Unshushed, 2012). Navázání spolupráce s vlastní komunitou je dobrým předpokladem pro oslovení externích stran. Mluvíme tedy o vytváření a udržování tzv. vícevrstevných vztahů. V případě externích stakeholderů může jít o instituce, které mohou být s činností knihovny nějakým způsobem tematicky spojeny. Z této souvislosti potom vyplývá jejich zájem je podpořit.

Jak to funguje

V tomto přístupu se nejlépe uplatňuje princip, že nejvíce se o roli vaší knihovny dozvíte, když se zeptáte svých uživatelů (Pearlmutter, Nelson, 2011). Zainteresované subjekty se mohou za knihovnu přimlouvati efektivněji, protože na ně nepadá stín vlastního zájmu, zřizovatel může na jejich podněty pružněji reagovat. Šíření pozitivních informací o knihovně prostřednictvím uživatelů rozšiřuje komunikační úsilí knihovny, a knihovna tak získává nezaujaté hodnocení (Library Advocacy Unshushed, 2017).

Komunitní funkce

Vzhledem k tomu, že v první řadě hledáme podporovatele mezi svými čtenáři, hraje zde důležitou roli komunitní funkce vaší knihovny. V rámci zmapování komunity je vhodné akcentovat souvislosti mezi potenciálními stakeholdery a možnostmi, jakými mohou knihovnu podporovat. Pro tzv. nábor podporovatelů se využívají různé kanály, jako např. média nebo speciální kampaň pro získávání stakeholderů (viz např. *Library advocacy day* – ALA, 2019). Při navazování spolupráce je důležité upřesnit role a rozdělení odpovědnosti.

Směrnice IFLA upozorňuje na skutečnost, že veřejnost je třeba dobře informovat, protože potom může poskytnout podporu knihovně a aktivně je propagovat: *Dokážeme-li přimět občany k pozitivnímu hodnocení služeb knihovny, pak jsme využili jednoho z neefektivnějších marketingových nástrojů. Lobbvání vyvolává reakci politiků k zabezpečení příslušných úkolů v oblasti legislativy, politiky nebo financování* (IFLA, 2012).

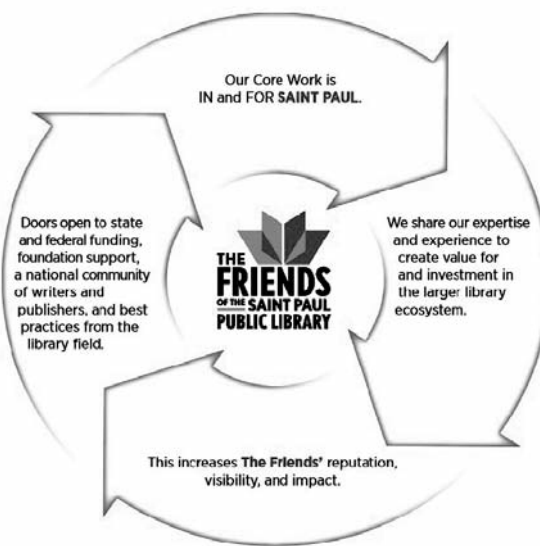
Skupiny přátel knihoven

Velmi zajímavou podobou tohoto typu spolupráce představují tzv. skupiny přátel knihoven. Tento typ uskupení má v praxi zahraničních knihoven velmi efektivní výsledky. Úkolem skupin je prezentace knihovny jako důvěryhodné instituce, což může mít efektivní dopady i v oblasti fundraisingu (Gertz, 2015). Pro členy takových sdružení se pořádají kulturní a vzdělávací akce. Členové se také oslovují k přímé spolupráci na vybraných činnostech knihovny (Brown University Library, 2018).

Existence poradenské skupiny může být velmi důležitá k vytvoření jemné rovnováhy v rozvoji produktivních vztahů knihovny a zřizovatele (Farrell, 2011). Činnost skupiny se může stát nedočetitelnou v době krize, kdy knihovna potřebuje řešit konkrétní problém, jako je např. personální krize, rušení pobočky, potřeba financovat rekonstrukci knihovnických prostor apod.

Příklad business modelu The friends of the Saint Paul Public Library:

Our Business Model: A Virtuous Cycle

Zdroj: 2019–2022 Strategic plan. In: *The Friends of the Saint Paul Public Library* [online]. Saint Paul: The Saint Paul Public Library, 2019 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://thefriends.org/wp-content/uploads/2019/02/Friends-Strategic-Plan-Booklet-Web-layout-2.37.18-PM.pdf>.

Jak identifikovat vhodné stakeholdery

Pro vytvoření úspěšné strategie pro získání stakeholderů je potřeba **rozdělit zainteresované strany do menších cílových skupin**. Při rozdělení je vhodné uvažovat nad tím, jaký vliv mohou mít cílové skupiny na řešení konkrétního problému. Pomocným nástrojem pro stanovení této strategie je vytvoření seznamu cílových skupin, v kterém jsou seřazeny podle toho, jak mohou přispět k dosažení vašeho cíle. Graficky lze tyto souvislosti ztvárnit formou pyramidy, ve které bude figurovat skupina s nejnižším potenciálem dole a na vrcholu skupina, která může mít na řešení aktuálního problému nejsilnější vliv.

V tomto modelu se doporučuje pracovat se třemi cílovými skupinami. Pro každou z nich může být vytvořen zvláštní plán obhajoby. Seřazení skupin může mj. pomoci i při identifikaci priorit pro přidělení rozpočtu (Canadian Association of Public Libraries, 2011). Úspěšné sestavení vyžaduje identifikaci cíle, kterého chceme dosáhnout, potenciálních subjektů, které v tom mohou pomoci, a konkrétní spolupráce, kterou budeme vyžadovat. Představme si konkrétní problém: knihovna chce vytvořit klub pro mládež. Tento počin vyžaduje personální zajištění, nákup techniky, zajištění vhodného vybavení apod. Váš návrh na spolupráci se stakeholdery může vypadat takto:

Transparentnost jako důležitý aspekt

Důležitým prvkem tohoto přístupu je transparentnost, která demonstruje závazky knihovny směrem ke zřizovateli. Knihovna by měla při výběru zainteresovaných stran dbát na zachování svého dobrého jména, neutrálního postoje a zohledňovat diverzitu názorů, proto není vhodné navazovat partnerství s politickými nebo názorově vyhraněnými organizacemi (Gertz, 2015). Zároveň se apeluje na to, aby zainteresované strany měly jasně určenou roli, díky které by nedošlo k přesahu jejich kompetencí do pravomocí vedení knihovny.

Kde hledat stakeholdery

Stakeholdery lze tedy získat nejen v uživatelské komunitě, ale i v neziskovém sektoru (např. nadace nebo kulturní organizace). Ke stejnému účelu se nabízí i spolupráce s místními školami, muzei nebo akademickými knihovnami místních vysokých škol. V zahraničí patří k běžné praxi i spolupráce s místními komerčními subjekty a médií.

Proces navazování vztahů

Při budování partnerství je nezbytné vytvořit dialog mezi knihovnou a potenciálními zainteresovanými stranami. Jedním z důležitých cílů tohoto dialogu je vzbudit důvěru a chuť ke spolupráci. Struktura dialogu by měla obsahovat nabídku služby a způsobu, jakým by mohla sloužit dané organizaci, sdělení potenciálních hrozeb nebo obav, jasné vysvětlení očekávaných výsledků a poskytnutí důvěryhodnosti (Thompson, 2007). Úroveň dialogu musí být přizpůsobena zainteresovaným stranám. Je nutné předpokládat, že oslovené osoby nebo subjekty se věnují jiným oborům, než je knihovnictví. Neadekvátní vyjadřování způsobí nepochopení problémům, a to může představovat bariéru pro další komunikaci (Vandeburgt, Rivera, 2018).

Pozn.: Pokud vás dříve tématy library advocacy zajímají více, můžete navštívit e-learningový kurz, který jsme pro vás připravili ve spolupráci se Studijní a vědeckou knihovnou Plzeňského kraje za finanční podpory programu VISK 2 s názvem *Úvod do library advocacy pro veřejné knihovny* na portále kurzy.knihovna.cz.

Pro nastartování efektivního partnerství je nezbytné představení knihovny, důvodů k partnerství a kontextu, v jakém bude vztah fungovat (Lowe, Edwards, 2009). Velkou část informací o potenciálních zainteresovaných stranách se dozvíme z toho, jak se samy prezentují. Proto je důležité sledovat jak způsoby jejich prezentace (např. na jejich webu, v médiích, apod.), tak způsob, jakým propagují svoje priority (Swartz, Carlisle, Uyeki, 2007). Vztahy je třeba navazovat průběžně; nečekat až na chvíli, kdy bude knihovna pomoc potřebovat (Bergman, 2011).

Proces udržování vztahů

Vztahy se zainteresovanými stranami je nutné pravidelně udržovat. Po vytvoření základny je nezbytné průběžně stakeholdery vzdělávat a informovat je o aktivitách, které knihovna vyvíjí. Primárním krokem vzdělávacího procesu by mělo být informování o hodnotách, které knihovna vytváří (ALA, 2007).

V procesu udržování vztahů je nutné brát v potaz, že zainteresované strany mohou mít omezené znalosti o knihovnických operacích a procesech, proto se doporučuje vytvořit pro jejich členy vzdělávací program. Obsahem by kromě základních informací o činnostech knihovny měly být oficiální dokumenty knihovny, z kterých by bylo dostatečně patrné, jakým způsobem jsou definovány povinnosti a hranice pravomocí poradní skupiny. Dostatečná informovanost poradní skupiny může zároveň prolomit případnou nevědomost samotného zřizovatele o pracovních postupech knihovny (Brown University Library, 2018).

V konceptu library advocacy hraje aspekt partnerství klíčovou roli. Je zde velmi důležitá rovnováha mezi získáváním a poskytováním (Library Advocacy Unshushed, 2017). Proto je nutné pravidelně informovat zainteresované strany o pozitivních dopadech knihovnických aktivit.

Text a obr. **MARIKA HRUBÁ**
hruha@fss.muni.cz

POUŽITÉ ZDROJE:

- American Library Association. *The Campaign for America's Libraries: Toolkit for Academic and Research Libraries* [online]. Chicago: American Library Association, 2007 [cit. 2017-05-24]. Dostupné z: <http://www.ala.org/advocacy/sites/ala.org/advocacy/files/content/advleg/publicawareness/campaign@yourlibrary/prtools/toolkitfinaltext2.doc>.
- Become a Friend of the Library. *Brown University Library* [online]. Providence: Brown University Library, 2020 [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: <https://library.brown.edu/giving/friends/>.
- BERGMAN, Sherrie S. Building Relationships With Senior Campus Administrators: Strategies for the New College Library Director. *Journal of Library Administration* [online]. 2011, 51(2), 159–178 [cit. 2018-01-25]. ISSN 01930826. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,cookie,uid&db=lls&AN=503010544&lang=cs&site=eds-live&scope=site>.
- D'ANDRAIA, Frank, Jessica FITZPATRICK a Catherine OLIVER. Academic Libraries and Friends Groups: Asset or Liability? *Journal of Library Administration* [online]. 2011, 51(2), 221–230 [cit. 2017-04-26]. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,cookie,uid&db=lls&AN=503010524&lang=cs&site=eds-live&scope=site>.
- FARRELL, Maggie. Developing a Faculty Advisory Group. *Journal of Library Administration* [online]. 2011, 51(2), 189–197 [cit. 2018-04-10]. ISSN 01930826. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,cookie,uid&db=lls&AN=503010537&lang=cs&site=eds-live&scope=site>.
- GERTZ, Gilan. Fundraising. In: *Salem Press Encyclopedia* [online]. Hackensack: Salem Press, 2015– [cit. 2018-04-16]. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,cookie,uid&db=ers&AN=110642382&lang=cs&site=eds-live&scope=site>.
- Koontz, Christie a Barbara Gubbin, ed. *Služby veřejných knihoven: směrnice IFLA. 2.*, zcela přeprac. vyd. Praha: Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut, 2012. 203 s. ISBN 978-80-7050-612-7.
- Library Advocacy Unshushed. *EdX: Free online courses from the world's best universities* [online]. Cambridge, MA: EdX, 2017 [cit. 2017-05-11]. Dostupné z: <https://www.edx.org/course/library-advocacy-unshushed-university-torontox-la101x>.
- PEARLMUTTER, Jane a Paul NELSON. *Small Public Library Management* [online]. 1. Chicago: American library association, 2011 [cit. 2020-05-03]. ISBN 978-08-38910856. Dostupné z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,cookie,uid&db=nlebk&AN=415656&lang=cs&site=eds-live&scope=site>.
- THOMPSON, J. Michael. Building our presence on campus: The University Libraries Section's (ULS) groups address advocacy and leadership issues at the ALA Midwinter Meeting. *College* [online]. 2007, 68(5), 294–297 [cit. 2018-01-25]. ISSN 00990086. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,cookie,uid&db=asu&AN=502915371&lang=cs&site=eds-live&scope=siteVanderburgt,rivera>.

INZERCE

SDRU K

Pořadatel:
SDRUŽENÍ KNIHOVEN
ČESKÉ REPUBLIKY
www.sdruc.cz

Jak se vedlo knihovnám
a knihovnickům
za zavřenými dveřmi?

Jaké změny tato krize
přinesla?

Naučili jsme se
něco nového a jsme
připraveni na další kolo?

Nejen konference, ale
i prostor pro sdílení
zkušeností, zážitků
a emocí z doby
pandemie.

CovidC N
aneb Knihovny v čase krize

8. září 2020 | 9.00–17.30 hod.

Ústřední knihovna Městské knihovny
v Praze, Velký sál (Mariánské nám. 98/1, Praha 1)

Knihovny za času koronaviru

Černá komedie Zkrocení zlého koronaviru aneb Jak milínská knihovna fungovala za mimořádné situace (tragikomedie)

Autor: neznámý, zaznamenala Dana Reiterová
(vedoucí Knihovny Dr. E. Bořického Milín)

Osoby a obsazení: knihovnice Dana
knihovnice Jitka
návštěvníci knihovny

Role knihovnic (střídavě): uklízečka, obsluha
u otevřených dveří, odnašečka kontaminovaných
balíčků, montérka ochranných plexisklových zá-
bran

Anotace: Co vše může způsobit vynucené uza-
vření knihovny pro veřejnost a jak si knihovnice
poradí s nešťastnými čtenáři, kteří už nemají co
číst? V Milíně jsme v den, kdy již veřejnost nemě-
la přístup do knihovny, otevřely boční dveře a za
přísných podmínek podávaly balíčky knih (větši-
nou náhodný výběr) chtivým čtenářům. Drama-
tické události (revize, dotčené telefonáty) násle-
dovaly vzápětí, se všemi se ale knihovnice zdárně
popraly. I nečekané náhlé oznámení o otevření
knihoven bylo zvládnuto bez zásahu záchranné
služby. Děj plný zvratů s dobrým koncem.

Dějství:

1. Nás se to vůbec netýká
2. Nás se to tedy týká!
3. Partyzánské poslední půjčování
4. Nutné zlo: revize, vyřazování, úklid...
5. Velké plány: co vše stihneme do otevření (ma-
lování, staré resty...)
6. Zahradní bojovka alias bezkontaktní půjčování
7. Vše je jinak: nečekané otevření
8. Bojové podmínky za provozu – dezinfekce, ru-
kavice a objednaný malíř pokojů
9. Skoronormál

*Selfie u altánu,
kde před otevřením
knihovny asi 10 dnů
probíhaly výpůjčky
knih a jejich bezkon-
tákní vracení*

**Ukázky z náhodně
vybraných vyjádření
aktérů:**

(začátkem března) Budeme muset letos udělat
revizi!

To si tedy vůbec neumím představit. Víš, jak
nám minule trvala dlouho! Chceme při tom pře-
ce i třídit, vyřazovat, opravovat...

Nevím, jestli čtenáři přežijí, že bychom jim
v létě na 14 dní zavřeli knihovnu!

(o 14 dní později) Co blázníte?

(o 2,5 měsíce později) Musím si nasazovat ru-
kavice, když se jdu jen podívat?

A jak poznáte, že jsem ty knihy opravdu vrá-
til(a)?

Vzala sis jiné rukavice, když saháš na nové
knihy a předtím jsi přebírala vrácené?

Proč musíme obcházet budovu? Tady se ne-
můžev racet?

Už se vám vrátila kniha, kterou jsem si rezer-
vovala před uzavřením knihovny? Jak to, že ještě
ne?

Všechny sankce vám rušíme, ale knihy by bylo
opravdu potřeba již vrátit.

Ano, vaše dítě si u nás půjčilo knihy.

Ne, skutečně vám tuto vrácenou knihu nemů-
žeme půjčit, dokud neuplyne karanténa.

Jé, úplně jsem se vás lekla, vypadáte jako
kosmonauti.

DANA REITEROVÁ | knihovnaebm@volny.cz

Foto: autorka

Obecní knihovna Moravany – moje srdeční záležitost

Obecní knihovnu v Moravanech u Brna jsem poprvé navštívila v roce 2009. Jako čtenářka. Byla velmi zanedbaná, a tak jsem se po čtyřiceti letech své knihovnické praxe rozhodla využít svých zkušeností a knihovnu změnit. Do roku 2008 jsem totiž pracovala v Knihovně Jiřího Mahena v Brně, z toho patnáct let jako vedoucí mimořádně prosperující hudební knihovny.

Skoro prehistorie

Moravanská knihovna byla umístěná v nevyhovujících prostorách (místnost o 22 m²) v místním Klubu důchodců. Dvě třetiny nabídky tvořily zastaralé nepůjčované tituly. Jako svůj první úkol jsem si dala předsevzetí, že v rámci možností zkultivuji prostředí knihovny, vytvořím malý dětský koutek a od základů změním skladbu fondu. Postupně jsem svůj záměr vytvořit komorní domácí typ knihovny s živým aktuálním fondem, pravidelně měsíčně doplňovaným novou produkcí, začala uskutečňovat. Stále žádaní klasičtí autoři české i světové literatury samozřejmě nemohli chybět, ale abych uvolnila prostor pro nové knihy, musela jsem nejprve odepsat asi 2000 titulů. Na počátku jednorázově a pak jsem ovšem měsíčně pravidelně dokupovala novinky. Čtvrtletně jsem také využívala nabídky výměnných souborů dodávaných z Modřic. Pestřejší nabídka ihned do knihovny přilákala nové čtenáře a po roce fungování se zvedl počet zaregistrovaných čtenářů o plných sto! Výpůjčky se zvedly o 120 %.

Začátek automatizace...

V rámci programu Ministerstva kultury VISK 3 jsem zažádala o grant na automatizaci; v roce 2011 byl zprovozněn automatizovaný výpůjční systém Clavius s vlastními webovými stránkami a on-line katalogem. Rozvinula jsem spolupráci s místní mateřskou a základní školou a zahájila dopolední besedy a odpolední volnočasové programy – čtení knih s dětmi. Rozšířila jsem vý-

půjční hodiny na pondělí a středu, úterý dopoledne je vyhrazeno pro besedy. Knihovna se zviditelnila a všechny mé snahy o prosperitu knihovny vedení obce podpořilo a nadále podporuje mj. štědrým rozpočtem na nákup knih (66 000 korun) i na honoráře. Probíhá výborná spolupráce s MZK, MĚK Kuřim a MĚK Modřice.

Za svoji činnost byla Obecní knihovna Moravany dne 24. 10. 2013 oceněna na 3. ročníku Slavnostního setkání knihoven obcí Jihomoravského kraje, které se konalo v MZK.

Nové prostory – nová náplň

Skutečný zlom v rozvoji knihovny znamenal rok 2013, kdy byla dokončena stavba nové budovy obecního úřadu, ve které knihovna získala samostatné boční křídlo. Stavba budovy podle návrhu Lukáše Tecla vyniká skvělým zasazením do stávajícího nově vybudovaného náměstí i svým moderním, členitým a barevně působivým interiérem. Nyní knihovna užívá 80 m² prostoru. Nábytek v barvě slonové kosti s červenými sedacími variabilními komponenty, šedočerným textilním nátěrem za šachovnicovým úložišťem časopisů láká hlavně děti k posezení i ke čtení. Celoskleněná stěna s výhledem do zelení osázeného dvorku je osvěžující a za teplých měsíců zde sedávají děti s knihami a časopisy.

Ve svém novém obydlí se knihovna stala komunitním centrem využívaným mládeží, maminkami s dětmi (40 % všech zaregistrovaných čtenářů) i dospělými čtenáři všech věkových kategorií. S návštěvníky mám velmi srdečný vztah,

Foto: archiv Obecní knihovny v Moravanech u Brna

*Křeslo pro hosta za účasti A. Goldflama
v květnu 2019 je zatím neúspěšnější akcí knihovny*

v knihovně panuje takřka idylické bezkonfliktní ovzduší. Zájem o služby knihovny se průběžně stále zvyšuje a dosahuje následujících parametrů: 222 zaregistrovaných čtenářů (z toho 83 dětí do 15 let), 2242 návštěvníků a 8364 výpůjček; ve fondu máme 5514 svazků (údaje za rok 2018).

Snažím se přečíst co nejvíce nových knih a alespoň zrychleně (tzv. knihovnický) i ty, které jsou mimo můj zájem, protože asi 80 % čtenářů mne žádá o doporučení knih. Při akvizici zohledňuji vkus a přání čtenářů, kteří mne oslovují se svými tipy.

V roce 2018 v knihovně proběhlo celkem 17 akcí různého typu: dopolední besedy pro mateřskou a základní školu (besedy o výtvarném umění, beseda se spisovatelkou Blankou Hoškovou, muzikoterapeutická pohádka, beseda na téma Jaro, Vánoční besídka aj. – většinou témata připravená podle zadání učitelů). Velkému zájmu (průměrně 20 dětí) se těší odpolední tzv. Čtení knih pro děti. Z novinek vždy vybírám zajímavý titul, který s dětmi společně čteme, děti se zapojují do děje, vypravují své vlastní příběhy, malují obrázky a těší se na příště. Čtení se připravuje od roku 2013 a přečetli jsme již jubilejní, šedesátou knihu!

Knihovnu v obci zviditelnily akce připravené v rámci projektu *Jižní Morava čte*: herec Tomáš Sagher z Městského divadla v Brně dětem přečetl knihu *Gerda, příběh velryby*, proběhla beseda na téma Jak se dříve učivalo s pamětnicí, paní učitelkou Mlejnkou. Knihovna se zúčastnila i dalších ročníků např. autorským čtením se spisovatelkou Zuzanou Pospíšilovou nebo besedou s významnou osobností žijící v Moravanech, generálmajorem a velvyslancem P. Voznicou, kte-

rý je držitelem dvaceti státních medailí a vyznamenání včetně od prezidenta republiky především za brilantní organizaci záchranných prací při povodních.

Zatím neúspěšnější kulturní akce pořádaná knihovnou proběhla dne 17. 5. 2019. Obyvatelé Moravan se mohli v rámci Křesla pro hosta setkat s hercem, režisérem a spisovatelem Arnoštem Goldflamem. Obec pro tento pořad poskytla nový Kulturní sál. Přišlo celkem 110 návštěvníků. Díky kouzlu osobnosti a humoru pana Goldflama, který přislíbil znovu přijet, a také živým dotazům posluchačů byla atmosféra mimořádná.

Čtení knih s dětmi se také setkala s úspěchem

Knihovnu pravidelně propaguji v místním tisku i ve čtvrtletně vydávaných *Moravanských listech*; po vydání článku Rozhovor o knihovně se přihlásilo 25 nových čtenářů.

Rozvoj automatizace

Další zásadní změnou v poskytovaných službách knihovny bude zavedení nového knihovnického systému Tritius, který je katalogizačním, výpůjčním i informačním systémem nové generace a znamená větší komfort pro uživatele (v novém online katalogu mohou čtenáři dokumenty vyhledávat, rezervovat, hodnotit, doporučovat, sdílet, psát komentáře, sledovat své čtenářské konto apod.). Aplikace katalogu Tritius si dobře rozumí se smartphonem i iPhonem. Tritius by měl být uveden do rutinního provozu začátkem srpna. Jeho zavedení místo Clavia bylo rovněž podpořeno z grantového programu Ministerstva kultury VISK 3.

Tak to je můj pozdrav z Moravan, kde v knihovně zažívám krásné chvíle se svými čtenáři, cítím jejich spokojenost, a tak se společně těšíme ze zajímavých knih i vzájemného setkávání.

MIROSLAVA HOREJSKOVÁ

knihovna.moravany@seznam.cz

Když se řekne Dolněmčí...

...tak téměř každý, kdo trochu sleduje dění v naší republice, ví, že se jedná o vítěze soutěže Vesnice roku 2018. Dolní Němčí (hovorově Dolněmčí) je obec na úpatí Bílých Karpat, v regionu Uherkohradištsko, v současnosti v ní žije 3000 obyvatel a je známá především výrobou obuvi firmy Baťa a pěstováním česneku. To jsou však jen strohé údaje, které příliš nevyprávějí o tom, jak to v obci „žije“. Místní knihovna je toho jasným příkladem. Hodnotící komise Vesnice roku za Zlínský kraj si to myslela taky a udělila knihovně Diplom za moderní knihovnické a informační služby. Knihovna pak postoupila do celostátního kola, ve kterém byla oceněna za „vytvoření uživatelsky příjemného prostředí knihovny, rozsáhlou komunitní činností a programy k podpoře čtenářství“. Také se stala Knihovnou Zlínského kraje roku 2018.

Pasování prvňáčků na čtenáře Písmenkovou královnou...

Všechna tato ocenění svědčí o tom, že Jana Daňková za tři roky působení v místní knihovně udělala obrovský kus práce. Její pracovní začátky však byly hodně náročné, protože krátce po jejím nástupu zahájila obec plánovanou a dlouho očekávanou rekonstrukci knihovny. Kdo to zažil, ví, že rekonstrukce je činnost náročná na čas, materiál i nervy zúčastněných, ale výsledek zpravidla stojí za to. Platí to i v případě zdejší knihovny. Ta se nachází v budově obecního úřa-

du, kde přístavbou ke stávajícím prostorám vzniklo oddělení pro dospělé čtenáře s čítárnou, suterén s „retroknihovnou“ a s prostorem pro vzdělávací akce a tvořivé večery. Svě místo dostal samozřejmě i dětský koutek. Potenciál nových prostor Jana Daňková využila dokonale a z knihovny tak vzniklo komunitní centrum, do kterého si cestu nacházejí nejen čtenáři. Pro nejmenší děti s maminkami je určeno interaktivní cvičení *Žížalky*, které je velmi oblíbené a vede je

... a noví čtenáři, kterým to potvrzuje Pasovací listina

paní knihovnice. Kromě cvičení se děti mohou zabavit také v dětském koutku; maminky si v klidu posedí, vyberou knihu nebo časopis, a stráví tak příjemné dopoledne v knihovně.

Rekonstrukcí vznikl rovněž prostor pro pořádání výstav fotografií a kreseb místních občanů. Jsou zde k dispozici alba se starými fotografiemi z obecních archivů a v šanonech články o Dolním Němčí z regionálního tisku. Nedávno se tady konala výstava starých učebnic ze soukromé sbírky.

Pro tvořivé zájemce „rozjela“ Jana Daňková brzy po svém nástupu *Pletení z papírových ruliček*, které probíhá formou lekcí a soustřeďuje se na různé vhodné příležitosti, jako jsou Vánoce, Velikonoce, sv. Valentýn apod.

Pořádá také řadu besed a přednášek na různá témata, jako například cestovatelská manželů Márových, o zdravé výživě, regresních terapiích, o bylinkách, o houbách apod.

Nová čítárna přímo láká k posezení, a proto paní knihovnice nabízí denně čtenářům šálek bylinkového čaje či kávy, takže návštěva knihovny nemusí být jen rychlým výběrem knih, ale i příjemně stráveným odpolednem.

Pro školáky je připraven program, trefně nazvaný *Zvedni zadek od PC*. Je to impuls k využití volného času nikoliv hraním počítačových her, ale třeba hraním her společenských. Tato akce začala v minulosti v rámci *Týdne knihoven*, zájem dětí z ní ale udělal stálou a oblíbenou aktivitu.

Abych však nezapomněla na to nejdůležitější: Jana Daňková se intenzivně věnuje práci se čtenáři. Knihovna se zapojila do projektu *Už jsem čtenář – knížka pro prvňáčka*, jehož vyvrcholením je pasování prvňáčků na čtenáře Písmenkovou královnou. *Noc s Andersenem* je také velmi oblíbenou akcí, protože knihovnice má hravého ducha a dokáže dětem vykouzlit opravdu zajímavá noční dobrodružství. I *Týden knihoven* má vždy bohatý program, o čemž svědčí skutečnost, že v roce 2017 právě v rámci této akce Česká televize navštívila knihovnu a živým vstupem odvysílala reportáž, která se týkala čtení předškolním dětem.

Dolněmčané mají také svůj „literární spolek“, který využívá vždy poslední čtvrtek v měsíci příjemné klubové prostředí nové čítárny ke schůzkám. Diskutuje se nejen o knihách; tématem byl i význam jmen, grafologie a jiné.

Paní Daňková nezapomíná ani na seniory. Chodí s dětmi pravidelně čist seniorům do místního Domu s chráněnými byty. Velký ohlas u jeho obyvatel mělo promítání videa ze soutěže Vesnice roku 2018, protože se jednalo o událost, která na dlouhou dobu ovládla dění v obci.

Pozitivní energie paní knihovnice, kterou kolem sebe šíří, je zárukou toho, že má v knihovně stále plno a její akce se těší velké oblibě. Přeji jí, ať jí optimismus a radost z práce vydrží i nadále.

IVANA BIČANOVÁ | knihovna@babice.eu

Foto: archiv Místní knihovny Dolní Němčí

Čas změn

Před půl rokem jsem začal psát sérii článků o průmyslu 4.0 a netušil, že se v Číně objevují první případy nákazy novým virem. Kdybych to ale věděl, do svých představ o nadcházejícím roce bych virus stejně nezahrnul. O výskytu nové nemoci v Asii se píše pravidelně a po počáteční reakci médií vše obvykle utichne. Těšil jsem se na 20. duben a maratón v Bostonu, sen většiny dálkových běžců, a bál jsem se jen zranění nebo nemoci krátce před odletem. Ani ve snu by mne nenapadlo, že vše zhatí drobná změna genetické informace. Inu, chceš-li pobavit Boha, seznam ho se svými plány.

Nyní je konec května, první vlnu nákaz máme za sebou a svět se změnil před očima. Jako mnohokrát v historii se potvrdilo, že všednost každodenního života ovlivňují události tisíce kilometrů daleko a že silný impuls dokáže stěsnat obvyklé roky pomalého vývoje do týdnů či dnů.

Nebudu se pouštět do všeobecných úvah o probíhajících změnách u nás či ve světě. Pro hlubší zamyšlení chybí ověřená data a všeobecných úvah se už vyrojila mračna a nemá cenu přidávat další klišé. Probíhající mimořádná situace ale přinesla řadu experimentálních poznatků, které umožňují ověřit názory prezentované v předcházejících článcích, v nichž jsem se díval na veřejné knihovny a knihovníky očima zřizovatele a posuzoval jejich potenciální role z hlediska současnosti, budoucnosti a možné konkurence. Stejněho členění se přidržím i nyní při vyhodnocení zkušeností z nedávných událostí.

Přístup k informacím

V uplynulých měsících se mnoho lidí seznámilo s výhodami a nevýhodami práce z domova, řada dalších se stala přes noc učiteli. Tyto změny nepochybně ovlivnily jejich informační potřeby a vnímavějším umožnily otestovat reálné informační schopnosti. Těším se na studie, které vyhodnotí změny v přístupu k informacím v průběhu náhlé izolace a k jejich promítnutí do vnímání potřeby dlouhodobého vzdělávání a specializovaných institucí.

V globalizovaném světě se může epidemie kdykoliv zopakovat a její původce může být mnohem zákeřnější než Covid-19. Probíhající epidemie přinesla varování, které bychom měli brát velmi vážně a využít času a zkušeností na důkladnou přípravu. Tato příprava by ovšem neměla spočívat ve skokových opatřeních zaměřených na kritické situace. Je vždy lepší, když se v krizových situacích uplatní mechanismy, se kterými mají lidé zkušenosti, a nástup krize jen zdůrazní jejich důležitost.

V případě mých článků vnímám jako závažné opomenutí, že jsem nijak nezdůraznil důležitost virtuálního přístupu ke všem službám knihovny. Přitom patřím k těm, kteří každoročně brblají, že pro zaplacení pravidelných poplatků musím absolvovat okružní pouť po pražských knihovnách a nemám možnost si prodloužit platnost čtenářského průkazu online. Knihovny tím přicházejí o zajímavé finanční částky – já sám jsem si v průběhu let neprodloužil několik průkazů v knihovnách, které přestaly být klíčové a do kterých se mi jezdit nechtělo. Není náhoda, že si společnost Amazon nechala patentovat a urputně hájí placení na jedno kliknutí. Pokud by se registrace v knihovnách dala uskutečnit a zaplatit stejně snadno jako v elektronických obchodech, čtenářská základna by výrazně vzrostla. Myslím, že nemusím nikomu vysvětlovat, že přínosy početné čtenářské základny jsou mnohem významnější než jen vyšší výběr registračních poplatků.

Knihovna budoucnosti by měla být schopná nabízet veškeré služby v obdobné kvalitě při prezenčním i dálkovém přístupu. Já vím, mnozí mají pocit, že obdobné služby nabízejí. Jenže každé prostředí má svá specifika, a pokud se nemotorné uživatelské prostředí pro dálkový přístup spojí s podporou knihovníka, který se mnohem lépe orientuje v prostředí klasické knihovny, není možné o skutečně alternativním přístupu hovořit. Pokud posuneme výhled dále do budoucnosti, jsem přesvědčen, že přichází i v knihovnách čas většího uplatnění umělé inteligence v podobě konverzačních robotů. Nevím, jestli jste si vyzkoušeli virtuální sestru Anežku, která začala na stránkách vlády nebo některých ministerstev odpovídat na běžné otázky o koronaviru. Pokud ano, víte sami, jak překvapivě kvalitní odpovědi poskytuje.

Pokud bychom měli v Čechách nějakou virtuální knihovnici Lindu, která by dokázala poskytnout první knihovnickou pomoc a v případě potřeby přivolat živého knihovníka, byl by to velký krok vpřed. Dokonce si myslím, že pro diplomovou nebo doktorskou práci na podobné téma by se našel dostatek zájemců.

Přístup k moderním technickým zařízením

Znám několik Čechů do hloubi duše přesvědčených o výjimečnosti našeho národa a žijících s představou dramaticky se odlišujících cizinců. Strávil jsem v kontaktu se zahraničím příliš mnoho času, abych většinu povídaček o výjimečnosti věřil. Nicméně, naše schopnost pružné reakce na nenadálé situace je skutečně ve světovém měřítku nadprůměrná. Nedovedu si představit mnoho států, kde by vláda nařídila celonárodní opatření bez reálného technického zabezpečení, a přesto by se dařilo opatření vcelku úspěšně plnit.

Šití roušek, míchání dezinfekce nebo výroba respirátorů a štítů na 3D tiskárnách dosáhla masových rozměrů. Bylo by škoda takový potenciál využívat jen v dobách krize. Pokud by měl každý obyvatel Česka přístup k moderním technickým zařízením bez ohledu na sociální postavení a stav peněženky, vzemula by se vlna kreativity, která by se projevila v mnoha oblastech života včetně ekonomiky. Představte si, kdyby na začátku epidemie již v každém městečku existovala dobře

vybavená a všeobecně přístupná 3D dílna a žily zde desítky lidí, kteří s nabízenými zařízeními dokáží na přiměřeně pokročilé úrovni pracovat.

Knihovna je přirozeným centrem, které takové služby může organizačně zaštiťovat. Nepochybuji, že nalézt několik technicky zdatných dobrovolníků by nečinilo velký problém. Spolehlivá organizační podpora je ovšem otázkou jinou a menší města mnoho alternativních možností k využití služeb knihovny nemají.

Přístup k celoživotnímu vzdělávání

Celoživotní vzdělávání je velmi široký pojem, který se někdy chybně omezuje na formalizované, školu připomínající aktivity. Epidemie řadu lidí vyvedla mimo komfortní zónu a postavila jim do cesty nečekané překážky. Pokud ale dojde k neočekávané situaci, je pozdě začít s vlastním vzděláváním. Budoucnost je nejistá a všestranně vzdělaní lidé mají velkou konkurenční výhodu na pracovním trhu a koneckonců i v mezilidských vztazích.

Epidemie však nepřinesla jen samá negativa. Lidé měli více času na aktivity, kterým se pro nedostatek času dříve nevěnovali. Pozorují, jak na cestách i stadionech přibýlo rekreačních běžců, a nepochybuji, že se zvýšenému zájmu těší řada dalších oblastí. Na podzim nastane ideální čas rozvíjet nové aktivity, dříve než se probuzená energie vytratí.

Posílení vzdělávacích aktivit si vyžádá i jiný, méně příjemný důvod. S pravděpodobností hraničící s jistotou nás čeká výrazný ekonomický pokles. K tomu můžeme přičíst zkušenosti firem, které musely omezit nebo zastavit výrobu kvůli nemožnosti zabezpečit provoz dostatečným počtem pracovníků. Nepochybuji, že jejich zkušenosti ještě posílí trendy vedoucí k automatizaci průmyslu a řady služeb. Větší automatizace znamená útlum nebo zánik tradičních povolání a nutnost naučit se něčemu jinému. Široká nabídka celoživotního vzdělávání dává mnohým šanci nalézt nové uplatnění. Stejně významná je i role duševní opory v těžkých časech. Sami víte, jak snadná a zároveň nebezpečná je rezignace v době, kdy se dosavadní život rozpadá pod rukama. A někdy stačí maličkost, aby se rezignací podařilo odvrátit.

Naštěstí se myšlenka veřejných knihoven jako center celoživotního vzdělávání v knihovnické komunitě uchytila. Nyní nastává chvíle, kdy by

se na ni mělo soustředit co nejvíce energie. Různých vzdělávacích aktivit v širokém smyslu slova bude velmi třeba a přišel správný čas udělat z celoživotního vzdělávání hlavní pilíř knihovnické činnosti.

Zprostředkovávání kontaktů

Každá těžká situace zvýrazní význam osobních kontaktů. Ostatně, existuje pro ně i odborný termín – sociální kapitál – a moderní ekonomové přinášejí řadu důkazů o jeho zásadní důležitosti. Komunikace mezi centrálními orgány a místními samosprávami byla během nouzového stavu žalostná. Od státu nepřicházely informace s výjimkou neustále se měnících příkazů a nařízení, s materiální pomocí to bylo obdobné. Stejně problémy řešili ředitelé nemocnic, škol či sociálních zařízení. Osobní kontakty byly k nezaplacení.

Na mnoha místech skvěle fungovala společenská sounáležitost. Dlouhodobě budované vztahy důvěry a spolehlivosti umožnily nalézat řešení i v nejsložitějších situacích. Význam knihoven jako přirozeného centra komunitních vztahů je v této oblasti očividná, ač se obtížně vykazuje a ještě složitěji hodnotí.

Kurátorství dat

Nedávno jsem zahlédl vtíp o 10 milionech epidemiologů, které se náhle vynořily v Čechách. Jako každý dobrý vtíp obnažuje zrnko pravdy. Lidé začali hltnout data o počtu nemocných a nakažených, aniž by rozuměli, co vlastně říkají, a to včetně lidí s reálnou mocí události ovlivnit. Nesprávná nebo špatně vyhodnocená data vedou k nesprávným rozhodnutím s dalekosáhlými následky.

Na neuspokojivý stav veřejných dat v České republice doplácíme všichni. Moje kritika nesměřuje na data ze zdravotnické oblasti. Myslím, že po odborné stránce je systém na velmi slušné úrovni a jen by se mělo více diskutovat o uvolňování většího množství informací pro širší odbornou veřejnost. Existuje však mnoho dalších oblastí s daty, která nejsou tak citlivá z hlediska ochrany osobnosti, ale přesto jsou pro praktické účely nedostupná, i když mohou být formálně zveřejněna ze zákonných důvodů. V současné situaci by se nám mnohem lépe plánovalo, kdyby co nejvíce spolehlivých dat bylo okamžitě použitelných k automatickému zpracování. Data jsou hlavní surovinou budoucnosti a pro kvalifi-

kované knihovníky se zde skrývá velká konkurenční výhoda.

Společenská záchytná síť

Sociální distancování poskytlo velmi průkazný experiment ověřující důležitost osobních setkání. Na svět s omezenou možností osobního kontaktu zkrátka nejsme evolučně stavění. Bohužel, kolem nás žije mnoho osamělých lidí, pro které epidemie zas tak velkou změnu neznamenal.

Další průkazný experiment přineslo vynucené domácí vyučování. Děti byly zbaveny osobního kontaktu s učiteli a zůstaly odkázány na domácí podporu a digitální technologie. Školní inspekce v dubnu provedla první rozsáhlé šetření a zjistila, že nevýhody sociálního postavení desítek tisíc dětí se ještě prohloubily. Těžko se můžete orientovat v digitálním světě, když nemáte snadný přístup na internet a ani nikoho, kdo by vám v okolí poradil. K tomu připočteme velké rozdíly v motivaci a je jasné, že současné mnohaměsíční prázdniny se projeví na současných dětech i v daleké budoucnosti.

Pokud se přeneseme na opačný pól lidského života, tedy k seniorům, uvidíme podobné problémy. Mnoho starých lidí, zejména žijících v prostředí sociálních zařízení, se ocitlo v téměř dokonalé izolaci. Pokud se dříve naučili používat základní prostředky digitálního světa, měli možnost ze své izolace alespoň na chvíli uniknout.

Jak jsem již napsal výše, nečekají nás ekonomicky snadné časy a sociální oporu bude potřebovat i mnoho lidí střední generace. Veřejná knihovna, která nabídne pomocnou ruku ve formě rady nebo vřelého kontaktu se čtenáři, bude pro město pokladem.

Co nás čeká

Zdravotně nejsložitější část epidemie máme snad za sebou. Nastává doba dopadů ekonomických. Zřizovatelů knihoven, tedy měst a obcí, se dotknou velmi tvrdě. Jsem radní a sleduji z první řady, jak se městský rozpočet zmenšuje před očima a jak akutní je hledání úspor. Mnohé rozvojové plány se odkládají a obávám se, že veřejné knihovny na mnoha místech budou jednou z prvních obětí úspor. Nyní se plně projevuje síla vztahů, které si knihovny dokázaly vybudovat v předchozích letech. Ve Slaném jsem mírným optimistou. Vztahy jsou zde tradičně dobré a knihovna se

i v posledních měsících aktivně zapojila do řešení problémů města, od zabezpečení výdeje roušek po soutěž pro obyvatele. Přeji vám, aby i vaši zřizovatelé si knihovny vážili stejně.

Ale ani v horších časech nerezignujte na své plány. Naopak, i když dojde k nepříjemným úspo-

rám, krize jsou velkou příležitostí prosadit změny, proti kterým se v klidnějších dobách urputně staví komfortní každodenní praxe. Kdo ví, možná se bude v knihovnické komunitě na rok 2020 vzpomínat jako na impuls, který posunul celý obor k netušeným výškám.

MILOSLAV NIČ | nicmila@gmail.com

Názor

Knihovny a senioři

Zabýváme-li se tématem „knihovny a senioři“, neměli bychom zapomenout na několik základních věcí:

- **Není senior jako senior.** Je to obrovská a různorodá skupina lidí, kteří se liší věkem (seniorský věk, jak se dnes u nás běžně chápe, tedy cca od 65 let, zahrnuje minimálně dvě generace!), vzděláním (zahrnuje všechny typy vzdělání od základního po vysokoškolské, vědecké hodnosti apod.), sociálním statusem (od prezidentů po bezdomovce), ekonomickým statusem (od milionářů po zcela nemajetné), ale také životními podmínkami, zdravotním stavem, inteligencí, zkušenostmi, prioritami, hodnotovým systémem, motivací, aktivitou atd. Nelze proto vždy podle několika jedinců usuzovat na celkovou charakteristiku skupiny.
- Senioři jako skupina mají ovšem také podstatné společné znaky, což jsou především postupně probíhající involuční procesy v oblasti tělesné, psychické i sociální. Že **jsou senioři skupinou se specifickými potřebami**, vyplývá právě z charakteristik zmíněných procesů, které tyto potřeby (v různé intenzitě a v různé době u jednotlivých seniorů) vyvolávají.
- **„Co děláme specificky pro seniory, NENÍ DISKRIMINACE!!! Jsou to SLUŽBY NAVÍC (a samozřejmě také práce navíc, s tím je třeba počítat). Senior si totiž vždy může vybrat, zda tyto služby využije. Knihovna se proto musí rozhodnout, zda tyto služby navíc bude nabízet, nebo ne. Pokud přijmeme výše uvedený princip, je nám jasné, proč byla např. v době pandemie COVIDu zvláštní provozní doba pro-**

dejnách potravin vyhrazena seniorům, proč seniorům poskytujeme donáškovou či dovážkovou službu, proč děláme pro seniory specifické kurzy, proč pro ně otevíráme speciální virtuální prostor (sekce na webu, Facebooku apod.), proč jim poskytujeme slevy na členských poplatcích, na vstupném apod.

Problematikou seniorů v knihovnách, specifických služeb a aktivit pro ně, jakož i speciálního „nastavení“ knihovny (vnímání a znalost specifik seniorského publika a jejich respektování a reflexe, adekvátní personální zabezpečení služeb seniorům, asistivní služby, práce s prostorem a vybavením, kooperace s partnery, integrační aktivity aj.), tím vším se zabývá sekce SKIP „60+“. K jejím aktivitám patří kromě řady seminářů, školení a konferencí také zpracování standardu *Rovný přístup. Knihovna přátelská seniorům* (Praha: NK ČR, 2016).

Sekce právě prožívá poměrně komplikované období personálních změn. O to více stojí o co nejširší spolupráci s odbornou veřejností, kterou ostatně avizuje od doby svého vzniku. Pokud tedy **máte o jakoukoliv spolupráci se sekci** či dokonce o členství v ní **zájem, ozvěte se**, prosím, předsedkyni Haně Mazurové (kontakt na ni a více o sekci viz: <https://www.skipcr.cz/odborne-organy/60/kontakty>) nebo autorce těchto řádků, případně jinému z členů vedení sekce.

Těšíme se na spolupráci. Budme těmi, kdo umějí poskytovat služby, jaké naši uživatelé opravdu potřebují, ale i těmi, kdo dokážou plně využít potenciál seniorů v našich obcích. Věřte, že je mimořádný!

ZLATA HOUSKOVÁ

zлата.houskova@gmail.com

Wikimedia Česká republika

Spolek Wikimedia Česká republika je českou pobočkou Nadace Wikimedia. Již od počátku existence pobočky, tedy od roku 2008, následujeme a realizujeme naši vizi: *Svět, ve kterém každý člověk může svobodně přispívat k veškerým lidským znalostem a má k nim volný přístup*. K jejímu naplnění směřujeme i díky podpoře aktivního zapojení dobrovolnic a dobrovolníků, knihovnic a knihovníků, lektorek a lektorů a dalších členek a členů komunity. Společným úsilím tak všichni podporujeme růst Wikipedie a dalších projektů Nadace Wikimedia, rozvoj vzdělávání a svobodné tvorby.

Vzdělávací programy, editační maratony a další aktivity, které vyvíjíme na území naší země, otevíráme pro širokou veřejnost. Posouváme tak společně celosvětovou komunitu a obsah největší otevřené encyklopedie o kousek dál. Některé z programů, které probíhají celosvětově, se podařilo za více než deset let působení spolku Wikimedia Česká republika iniciovat právě u nás.

Takovým programem, který neměl ve světě obdoby, je iniciativa **Senioři píší Wikipedii**. Její počátek se datuje k roku 2013, kdy ve spolupráci s profesorem Janem Sokolem vznikla. Po celou dobu jejího trvání je naším cílem zapojit do tvorby a aktivního používání Wikipedie seniory a seniorky, kteří ji či další Wikimedia projekty mohou obohatit o své celoživotní zkušenosti, a tak předat a zpřístupnit své znalosti dalším generacím. Věříme, že každý čtenář a čtenářka Wikipedie se může stát i autorem a autorkou. Spolupráce s knihovnami a jejich personálem nám napomáhá realizovat celý projekt. Jsou to právě knihovníci, kteří se často ujímají pozice lektorek či lektorů kurzů a pomáhají nováčkům porozumět prostředí Wikipedie a přiblížit fungování platformy.

Pro osobní rozvoj zájemců a zájemkyň pořádáme **kurzy pro knihovníky**, složené ze tří na sebe volně navazujících segmentů: Základy Wikipedie pro knihovníky, workshop Psaní Wikipedie a Jak učit seniory psát Wikipedii. Tyto

Kurz **Senioři píší Wikipedii** Foto: Lenka Kučerová (<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=83862756>)

kurzy jsou volně přístupné a po dohodě se jich může účastnit prakticky kdokoliv v termínech zveřejněných na stránce Wikipedie – *Wikipedie: Vzdělávání/Knihovníci*. Minulý rok jsme tuto oblast otevřeli české veřejnosti ještě více ve spolupráci se Svazem knihovníků a informačních pracovníků ČR během Týdne knihoven s Wikipedií 2019. Úspěšnost akce přerostla hranice minulého roku a stále pokračuje jako samostatný projekt, do kterého se může každý zapojit po zadání hesla *Wikipedie: Týden knihoven s Wikipedií* do vyhledávače na Wikipedii.

S knihovnami dále spolupracujeme i v rámci programu **GLAM**, ve kterém využíváme potenciálu Wikipedie, jedné z nejnavštěvovanějších stránek nejen v České republice. Pomáháme skrze

Účastníci Wikikonference, která v listopadu 2019 proběhla na Univerzitě v Pardubicích Foto: Adrian Zeiner (<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=84353360>)

platformu Wikimedia šířit povědomí o institucích a jejich obsahu, nastřádaném kulturním dědictví a informacích s cílem šíření ověřeného poznání a jeho volné dostupnosti. Již tradiční součástí našich aktivit – s přesahem do projektu **GLAM** – je živá akce s názvem Wikiměsto, při které v konkrétním městě usilujeme o rozšíření projektů Wikimedia o informace s místem souvisejícími. V roce 2019 se během jednoho ze srpnových víkendů konalo v pořadí šesté Wikiměsto v Litomyšli.

Wikimedia se také podílí na modernizaci technické a datové struktury knihoven a zároveň tato data díky spolupráci s knihovnami využívá k vylepšování projektu **Wikidata**, který usiluje o to, být univerzální „databází všeho pro všechny“. V letech 2018–2019 byla s tímto projektem propojena databáze knihovnické terminologie TDKIV. Především však Wikimedia pracovala na balíku dat tzv. národních autorit. Jmenné autority byly v rámci spolupráce publikovány pod licencí CC-0 jako otevřená propojená data, aby je mohl využívat kdokoliv. Posouváme tak knihov-

nická data do 21. století a připravujeme je na technické výzvy, které knihovny v budoucnu potkají. Zájemce o spolupráci v této oblasti zveme na náš informační portál <https://database.wikimedia.cz>.

Kromě organizování kurzů, školení a podobných vzdělávacích aktivit dále rozvíjíme aktivity mířící na společné či podporované editování. Těmi jsou například **tematické editathony** či pravidelné **wikikluby** rozprostřené po celé ČR (jeden z posledních se uskutečnil 10. 6. v Městské knihovně v Praze). Paralelně také podporujeme vzdělávací komunitní aktivity. Inkluze veřejnosti je naším primárním cílem a stále v ní pokračujeme. Lidi kolem nás se zájmem podílet se na různých aktivitách vždy vybízíme, aby si představili svět, kde má každý člověk volný přístup k veškerým lidským znalostem, a tvořili ho s námi. Svět Wikimedia projektů je totiž každému otevřený. Neváhejte nás kontaktovat na info@wikimedia.cz. Více informací naleznete na našem webu www.wikimedia.cz.

LUCIE JONÁČKOVÁ

lucie.jonackova@wikimedia.cz

Využití MOOC kurzů v prostředí knihoven

Massive Open Online Courses (zkráceně MOOC) si během let své existence prošly velkým vývojem a stejně tak i jejich potenciál využití. Dnes už není překvapující se setkat s kurzy tohoto typu ve velkých organizacích jako je Google či IBM, které využívají těchto kurzů k výchově budoucích zaměstnanců, či v prostředí velkých světových univerzit, které tak zpřístupňují své materiály a zkušenosti široké veřejnosti. Jak ale v této oblasti mohou fungovat knihovny?

Role knihoven

Bylo identifikováno několik oblastí, kde knihovny mohou pomoci v rámci MOOC – jedná se o oblast autorských práv, tvorby kurzů, podpory studentů a uchování MOOC kurzů (Ghosh, 2015). Knihovny na sebe tedy mohou vzít roli obstaravatele potřebných autorských práv, a ulehčit tak práci univerzitám a dalším institucím, které se tvorbou kurzů zabývají. Tvorba kurzů může být velmi časově i finančně náročná a právě licence a podobné nezbytnosti jsou velkou položkou v celkovém vyčíslení jejich nákladů. Knihovny mají skvělý přehled o zdrojích placeného i neplaceného obsahu, což jim dává výhodu, kterou lze využít. Tato nová služba knihoven bude s vývojem situace ve světě a postoje k online výuce potřeba.

Tvorba vlastních kurzů

Knihovny jako takové mají také skvělou startovní pozici pro vytváření vlastních kurzů. Kombinace již zmíněného přehledu o zdrojích a zázemí s potřebnými nástroji (např. kamera) vytváří další důležitou výhodu. Jediné, co může knihovnám chybět, je pokrytí velkého množství témat, na které je potřeba velké množství různých expertů z oboru. Nic jim ale nebrání vytvářet kurzy pro trénink budoucích i současných knihovníků. Se stále novými technologiemi a potřebou znát nové trendy v knihovnictví by takové kurzy mohly urychlit předávání informací mezi knihovnami a přípravu jejich budoucích pracovníků na

práci s novými materiály a zdroji. Například kurzy strategie vyhledávání ve zdrojích či citování by byly určité atraktivní i pro širokou veřejnost, a to především studenty univerzit, kteří se s tímto tématem setkávají přinejmenším v rámci psaní závěrečné práce.

Pod podporou studentů je možné si představit například zpřístupňování kurzů pro studenty a celkově pro všechny zájemce. Mnoho poskytovatelů kurzů má na svých stránkách uvedenou možnost spolupráce s jinými institucemi, což by mohla být velmi pozitivní příležitost pro knihovny. Dále je možné si pod podporou představit určitou asistenci v rámci výběru/použití kurzů. Přehlcení informacemi již není nic nového a postupně se přibližujeme také k přehlcení kurzy, kdy velké univerzity a instituce tvoří spoustu kurzů, ale uživatel se v tom množství již začíná ztrácet. Knihovna v tomto případě může hrát roli průvodce a zájemcům nabídnout konkrétní kategorizaci kurzů a pomoci s výběrem. Tento bod navazuje na zajišťování autorských práv, kdy se knihovna také chová jako podpůrná instituce. Asistence knihoven tedy může být směřována přímo na koncového uživatele či na samotného tvůrce kurzů. Tímto způsobem se knihovny mohou stát určitým prostředníkem mezi tvůrci a koncovými uživateli.

Archivace

Uchování MOOC kurzů je další zajímavé místo, kde mohou knihovny využít svých znalostí

a schopností. Knihovny jako takové uchovávají a chrání dokumenty všeho druhu, ale kdo se snaží uchovávat a chránit MOOC kurzy? Platformy, které zpřístupňují kurzy, jich totiž nabízejí stále víc a víc, postupem času dochází k jejich aktualizaci a o starší verze se již nikdo nezajímá. Jsou to však stále zdroje informací, a proto bychom se měli snažit o to, aby existoval nějaký archiv přímo určený pro MOOC kurzy. Knihovny zde mají velkou příležitost vytvořit jejich velký univerzální archiv, který mj. umožní získat přehled o jejich tvorbě a poskytne dostatek dat pro vytváření zajímavých statistik. Při psaní své bakalářské práce na téma MOOC kurzů jsem sama hledala statistiky, které by byly z důvěryhodného zdroje. Určitě bych ocenila statistiku ze zdrojů větší instituce, jako je knihovna.

Tyto oblasti by se daly ještě rozšířit o další možnosti využití MOOC kurzů v knihovnách. Například velmi častým problémem a překážkou je vysoká časová a finanční náročnost tvorby kurzů. Je důležité propojit velké množství oblastí od odborné přípravy materiálů po stříhání jednotlivých videí. Existuje zde spousta místa pro inovace. Zaměřit se na zjednodušení tvorby kurzů by bylo v budoucnu s přihlédnutím na současnou situaci velmi žádané. Koronavirové období ukázalo, že školy a univerzity nejsou na takové negativní okolnosti připraveny – pro efektivnější vzdělávání bylo potřeba reagovat rychle. Ve většině škol se vyučování muselo řešit nahodile. Digitalizace všech kurzů by ale byla pro školy příliš finančně a časově náročná. Přesně zde je místo pro efektivní působení knihoven. Mohou například školám, které mají zájem o tvorbu kurzů, nabízet seznamy informačních zdrojů s přátelskými cenami za jejich obsah, či mohou také přijít na nové zajímavé formáty MOOC kurzů, které zjednoduší uživatelům studium. Nespornou výhodou knihoven je jejich zázemí, ve kterém mají přístup k obrovskému množství různých zdrojů, ze kterých mohou čerpat.

Online výuka a digitalizace informací

Ať už mluvíme o jakékoli oblasti, ve které mohou knihovny buď pomoci při tvorbě MOOC kurzů, nebo samy z jejich existence těžit, je důležité si uvědomit, že tyto kurzy nejsou přímým nepřítelem knihoven. Naopak se mohou stát velmi strategickým nástrojem. Stěžejní ovšem je

neignorovat tento rostoucí trend a pokusit se ho řádně pochopit. Věřím, že s větším zájmem o toto výukové prostředí bude stoupat i zájem o tvorbu dokumentů v českém jazyce, které se tímto tématem budou zabývat. Při rešerši pro účely své bakalářské práce jsem nenarazila na žádný pro mě relevantní zdroj v českém jazyce. Není to problém pro lidi, kteří dobře ovládají angličtinu, ale to nelze předpokládat všeobecně. Objevuje se tak další mezera, kterou mohou knihovny zaplnit například publikováním článků na toto téma a informováním široké veřejnosti.

Období online výuky a karantény takřka končí a vracíme se do normálního života. Neznamená to ale, že se něco podobného už nikdy nestane. Potřeba tvorby MOOC kurzů nebo kurzů jim podobných bude stoupat. Stejně tak může stoupat důležitost role knihoven, pokud včas zareagují na tento trend. Neznamená to také, že knihovny musí hned začít vytvářet jeden kurz za druhým a zaměřit všechnu svou aktivitu na tato výuková prostředí. Měly by ale tento trend aktivně sledovat a hledat pro něj relevantní a možná využití, která by se dala implementovat do služeb knihoven či do způsobů vzdělávání jak široké veřejnosti, tak i vlastních zaměstnanců. Potenciál těchto kurzů je velký a dalo by se říci, že se jedná o nový specifický zdroj informací ve velice přirozeném formátu, který si určitě zaslouží pozornost vzdělávacích institucí všeho druhu, tedy i knihoven samotných.

Závěrem je důležité zopakovat fakt, že MOOC kurzy by neměly být vzdělávacími institucemi brány jako nějaký nepřítel, ale spíše jako nástroj, který může zefektivnit proces předávání informací a znamenat velký posun vpřed v digitalizaci informací.

TEREZA VOTÝPKOVÁ

votypkovater@gmail.com

ZDROJ:

GHOSH, Maitrayee. *The rise of MOOCs and roles for libraries* [online]. 2015 [cit. 10. 6. 2020]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/283319826_The_rise_of_MOOCs_and_roles_for_libraries.

Tereza Votýpková – studentka posledního ročníku oboru Informační média a služby na Vysoké škole ekonomické v Praze

Děkuji bohu za PR Akademii

aneb Jak knihovna Technické univerzity v Liberci nastartovala komunikaci s uživateli

S Martou Zizienovou jsem se poprvé potkala na podzim 2017 v Olomouci. Tehdy začínal druhý ročník *PR Akademie pro knihovny*. S účastníky kurzů člověk nikdy neví. Jeden kurzem projde a moc si z toho nevezme. Jiný na tom postaví hrozně moc. Třeba Marta, která je lektorkou informační výchovy v Univerzitní knihovně Technické univerzity v Liberci. Krom toho je také neformální vedoucí týmu, který má v knihovně na starost komunikaci.

Marta Zizienová

Známe se od roku 2017, kdy jsi přijela na PR Akademii pro knihovny. A já od té doby ohromně pozoruju, jak moc se v komunikaci knihovny posouváte. Jste třeba jedna z mála knihoven, které mají připravené scénáře a plány pro krizové situace. Jak to, že vám to tak šlape?

Děkuju bohu za PR Akademii! Krizové scénáře a plány také vznikly na její popud. Celý knihovní tým vyráží jednou ročně na teambuilding. Je to vlastně výlet s grilovačkou, ale zároveň také na něčem pracujeme. A jeden rok jsme si lámali hlavu, s čím bychom mohli pohnout. Nakonec jsme vybrali přípravu krizových scénářů a plánů, jak nám to na *PR Akademii* doporučil lektor krizové komunikace Lukáš Novák.

Jak jste to dělali?

Představovali jsme si různé situace, do kterých by se knihovna mohla dostat, a říkali si, co by v nich bylo potřeba udělat. Nejčastěji nás samozřejmě napadaly klasické situace jako rozčilený čtenář a poškozená kniha. Ale rozhodli jsme se to dohnat ad absurdum a představili jsme si i situaci, kdy by se zničehonic musela zavřít celá knihovna. Následně jsme si ke každému scénáři řekli, jak bychom to co nejlépe řešili.

Jak vám toto cvičení pomohlo v praxi letos v březnu, kdy situace „zničehonic zavřít“ skutečně nastala?

Opravdu jsme věděli, co máme dělat. Vytáhli jsme odpovídající plán, prošli jím krok po kroku a perfektně to zafungovalo bez nejmenšího záseku. Prostě jsme byli připraveni a každý věděl, co má dělat, kam má jít, co má říct nebo jak velkou ceduli vyrobit, kam ji donést a pověsit.

To je vlastně ukázková práce. Možná by stálo za to tuto dobrou zkušenost sdílet podrobněji s dalšími knihovnami. Mě teď ale zajímá jiná věc. Jak vypadá váš komunikační tým?

PR tým jsme sestavili v roce 2017, trochu se personálně proměňoval. Od počátku je součástí i paní ředitelka. To je velmi užitečné. Je u zrodu projektů a může do nich od začátku zasahovat nebo je ovlivňovat. Dále máme kolegu, který píše skvělé texty, a dvě dámy, co umí grafiku a sociální sítě.

Takhle to zní, že máte komunikační oddělení. Ale tak to není, vy jste spíš něco jako dobrovolnický tým...

Všichni máme svou hlavní práci – katalogizaci, lektorování apod. –, tohle je naše vedlejší specializace a radost. Komunikaci knihovny věnujeme

jen menší část pracovního času nad rámec hlavní práce. Nejsme oddělení, jenom tým lidí napříč odděleními.

Jak to celé vznikalo?

Na *PR Akademii* jsme měli za úkol pracovat na absolventském úkolu. A já se rozhodla rozšířit mezi našimi čtenáři povědomí o e-knihách. Brzy se ukázalo, že k sobě potřebuji někoho, kdo umí fotit a psát dobré texty. Probrala jsem to s paní ředitelkou, a ta mi odsouhlasila nápad oslovit pár kolegů a sestavit neformální skupinku. Postupně se vykrystalizovaly specializace kolegů.

Jak pracujete?

Je nás pět, práci si mezi sebe dělíme, stíháme to tedy k hlavní náplni práce. Scházíme se jednou týdně, schůzky zapisujeme. Na evidenci toho, jak práce pokračují, používáme Trello (*pozn. red.:* bezplatná webová aplikace pro správu projektů, kterou vytvořila firma Fog Creek Software). Každý rok máme jedno hlavní téma. Počátkem roku si formulujeme vizi. Zkusíme si představit, co by se všechno mohlo udělat. Pak se pustíme do schůzek a konkrétní realizace.

Jaké projekty už máte za sebou?

Prvním projektem byla podpora e-knih. Připravovali jsme školení, informační letáky pro MVS a do časopisů, banner do katalogu, grafiku na počítače v knihovně... Nejpopulárnější byly záložky. Udělali jsme jich mnoho druhů, dávali jsme dohromady divoké obrázky a texty. Moc nás to bavilo! Další rok jsme se zaměřili na propagaci služeb, jako jsou třeba rešerše nebo akvizice. Vymysleli jsme piktogramy pro jednotlivé služby, vyrobili propagační hrnečky, které jsme předali paním sekretářkám na katedrách. Pro knihovnu jsme vyrobili trička.

Na co se zaměřujete letos?

Letos oslovujeme lidi v doktorandském studiu a vysvětlujeme jim věci, se kterými se nutně setkají při studiu a nikdo jiný jim je nevysvětlí.

Jak se vám daří neutopit se v operativě a jít stále dopředu za svou vizí?

Velmi důležité je, že paní ředitelka je v tom s námi. Ví, co se na nás valí, jestli se něco blíží,

nebo je klid. Hodně nám pomáhá zmíněná webová služba Trello. Ukládáme tam nápady na později, ale máme tam i evidenci toho, na čem se aktuálně dělá a co je hotovo. Když je toho moc, přesouváme některé věci do ideí na příště. Snažíme se nenechat se zahltit, aby nás to pořád bavilo. Většina z nás to nemá jako hlavní náplň práce, ale jako „dortík k obědu“. Nevní máme to jako povinnost. Také neděláme nějaké nabubřelé plány, jedeme zlehoucha.

Soustředíte se tedy hlavně na propagaci práce knihovny?

Ano. Víme, že něco děláme jako knihovna dobře a že by se to mělo dovědět víc lidí. Obvykle zjistíme, že nejprve musíme změnit něco u nás. Nabízíme třeba skvělé rešerše, ale způsob, jakým si o ně uživatelé žádali, nebyl komfortní. Museli jsme tedy nejprve předělat webovky, aby to začalo být uživatelsky přívětivé. Nejprve o službě přemýšlíme, povídáme si, každého něco napadne. Čteme knihovní blogy z celého světa a najednou nás třeba nějaká jedna věta zarazí, zaujme. A už se to rozbíhá. Na začátku nevíme, co se bude dít, ale postupně to krystalizuje.

Líbí se mi, s jakým nadšením to stále děláte...

Ono je to i tím, že jsme začali z ničeho. Takže každá věc je posun. Třeba i použití patiček v emailech. Nebo jednotná práce s logem. Dříve jsme byli utopení v univerzitě a neměli vlastní identitu. Teď již jsme sami za sebe. Jsme veřejná knihovna a dáváme to najevo. Navíc můžeme být celkem uvolnění a vtipní, protože jsme tu především pro studenty.

Mám z vaší práce ohromnou radost, moc mě baví, co a jak děláte. Přejí vám, abyste s takovou chutí pracovali ještě hodně dlouho. Děkuji za rozhovor.

P. S. Každého, kdo chce nastartovat nebo dát nové impulsy komunikaci vlastní knihovny, zvu na další ročník *PR Akademie pro knihovny*, která bude mimořádně online a začíná 18. září (www.sdruk.cz).

Text a foto **VĚRA ONDRĚCHOVÁ**
| vera.ondrichova@gmail.com

První plzeňský městský knihovník Tomáš Cimrhanzl (6. 3. 1840–1. 7. 1899)

Šestého března uplynulo 180 let od narození Tomáše Cimrhanzla, vzácného člověka, který vykonal mnoho záslužné práce pro rozvoj a uvědomění plzeňských občanů. Byl nadšeným organizátorem společenského a kulturního života, na sklonku života i členem obecního zastupitelstva v Plzni. Profesi byl středoškolským profesorem a rovněž spisovatelem, autorem učebnic a naučné literatury. Stal se také prvním plzeňským knihovníkem. Zásadní měrou se zasloužil o vznik obecní veřejné knihovny v Plzni a až do konce života byl jejím správcem.

Narodil se v rodině rolníka v Žichovci u Prahatic. Absolvoval filozofickou fakultu pražské univerzity a získal kvalifikaci středoškolského pedagoga s aprobací pro výuku češtiny a zeměpisu. Na reálce a později na vyšším gymnáziu v Plzni učil od roku 1867. S manželkou Amálií měl pět dětí. Dcera Růžena se stala spisovatelkou zejména odborných knih, dcera Amalie byla etnografkou a spisovatelkou a svému otci v knihovně pomáhala až do jeho smrti.

Snahy o založení obecní knihovny jsou dokumentovány už od roku 1872. Knihovnu se však stále nedařilo zprovoznit, až do pověření profesora Tomáše Cimrhanzla, který byl přesvědčen o nezastupitelném významu veřejných knihoven zejména pro vzdělávání a osvětu. Tento heroický úkol přijal a jako pracovitý člověk se ho okamžitě ujal. Díky jeho intenzivnímu úsilí a obětavosti byla obecní veřejná knihovna v Plzni otevřena. Stala se tak jednou z prvních obecních knihoven v českých zemích vůbec.

Otevření knihovny

Dne 3. 9. 1876 otiskly shodně obě plzeňské tiskoviny, *Plzeňské listy* a *Plzeňské noviny*, sdělení,

že se otevírá obecní knihovna. Zveřejnily také knihovní řád s provoláním k občanstvu, kde obecní knihovnu naleznou. V provolání byla i žádost s připomínkou, že pro knihovnu lze stále přijímat dary věcné i peněžní.

A kde vlastně sídlila první obecní plzeňská knihovna? Úplně na počátku ji představovala jediná skříň, umístěná ve školní knihovně českého reálného gymnázia, jehož sídlem byla dnešní budova Pedagogické fakulty Západočeské univerzity ve Veleslavínově ulici.

Knihovnu řídila městská rada a spravovalo zvláštní kuratorium, které bylo zvoleno obecním zastupitelstvem. Schválen byl i malý rozpočet, za který se nakupovaly především knihy a pomůcky k práci knihovníka. Významným opatřením bylo, že plzeňská čtenářská obec mohla využívat i literaturu ze školní knihovny, pokud s tím vedení školy souhlasilo. Knihovní řád stanovil pravidla půjčování a výši poplatku, který bylo nutné za využívání knihovny zaplatit na policejním úřadě. Výpůjční doba byla čtyři týdny, půjčovat si mohl pouze dospělý plzeňský občan, a to nejvýše tři knihy. Knihovna byla zprvu otevřena každou neděli od 10 do 12 hodin. Knihovník

Tomáš Cimrhanzl za veškerou svoji práci v knihovně dostával první čtyři roky pouhých čtyřicet zlatých ročně. Pro představu: v té době činila měsíční mzda úředníka 25 zlatých, zedníka 35 zlatých, za pánský oblek se platilo 14–16 zlatých.¹

Úsilí o udržení knihovny v chodu

Po celou dobu působení ve funkci to Cimrhanzl neměl jednoduché. Co úsilí ho stálo udržet knihovnu v chodu a za jakých podmínek pracoval, dokládá jeho bohatá korespondence s nadřazeným úřadem. V jakém stavu původně knihovnu převzal, se dočteme v dopise, který posílá městské radě o čtyři roky později: *Obecná knihovna byla tenkrát jenom dle jména, nebylo jiných knih, leda těch, které ležely na veliké hromadě složené bez ladu a skladu, nebylo katalogu ani knihy neměly čísel... Nastoupiv úřad svůj roku 1876 jal se níže podepsaný... ty knihy seřadovati, sepisovati číslem pořadným do katalogu a učinil tak z neladné hromady řádnou knihovnu...* (Městský archiv, karton č. 416 280/1880, s. 1.)

Jak neskutečné množství práce odvedl, pochopí každý, kdo se pokoušel z chaosu udělat řád. Tomáš Cimrhanzl o tom dále píše: *Uvážil-li slavná městská rada, jak veliké pile vyžadují katalogy (jichž je pro jednu knihovnu patero), by v řádném nacházely se v pořádku, jak mnoho práce jednotlivá kniha stojí, nežli se do všech katalogů zapíše, signuruje, pak do vazby dá, odtud opět převezme a pak do knihovny se zvláštním lístkem zápisným vradí, kterouž práci knihovník mimo dobu pro obecnost určenou konati musí, uvážil-li se dále jak velikou pozornost mítí musí ve všem knihovník ku obecnstvu, by knihovna se nekazila, jak veliká na něm spočívá odpovědnost za knihy...* (Městský archiv, karton č. 416 280/1880, s. 2.)

Na novou službu si lidé poměrně rychle zvykli, a tak knihovník záhy nestačil obsluhovat všechny zájemce. Nutně potřeboval spolupracovníky a brzy také lépe vyhovující prostor k vykonávání knihovnické práce, finanční prostředky na nákup nových knih a k dobré obsluze čtenářů. Několikrát byl nucen knihy stěhovat v objektu gymnázia. Po změně jeho ředitele pak knihovna musela

ústav úplně opustit a dostala prostory v budově bývalého Kamerálu, které byly opět velmi malé a špatně osvětlené. Kromě vlastních dětí mu pomáhali hlavně chudí studenti gymnázia, které vyplácel ze svého platu.

Statistika činnosti

V prvním období se do knihovny zapsalo 40 čtenářů. V roce 1888, tedy zhruba po deseti letech činnosti, měla městská knihovna téměř 4000 stálých uživatelů. Výpůjční doba pro takový zájem v neděli dopoledne nestačila, a tak bylo nutné ji rozšířit ještě o nové hodiny ve středu a v pátek odpoledne.

Narůstal i knihovní fond; čtenáři už měli k dispozici 2309 svazků. Pro stálý nedostatek financí ho bylo zapotřebí doplňovat uváženě a s dobrou znalostí literatury, nakoupené či darované knihy zpracovávat a také informovat čtenáře o jejich nákupu. Literatura, kterou tehdy knihovna nabízel, byla vedena v prvním tištěném katalogu, který vyšel v roce 1888, a každý čtenář si ho mohl zakoupit.

Odborná knihovnická práce narůstala měrou nebývalou. V témže roce proto Tomáš Cimrhanzl požádal magistrát o povolení, aby získal pro knihovnu další placené pracovní místo. Žádal, přesvědčoval, dokazoval. Získával informace a zkušenosti od jiných městských knihoven. Do pražské městské knihovny se dokonce rozjel, aby vše viděl na vlastní oči, a přivezl odtud mnoho nápadů i argumentů. Městskou radu nakonec přesvědčil.

Zajímavé je, že už tehdy měla knihovna potíže se čtenáři, kterým se nechtělo za služby platit. I vymáhání poplatků za překročení výpůjční doby bylo obtížné. Šlo zejména o zaměstnance magistrátu, kteří mohli využívat služby knihovny zdarma a hojně toho využívali i pro své přátele a známé. Tato skutečnost způsobila mnohé knižní ztráty a nakonec přispěla k tomu, že se za souhlasu radních poprvé zavedly čtenářské legitimace. Čtenáři, kteří knihovně dlužili za nedodržení výpůjčních termínů, byli jmenováni v hlášeních knihovny magistrátnímu úřadu plným jménem, adresou spolu s dlužnou částkou. Přes všechny starosti a problémy, které Tomáš Cimrhanzl musel neustále řešit, měl knihovnickou

¹ SEJBAL, Jiří. *Základy peněžního vývoje*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 314.

Podobizna B. Němcové
od Jiřího Škopka (2015)

• Česká národní banka vydala ve středu 5. 2. pamětní stříbrnou dvousetkorunu, **minci Božena Němcová**. Jejím autorem je akademický sochař Jiří Harcuba (1928–2013), sklářský výtvarník a medailér; minci vyrazila Česká mincovna v Jablonci nad Nisou.

• K 17. 2. vydalo nakladatelství MOBA Brno „fantasy román“ Anny Strnadové (* 1950) s reminiscencemi na dětství a mládí spisovatelky **Prodloužená sonáta života Boženy Němcové**. Autorka při respektování historické dokumentárnosti prodlužuje po letech bídy a trápení Němcové život, kdy si díky neznámému bohatému mecenáši může v letech 1862–1869 dovolit slušné bydlení a drobné radosti. Fikce však zachycuje důležité kulturní události v tomto období v Praze.

• Ve čtvrtek 12. 3. přinesl bulletin *U nás* v Hradci Králové informační článek, že ohlasovou bibliografii Jiřího Uhlíře **Božena Němcová inspirací pro umění (1842–2020)** knižně vydá nakladatelství Dr. Eva Koudelková – Bor Liberec do 30. 11. 2020. Stručnější informace zveřejnila i další regionální periodika.

• V pátek 3. 4. se měla v Šaldově divadle v Liberci uskutečnit premiéra baletu **Sedmero krkavců** na motivy Boženy Němcové a bratří Grimmů; autorem libreta, choreografie a režisérem je Richard Ševčík. Kvůli pandemii však k premiéře nedošlo...

• V pondělí 6. 4. uvedl investigativní publicista Stanislav Motl v České televizi 2 v rámci nového dokumentárního cyklu *Osudové lásky* část **Zamilovaná paní Betty** o vztahu spisovatelky s básníkem V. B. Nebeským, který ji zasvěcoval do básnické tvorby a intimně se s ní sblížil. Pořad, jenž vznikl v producentské skupině ostravského studia ČT kreativní producentky Lenky Polákové, zároveň poodhaloval tajemství partnerského soužití Němcové s manželem Josefem Němcem.

• Na sobotu 9. 5. plánoval TJ Sokol Velké Svatoňovice již 45. ročník dálkového pochodu a cyklojízdy krajem Boženy Němcové **Babička 2020**. Pochod vede z Velkých Svatoňovic přes Babiččino údolí až po Českou Skalici, tedy místy, kde se odehrává román *Babička*. V důsledku pandemie koronaviru se tato sportovní akce neuskutečnila a byla přesunuta na 8. 5. 2021.

Muzeum Boženy Němcové v České Skalici
Foto: Jindřich Polák

• V rámci uvolňování opatření proti koronavirové pandemii bylo v úterý 12. 5. znovu otevřeno Muzeum Boženy Němcové v České Skalici s novou expozicí, dále výstavou **Pohádky Boženy Němcové**, výstavou ilustrací na téma známých i méně známých spisovatelčiných pohádek z výtvarné soutěže pro děti Královéhradeckého a Pardubického kraje, dlouhodobou tematickou výstavou **Babička ve filmu** a výstavou **Pohádky Boženy Němcové ve 30 bedýnkách**. Nápad výtvarnice Anny Řehákové – zobrazit trojrozměrné obrázky ve více než 30 bedýnkách ve výstavní síni v okně kočárovny – se povedl zvláště díky iniciativě učitelek mateřských škol, základní

školy a Střediska volného času Bájů Česká Skalice. V Barunčině škole byla zároveň otevřena **výstava Babička** k výročí prvního vydání autorčiny nejznámější knihy. Výstavy budou otevřeny do 30. 9. Muzeum si zároveň připomíná 120. výročí narození pedagoga Jana Krtičky (1900 až 1978), svého zakladatele a prvního ředitele. Bylo prvním českým literárním muzeem, otevřeno bylo v neděli 24. 5. 1931 v přízemí bývalé českoskalské radnice.

• Před 165 roky, dne 15. 5. 1855, vyšel v Praze tiskem a nákladem Jaroslava Pospíšila první svazek slavné prózy **Babička** (celkem vyšly čtyři svazky). Dosud (do 6. 5. 2020) knižně vyšlo podle evidence sběratele, publicisty a editora Karla Šípka (* 1946) z Liberce celkem 369 českých vydání této knihy; poslední je soukromé vydání sběratelky B. Němcové Marty Zemanové z Domažlicka. Podle jeho názoru má největší soukromou sbírku *Babičky* Marie Rendlová z Ústí nad Labem; ke 13. 5. 2020 měla 334 vydání v češtině a navíc 50 překladů cizojazyčných z 12 různých zemí Evropy i Asie, celkem je tedy majitelkou 384 vydání knihy (pozn. red.: autor tohoto textu ve svém příspěvku ve *Čtenáři* č. 3/2020 ale uvádí odlišné údaje...). Největší sbírku cizojazyčných vydání má údajně Ludvík Polášek, který je momentálně vystavuje na zámku ve Zlíně. Sbíratelství knihy *Babička* i dalších děl a dokumentů o B. Němcové se v současnosti v ČR věnuje soustavně celkem 16 soukromých sběratelů. Podle evidence Muzea Boženy Němcové v České Skalici (M. Zálišová) byla *Babička* od svého prvního překladu do němčiny roku 1858 do 6. 5. 2020 přeložena celkem do 39 cizích jazyků a tyto překlady se dočkaly 60 vydání. Knihu si můžete přečíst mj. v esperantu (1909), čínštině (1954), japonštině, bengálštině (1964), dokonce i v arabštině (2000) a dále v těsnopisu podle soustavy Herout-Mikulíkovy (vytištěno v roce 1947 v Trutnově) i ve slepeckém Brailleově písmu.

• Josef Počta, emeritní majitel antikvariátu v Praze 9 na Proseku, sestavil a vydal již 4. přepracované a doplněné vydání soupisu **Babička Boženy Němcové 388x a pokaždé jinak: seznam vydání z let 1855–2020**, které vyšlo 20. 5. Cenný soupis otiskuje v barvě obálku i titulní list každého vydání knihy včetně důležitých bibliografických dat, údaje o ilustrátorovi a počet ilustrací a rozměry knihy.

Pohlednice věnovaná B. Němcové
od Jiřího Škopka (2009)

• Pro festival Smetanova Litomyšl byla v novém provedení a pojetí připravena inscenace komorní opery **Jsem kněžna bláznů** (plánovaná premiéra 17. 6.). Autorkou hudby je skladatelka Lenka Nota, libretistkou Olga Sommerová a režisérkou Milada Kyovská Šerých. Boženu Němcovou měla zpívat mezzosopranistka Kateřina Hebelková, Josefa Němce hrát Jaromír Dulava. Opera zde měla být uvedena jen dvakrát.

• Městská knihovna Dobříš vyhlásila literárně-výtvarnou soutěž pro děti i dospělé s názvem **Boží (jako) Božena**. Uzávěrka byla původně stanovena na 30. 4. a slavnostní vyhlášení vítězů obou částí soutěže se plánovalo na 22. 5. Kvůli opatřením proti pandemii koronaviru byla ale uzávěrka posunuta na 30. 6.

JIŘÍ UHLÍŘ | zj.uhlirovi@seznam.cz

Závan inspirace ze Severu

V období postupného rekonstruování kulturního domu ve Veselí nad Moravou přišla na řadu i kardinální otázka týkající se existence knihovny. Zdejší městská knihovna totiž funguje od roku 1960 až do současnosti v prostorách kulturního domu. Její přestěhování z původních prostor (bývalé městské radnice) do centra města mělo příznivý dopad na její rozvoj. Sedmdesátá léta s sebou přinesla založení knihovnického střediska a několika poboček, z nichž během let ale zbyla jedna. Městský architekt Ivo Ondračka byl pak pověřen vypracováním variantního návrhu situování městské knihovny v několika budovách města (zvažoval se i návrh výstavby nové budovy), nakonec se však dala přednost rekonstrukci původních prostor.

Foto: Petr Omelka

Oddíl beletrie a naučné literatury v novém oddělení pro dospělé

V roce 2017 tak započala zásadní rekonstrukce, zahrnující ztrojnásobení užitkových prostor pro knihovnu a možnost občasně využívat částí knihovny (boční lóže hlavního sálu a horního vestibulu – cca 22 % plochy) pro mimořádné večerní kulturní akce a plesy. Kompletní financování rekonstrukce ve výši 21,8 milionu korun uvolnilo ze svého rozpočtu město.

Slovo architekta

Hlavní ideou rekonstrukce byla zásadní *funkční a morální rehabilitace* vnitřních prostor domu, typického reprezentanta totalitní éry, a jejich úplné přetvoření na přehledný a otevřený prostor s množstvím propojení, perspektiv a nečekaných průhledů. Prostory se otevřely nejen užívatelsky – pro pořádání kulturních akcí a spojení

→ Výsledek rekonstrukce se rozchází s původní představou využívání odpočinkových zón v oddělení pro dospělé. Podle architekta modelu severských knihoven jsou tyto zóny rozesety do různých míst v knihovně tak, aby lákaly návštěvníky k posezení, ale ti si zatím u nás k tomu vztah nenašli.

se sálem, ale i vizuálně – pohledům návštěvníků i průchodu slunečních paprsků. V rámci prostoru knihovny byla odstraněna většina příček a nezbytně svislé i vodorovné dělení prostor je řešeno sklem (včetně skleněného ochozu v horní části vestibulu) nebo mobilními prvky. Tím došlo k rehabilitaci původního prostorového konceptu budovy – centrálního sálu obklopeného dvěma podlažími pomocných prostor. Dvojpodlažní horní vestibul s bazilikálními okny byl využit pro vstupní centrální halu nové knihovny s vestavěným podlažím skleněného ochozu s knihami. Pocitová změna prostor byla natolik radikální, že si čtenáři po otevření jen s obtížemi dokázali uvědomit umístění původních místností. Do obvodového pláště budovy (nedávno zatepleného) se nezasahovalo.

Podoba původního dětského oddělení

Foto: Ivo Ondračka

Součástí rekonstrukce byla vestavba výtahu, spojujícího hlavní užitná podlaží. Z centrálního vestibulu s hlavním pultem a knihovním ochozem se vstupuje do tří hlavních prostor: dvou sekcí oddělení pro dospělé čtenáře a do oddělení pro děti s místností pro dospívající. Součástí knihovny je studovna a šatna. Části s knihovnickými regály doplňuje sedací nábytek – čtenářská zákoutí, křesla ušáky, pohovky a menší křesílka. Relaxační prostory tvoří cca 20 % plochy knihovny. Dětská část disponuje kromě malého amfiteátru a obvyklého sedacího koutku i domečkem a jeskyňkou s lehacím nábytkem. Všechny knihovnické regály jsou osvětleny LED páskami, hlavní prostory pro knihy jsou nasvětleny nepřímou nebo přes rozptylové desky. Ve všech hlavních prostorách knihovny bylo instalováno chlazení, v dvoupodlažním vestibulu klimatizace.

Čtvrtina užitkové plochy knihovny s vazbou na centrální sál se využívá pro občasně večerní kulturní akce, především plesy, koncerty nebo divadelní představení. V těchto prostorách jsou vystavené knihy umístěny na atypickém mobilním nábytku (pojízdné kontejnery nebo stojany) a při akcích jsou přesunuty mezi regály. Variabilní rozdělení prostor je tvořeno žaluziovými roletovými dveřmi, schovanými ve snížených pod-

hledech nad komunikačními prostory, akustickými oponami nebo skleněnými velkoplošnými pojízdnými stěnami. Detail interiéru vychází ze zachování řemeslně hodnotných původních prvků: terazzového schodiště se soklem z černého opaxitu, kovového zábradlí schodiště z „akce Z“, parketové podlahy zasedací místnosti. Barevná kompozice prostor vychází z výrazné modré barvy vinylové akustické podlahoviny, zakončené oranžovými plochami zdí protilehle vymezujícími hlavní knihovnické prostory. Ostatní barevnost je v bílých nebo ve velmi světlých odstínech, polstrovaný sedací nábytek je sytě žlutý.

Interiér dotváří hravý a vtipný grafický orientační systém, postavený na jednoduchých kresebných symbolech, který odlehčuje základní barevnou kompozici. Samostatně se obdobným způsobem rekonstruoval i přízemní vestibul kulturního sálu.

Hodiny strávené debatami nad plány

Po schválení realizace navrhovaného projektu započala jednání architekta se zaměstnanci knihovny. Proběhlo nespočet osobních setkání i telefonátů, ve kterých se pilovaly veškeré detaily. Knihovnice vyjadřovaly své představy a potřeby podle praxe a většinou se dospělo

Původní oddělení pro dospělé

Foto: Ivo Ondračka

ke shodě či kompromisu. Jelikož souběžně došlo ke zrušení pobočky, bylo potřeba zajistit dostatečný počet regálů k umístění veškerého knihovního fondu, a to nejlépe ve volném výběru, ve kterém v současnosti naleznete 97 % nabízených titulů. Zároveň regály nesměly prostor přehlítit, takže muselo dojít na rozsáhlou probírku fondu a vyřazování. Knihovna získala skladové prostory nejen pro knihy, ale i pro materiál, na který nebylo dříve místo. Právě regály se staly diskutovaným tématem. Architektova prvotní představa byla renovovat ty původní z důvodu úspor i myšlenky skloubení starých a nových prvků. Nakonec se dala přednost novým regálům, protože renovace by byla velmi nákladná. Ty nižší byly umístěny do centrální výpůjční místnosti a oddělení pro děti, vyšší pak do oddělení beletrie a naučné literatury. U dětského oddělení byl mimo jiné vznesen požadavek na pohodlný a dostatečně velký prostor pro realizaci programů pro školy. V tomto případě muselo dojít ke snížení počtu sedacích setů v klidových zákoutích, aby nevznikal permanentní problém s usazením celé třídy a aby bylo možné realizovat pohybové aktivity či jiné činnosti, které jsou také běžnou součástí programů.

Změny v knihovně vycházely z potřeb čtenářů, možností naší organizace a ambice vyjít maximálně vstříc našim uživatelům. Zohledňují velikost města, účelovost a dopad nabízených služeb knihovny. Tomu všemu se přizpůsobila i její provozní doba, která o několik hodin narostla. Zareagovali jsme i na trendy ve výpůjční nabídce – čtenář si může zapůjčit deskové hry nebo

elektronické knihy. Vybavením se knihovna rozšířila o prvky, z nichž některé patří k standardním, jiné k nadstandardním: bibliobox, detekční brány (došlo k inovaci ve výpůjčním systému, všechny knihy byly opatřeny RFID štítky), studovna s moderním technickým zázemím a kapacitou 30 míst, místnost pro teenagery, selfcheck (který, žel, doposud nenašel své využití v plné míře), šatna. Čtenáři mohou při výběru knih využít vozíky s košíky. Knihovna se stala konečně bezbariérovou díky výtahu, který byl nejnákladnější položkou v celé rekonstrukci.

Představy a naplnění

Výsledek rekonstrukce se rozchází s původní představou využívání odpočinkových zón v oddělení pro dospělé. Podle architektova modelu severovýchodních knihoven jsou tyto zóny rozesety do různých míst v knihovně tak, aby lákaly návštěvníky k posezení, ale ti si zatím u nás k tomu vztah nenašli. Zároveň se ukázala nevýhoda propojení knihovny a sálu v běžném provozu. Speciální závěsy, které byly nainstalovány jako bariéra proti hluku, jsou v tomto ohledu nedostatečné, a dochází tak k vzájemnému rušení, jestliže probíhají akce souběžně na obou místech.

Rekonstrukce knihovny přispěla k vybudování kuchyňky pro zaměstnance a plnohodnotné kanceláře s dostatečným soukromím, což je přijímáno s velkým povděkem.

Uživatelé nový vzhled knihovny hodnotí kladně, vyjadřují se o ní jako o velmi moderní a designové, rovněž kvitují její bezbariérovost, která měla v původních prostorách své limity.

Velké oblibě se těší zejména dětské oddělení; děti využívají odpočinkové zóny k relaxaci, četbě nebo psaní domácích úkolů. Rodiny s malými dětmi oceňují dětský koutek s kobercem a hračkami a rovněž přebalovací pult na toaletách (ostatně toalety pro čtenáře se vybudovaly až při rekonstrukci).

Knihovna tímto rekonstrukčním krokem posílila svoji kulturní roli, stala se flexibilní a prostorově variabilní. Neutěšený původní stav knihovny se proměnil, a vznikl tak esteticky příjemný prostor, ve kterém je radost pracovat.

PETRA MLADĚJOVSKÁ
IVO ONDRAČKA

|mek.veseli@email.cz

Knihovny v novém

Louis I. Kahn, tvůrce Knihovny Exeter

Americký architekt **Louis Isadore Kahn** (1901–1974),rodným jménem Leiser-Itze Schmuilowsky, se narodil v Estonsku. Patří k nejvýznamnějším americkým architektům 20. století. V roce 1905 emigrovala celá rodina do Spojených států, kde se natrvalo usadili ve Filadelfii v Pensylvánii. Jednou z Kahnových vášní byly knihy a knihovny, k nimž choval posvátnou úctu. Knihovna pro něj byla místem, které má podněcovat ke čtení a ke studiu. Otázkou architektury knihoven se Kahn začal zabývat od roku 1956. Jednou z jeho nejslavnějších staveb je školní knihovna univerzity Phillips Exeter Academy v New Hampshiru.

*Knih je výzva...
A knihovna vám vypráví
o této výzvě.*
(L. I. Kahn)

Život

Malý Louis Kahn vyrůstal ve velmi chudých poměrech. Již během povinné školní docházky se u něho projevovalo kreslířské a hudební nadání. V mládí si přivydělával v kinech hraním na piano při projekcích němých filmů. V letech 1920–1924 vystudoval architekturu na univerzitě ve Filadelfii u renomovaného profesora Paula P. Creta, profesora École des Beaux Arts. Po ukončení studií procestoval Evropu; zaměřil se na poznávání antických (Itálie, Řecko) a středověkých (městské pevnosti a hrady) památek. V roce 1931 založil s dalšími třiceti mladými architekty výzkumnou architektonickou skupinu ARG (Architectural Research Group), která se zabývala otázkou sociální bytové výstavby. V roce 1935 si zařídil s G. Howem vlastní ateliér. Projektovali spolu například sídliště Carver Court Housing Development (1941–42).

Od roku 1947 Kahn přednášel na Yale University v New Haven, kde svou pedagogickou činností ovlivnil celou řadu architektů. V roce 1950 absolvoval čtvrtletní stipendium v Americké akademii v Římě, které bylo vyhrazeno pro vedoucí osobnosti uměleckých oborů. V roce 1966 mu

Knihovna Exeter je i místem zvoucím k setkávání

Foto: Wikimedia Commons

Ukázka studijní kabiny v knihovně

Foto: Xavier de Jauregniberry

uspořádalo Muzeum moderního umění v New Yorku velkou výstavu. V roce 1971 obdržel nejvyšší ocenění od Amerického institutu architektů (AIA) a v roce 1972 Královskou zlatou medaili od Královského institutu britských architektů.

Louis Kahn zemřel po návratu ze služební cesty v Indii. Podlehl infarktu myokardu na pánské toaletě v Penn Station, centrální vlakové stanici v New Yorku. Vzhledem k tomu, že měl u sebe jen telefonní číslo do svého ateliéru, policie ho nedokázala identifikovat. Až po třech dnech ho manželka našla v policejním seznamu nalezených neznámých osob. Na jeho pohřbu vyšlo najevo, že měl tři rodiny: jednu se svou dlouholetou manželkou Ester Israeli a dvě se ženami, s kterými měl dlouhodobé vztahy. Jedno z nemanželských dětí, syn Nathaniel, o Kahnově životě natočil dokumentární film *Můj architekt Louis Kahn*, který byl nominován na Oscara v kategorii nejlepší dokumentární film.

Tvorba

Prostor bez přirozeného světla skutečně nemá v architektuře místo. Umělé světlo je světlo noci, vychází z pevně umístěných osvětlovacích těles a nelze je srovnat s nezaměnitelnou hrou přirozeného světla.

Z Kahnovy tvorby číší nadčasovost díky kombinaci prvků moderní architektury s poznatky z antických a středověkých památek. Jeho stavby se vyznačují monumentálností, hrou se světlem a propracovanými detaily. K nejvýznamnějším prvkům jeho architektury patří práce s přirozeným světlem, která se v Kahnových projektech stává ovládajícím elementem. Podle něj prostor žije pouze díky přirozenému světlu, které mění měřítko, proporce a barvy v závislosti na denní nebo roční době. Využitím světla se inspiroval u stavitelů chrámů, bazilik a gotických katedrál. Pro každou budovu vytvářel specifické řešení pronikání a šíření světla, které odpovídalo organizačním, obsahovým, sociologickým, stavebně-fyzikálním a klimatickým podmínkám. Při navrhování budov pracoval také s principem rozdělení budov na hlavní, tj. „obsluhované“, a vedlejší, tj. „obsluhující“. Jeho teorie vycházela z toho, že malé prostory technického rázu mohou vážně narušit celistvost a čistotu větších prostorů, proto je vyčleňoval na obvod, do rohů apod.

První veřejnou zakázku získal až ve svých padesáti letech; stala se jí stavba umělecké galerie Yale University (1951–53). Byla první moderní budovou, která vznikla v areálu univerzity a vyvolala mezinárodní rozruch. Kahnův věhlas začal rychle stoupat a brzy se zařadil mezi důležité architektky své doby. Do konce života navrhl celkem 128 projektů a zrealizoval přes tři desítky staveb nejrůznějšího charakteru. Zajímavostí je, že Kahn téměř nikdy nestavěl pro komerční subjekty. Celý život pracoval buď pro veřejné instituce (školy, univerzity, muzea, knihovny, náboženské spolky) nebo individuální zadavatele. Za zmínku stojí ještě jeho teoretická práce, publikování odborných textů (např. na téma monumentalita, světlo, forma a mysl architekta), které jsou dodnes velmi ceněné.

Mezi nejvýznamnější stavby L. Kahna patří: Art Gallery Yale University (1951–53, Connecticut); Richards, Trenton Bath House (1955–56, New Jersey); Medical Research Laboratories (1957–65, Pensylvánie), Salk Institute (1959–67,

Kalifornie); Kimbell Art Museum (1967–72); The Indian Institute of Management (Indie, 1970–74); Budova národního shromáždění (Bangladéš, 1962 až 1982); Kimbell Art Museum (1967–72, Texas) a právě Phillips Exeter Academy Library (1965 až 1972, New Hampshire).

Knihovna Exeter (Phillips Exeter Academy Library)

Knihovna, pracovní dvůr, místnosti pro studium, místo setkávání, všechny tyto prostory se chtějí spojit v kompozici, jež architekturu oživuje. Knihovny všech univerzit jsou z dobrého důvodu posazeny ve vstupním nádvoří, aby byly k dispozici všem studentům jako místo zvoucí dál. Vstupní dvory, jejich knihovny a zahrady a cesty, které je vážou dohromady, tvoří architekturu spojování. Kniha je obětinou myslí.

Jak je již zmíněno v úvodu, otázkou architektury knihoven se Kahn začal zabývat v roce 1956, když se účastnil soutěže o návrh na knihovnu Washingtonské univerzity. V roce 1965 byl pověřen vedením Akademie Exeter, aby projektoval a vedl stavbu nové knihovny v univerzitním kampusu.

Navrhl moderní budovu s prvky monumentálních historických staveb (inspiroval se evropskými klášterními knihovnami). Knihovna je pojata jako jeden velký čtverec, ve kterém jsou soustředěny další tři čtverce. Ve středu budovy se nachází čtvercová hala, jejíž klenbu tvoří mohutný betonový kříž, který vede světlo směrem dolů. Ve stěnách haly jsou vyříznuty velké kruhové otvory, kterými jsou vidět regály s knihami. Zajímavostí je, že centrální pult je na rozdíl od jiných knihoven umístěn až v prvním patře. Díky tomu dokáže návštěvník rozpoznat prostorové vztahy celé knihovny. Součástí jsou samozřejmě čítárny, konferenční místnosti, učebny a studijní kouty pro čtenáře (dřevěná zákoutí), která svým vzhledem evokují středověké knihovny, avšak s dostatkem denního světla a pohodlí.

Textový doprovod k projektu stavby knihovny: *Kvalitní knihovna může povznést fakultu a učinit ji atraktivnější, čímž přitáhne kvalitní studenty a přispěje ke kvalitě školy samé. Knihovna by neměla nadále být pouhým depozitářem knih a periodik, moderní knihovna by se měla stát laboratoří pro výzkum a experimenty, zátiším pro studium, četbu a rozjímání, měla by být inte-*

Čtvercová ústřední hala s kruhovými otvory s průhledem na regály knih

Foto: Wikimedia Commons

lektuálním centrem kampusu. Měla by to být neokázalá, solidní současná budova, která naplňuje potřeby školy. Takováto knihovna dokáže potvrdit úctu k duchovnímu i fyzickému úsilí člověka.

Stavba knihovny byla zahájena v dubnu 1969 a dokončili ji v listopadu 1971. Svým vzhledem respektuje charakter kampusu díky stavebním materiálům. V exteriéru byly použity cihly, břidlice, granit, travertin a teakové dřevo. V interiéru jsou navzájem kombinovány cihly, beton a bílý dub. Celkové náklady na výstavbu činily 3 360 000 dolarů.

Exeter je školní knihovna, která slouží potřebám Phillips Exeter Academy. Je největší

Pohledy na vstupní nádvoří Knihovny Exeter

školní knihovnou na světě. Umožňuje přístup k 260 000 dokumentům, formou předplatného odebírá 335 titulů tištěných periodik (v archivu svázaných do 10 000 svazků), nabízí přístup k 27 700 elektronickým časopisům ve 47 databázích, dále mikrofilmy, mikrofiše, audiomedie (6000 CD, 2500 audiokazet, 4000 videokazet a DVD), včetně filmového archivu (cca 300 světových filmů). Součástí knihovny jsou i staré tisky, iluminované manuskripty, dřevořezy, lodní deníky, výtisky prvních anglických a amerických novin. Devítipatrová budova nabízí 450 různých typů míst k sezení (počítačové učebny, promítací místnost, konferenční místnosti, čítárny, posezení na terase) a 210 studijních koutů. Svou kapacitou míst k sezení pojme více než polovinu studentské populace akademie.

V roce 1997 udělil Americký institut architektury (AIA) knihovně cenu Twenty-Five Year Award,

Foto: Wikimedia Commons

což je cena pro ty stavby členů AIA, jejichž kvality prověřilo minimálně čtvrtstoletí. V roce 2005 vydala americká pošta známku s obrázkem knihovny, kde je budova uvedena jako jedno z dvanácti mistrovských děl moderní americké architektury.

LENKA DOSTÁLOVÁ | Lenka.Dostalova@mzk.cz

POUŽITÉ ZDROJE:

- About the Library. *Phillips Exeter Academy* [online]. Exeter: Phillips Exeter Academy [cit. 2020-05-25]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20141226151800/http://www.exeter.edu/libraries/553_4209.aspx.
- HAAS, Felix. *Architektura 20. století: celostátní učebnice pro studující na vysokých školách univerzitního směru*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. Učebnice pro vysoké školy.
- HERZÁN, Dominik. Louis I. Kahn: Phillips Exeter Academy Library. *Earch*. [online]. Praha: Earch, 2006 [cit. 2020-05-21]. Dostupné z: <http://www.earch.cz/cs/louis-i-kahn-phillips-exeter-academy-library>.
- KAHN, Louis I. *Ticho a světlo*. Praha: Arbor vitae, 1999. De arte. ISBN 80-86300-02-1
- UNGERS, Liselotte. *O architektech: životy, díla, teorie: Alberti, Berlage, Boullée a Ledoux, Le Corbusier, Fischer z Erlachu, Ginzburg, Kahn, Jefferson, Loos, Mies van der Rohe, Palladio, Rossi, Schinkel, Smithsonian, Ungers, Venturi a Scott-Brownová, Vitruvius, Wren, Wright*. Praha: Slovart, 2004. ISBN 80-7209-583-8

Z Knihovny knihovnické literatury

Zajímavé zahraniční knižní novinky

Informace o vybraných knižních novinkách z fondu Knihovny knihovnické literatury NK ČR zaměřených na praxi knihoven (https://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=kl).

WOLF, Maryanne. *Čtenáři, vrať se: mozek a čtení v digitálním světě*. Přeložila Romana HEGEDŮSOVÁ. Brno: Host, 2020. 262 s. ISBN 978-80-275-0011-6

Odbornice na proces čtení a neuroložka Maryanne Wolfová v knize shrnuje dosavadní vědecké poznání o vlivu digitálních médií na proces čtení a lidský mozek a seznamuje nás s výsledky nejnovějších studií k problematice soudobého čtenářství. Řada odborníků i laiků se obává důsledků, jaké budou nová média mít na naše intelektuální a kognitivní schopnosti. Ohroženy jsou především děti. Spolu s rozšiřováním digitálních technologií se v posledních třiceti letech proměnil způsob, jakým konzumujeme média, včetně textu. Dnes se čtení přelévá z platformy na platformu, mezi internetovým prohlížečem a e-knihou, odehrává se především na obrazovkách a stimuluje mozek úplně jiným způsobem než soustředěná četba papírových knih nebo novin. Zásadní výzvou pro budoucnost je vštípit dětem schopnost hlubokého a soustředěného čtení, kterou lze získat pouze čtením tištěných knih a textů. Režim digitálního čtení má jiné vlastnosti než čtení tištěných knih. Při získávání kompetencí v digitálním prostředí je však nutné dětem asistovat a dávkovat digitální média opatrně a s rozmyslem. Samotná dostupnost digitálních zařízení nezaručí, že je děti budou smysluplně používat. Ale ani samotné čtení není

podle autorky přirozená nebo vrozená schopnost. Právě naopak. O schopnosti číst Wolfová píše jako o nepřirozeném kulturním vynálezu, který je starý šest tisíc let. Čtení podle ní umožňuje „omezená plasticita“ lidského mozku, který dokáže překonat původní, biologické funkce a rozvíjet neznámé schopnosti, vedle čtení například matematiku. Autorka nechápe nová média jako ohrožení, nýbrž jako výzvu: je nutné se naučit s nimi zacházet tak, aby nám dobře sloužila. Podmínkou je schopnost dlouhodobého a soustředěného čtení, která je zásadní pro obnovu pozornosti a udržování kritického myšlení a mnoha dalších dovedností, které jsou dnes v ohrožení. Digitální média automaticky neničí schopnost hluboce číst – dokonce ji mohou vylepšit.

MAINKA, Agnes. *Smart world cities in the 21st century*. Berlin / Boston: De Gruyter, 2018. 288 s. ISBN 978-3-11-057525-5

Výraz „smart city“ neboli „chytré město“ je termínem, který se objevuje čím dál častěji. Jedná se o koncept, který využívá digitální, informační a komunikační technologie pro zvýšení kvality života ve městech. Města v rozvinutých ekonomikách podle dostupných informačních zdrojů dnes obývá přes 70 % populace a vytvářejí 80 % hrubého domácího produktu, a přitom stále

zažívají překotný růst. Aby jej zvládla, mění se, stávají se „smart“. Urbanisté a pracovníci zabývající se strategickým rozvojem měst rozšiřují všudypřítomnou konektivitu prostřednictvím Wi-Fi hotspotů, zakládají vědecké parky, zavádějí sdílení kol či aut a podporují podnikání. Kniha zkoumá digitální a kognitivní infrastrukturu 31 světových velkoměst a také to, jak splňují požadavky znalostní společnosti v neustále se digitalizujícím prostředí.

Kromě mnoha dalších prvků se i knihovny stávají nezbytnou součástí infrastruktury takovýchto měst. Moderní knihovna má dvě dimenze – digitální a fyzickou. Obě dvě jsou pro život ve městech důležité. Digitální obsah poskytovaný knihovnami je v dnešní době různorodý: zahrnuje přístup k online databázím, digitalizovanému obsahu, e-knihám a dalším e-dokumentům, videím, obrázkům, mapám atd. Ve všech zkoumaných městech (kromě Dubaje) poskytují knihovny digitální obsah, je však možné pozorovat různé přístupy a bohužel také omezení. Kromě několika výjimek (např. Singapur, Reykjavík) se ve většině městských knihoven setkáváme s problémem zpřístupnění plných textů databází z důvodu vysokých nákladů a licencování. Ve velkých městech v Číně (Shenzen) se setkáváme s cenzurou informací. Mnohé projekty knihoven na poli digitalizace dokumentů narážejí na problémy s autorskými právy. Ve všech místech světa je však důležité, aby knihovny uměly poskytnout nejen digitální obsah, ale také instrukce, jak jej využívat a pomáhat překlenout tzv. digital divide (digitální propast) lidem, kteří nemají kompetence pro využívání digitálního obsahu. Fyzický prostor knihovny je v dnešním neosobním digitálním světě neméně důležitý. Kromě využití služeb knihoven, připojení k internetu a využití informačních technologií zde občané naleznou místo k setkávání, místa pro coworking nebo mohou využít nejrůznější vzdělávací aktivity knihoven. V současnosti je jednou z důležitých funkcí velkých městských knihoven podpora imigrantů a cizinců, kteří potřebují pomoc s hledáním práce či vylepšit jazykové schopnosti. Veřejné knihovny se staly mediátory mezi fyzickým a digitálním světem a mají své nezastupitelné místo ve znalostní společnosti.

KILLICK, Sela a Wilson FRANKIE. *Putting library assesment data to work*. London: Facet Publishing, 2019. 170 s. ISBN 978-1-78330-220-8

Efektivní hodnocení knihovny je pro úspěšnou vysokouškolskou knihovnu zásadní. Co ale máme přesně na mysli, když mluvíme o „hodnocení“ knihovny a jak ho lze využít ke zlepšení služeb knihovny? V knize nalezneme vyčerpávající přehled možností a způsobů, jak provést hodnocení vysokouškolské knihovny s cílem zlepšení jejích služeb. Může být však poučná pro všechny typy knihoven. Různé metody hodnocení jsou prezentovány z praktické perspektivy stojící na teoretických základech a zahrnuty jsou praktické případové studie, které ilustrují, jak byly metody úspěšně použity. Seznamuje nás s nejrůznějšími mezinárodními a národními průzkumy, průzkumy institucí či studentskými průzkumy, včetně toho, jak mohou být použity ke zlepšení knihovnických služeb.

Nejjednodušším způsobem, jak získat zpětnou vazbu o knihovně, jsou standardizované průzkumy spokojenosti studentů se školou. Institucionální průzkumy mají širší záběr a zabývají se celou řadou aspektů studentského života, včetně podmínek ke studiu. Hodnocení knihovny je zde logicky omezeno, nicméně výsledky těchto průzkumů bývají hojně publikovány a citovány. Výhodou jsou minimální náklady knihovny, jelikož tyto průzkumy bývají administrovány centrální institucí. Dalším způsobem, jak získat hodnocení knihovny, je standardizovaný průzkum poskytnutý knihovnickou asociací či národní institucí, případně komerční službou. Je také vhodný pro srovnávání mezi jednotlivými knihovnami. Příkladem je dotazník pro vysokouškolské knihovny LibQUAL+. Jedná se o standardizovaný dotazník, který obsahuje 22 otázek pokrývajících tři oblasti: knihovna jako místo, poskytované služby a zaměstnanci knihoven. Knihovna si do dotazníku může přidat pět vlastních otázek. Z dalších známých standardizovaných průzkumů jsou to Insync, Ithaka S+R, The MISO Survey.

Knihovna si zcela jistě může vytvořit vlastní průzkum. Jeho tvorba je však náročnější. Předpokládá základní znalosti výzkumných a analytických metod, kladem je přesné zacílení průzkumu. I když se podaří takovýto průzkum vytvořit a provést, může být pro knihovnu, obzvláště ve větší instituci, výzvou přejít k činům a uskutečnit změny, které z průzkumu vyplynou. Data z knihovnické statistiky, které knihovny běžně shromažďují, bývají také zdrojem pro hodnocení knihovny. Existují standardizované statistické výkazy, případně si knihovny tvoří své provozní statistiky pro různé účely; novějším trendem je využití statistických dat při tzv. advokacii knihoven, jako je např. Return on Investment.

Různými způsoby se dá zajistit tzv. kvalitativní zpětná vazba, nejčastěji v rámci tzv. focus groups neboli skupinových rozhovorů, v rámci diskuzních fór na sociálních sítích, při interakci s uživateli, z komentářů kvantitativních průzkumů atd. Jejich zpracování je náročnější ve srovnání s kvalitativními průzkumy, ale jejich zjištění mohou být pro knihovnu zásadní. V knize nalezneme také přehled nejnovějších trendů metod hodnocení, jako je ekonometrické modelování, big data, uživatelské testování, etnografický výzkum či využití holistického přístupu. Kromě správného výběru metody hodnocení je podle autorů důležité nečekat na domnělé ideální podmínky, ke kterým se mnozí upínají. Je totiž pravděpodobné, že nikdy nenastanou.

VLADANA PILLEROVÁ
| vladana.pillerova@nkp.cz

Knihovny za času koronaviru

Snad je to za námi...

Foto: archiv MěK Vítkov

Foto: archiv Reg. knihovny Karviná

Jana Chlebková z Místní knihovny Vendryně (na s. 253) má autorskou licenci na přílehlavé označení opatření proti šíření koronaviru, které jen zvoní odhodláním a nezlomností – „rouško-vání“. A kolegyně Dana Reiterová z Knihovny Dr. E. Bořického (na s. 265) zase na výstižný popis celého období v podobě černé komedie *Zkrocení zlého koronaviru*. Jako až třetí v řadě musím jen paběrkovat víceméně nezáživným a možná trochu uspávacím nadpisem, který jsem zvolil pro titulky téhle glosy k uvedení toho milého, co jsme od vás dostali do redakce. Neděkuji za redakci o nic méně srdečněji, i když zkla-

mání z toho, že jsem nepřišel na nic lepšího, asi z mých řádek sálá...

Nicméně ze společné paluby nedávno sdíleného překonávání epidemie koronaviru se s vámi rád podělím o pozdrav z Městské knihovny Vítkov, který nanejvýš přesvědčivě dokazuje, že rouška nedokáže zakrýt půvab ani v knihovně (foto vlevo).

Kompozice roušek z Regionální knihovny v Karvině je nezpochybnitelným svědectvím skutečnosti, že přání jejích pracovníků jde skutečně od srdce k srdcím vás všech (foto vpravo). Pro redakci *Čtenáře* je ctí, že může být zprostředkovatelem takových poselství.

–JaC–

Rízení znalostí v knihovnách a informačních centrech Bangladéše se stalo tématem studie, která zkoumala nedostatky v postupech vybraných akademických a specializovaných knihoven. Rízení lidských zdrojů, činnosti založené na inovacích a využití ICT jako nástroje pro správu znalostí, je v Bangladéši na velice nízké úrovni, což prokázala i data z průzkumu. Ten proběhl v 16 knihovnách. Cílem bylo nastartovat procesy změn v systému řízení znalostí ve všech knihovnách v zemi. Ekonomický stav země není dostatečně stabilní, aby formoval silnou infrastrukturu ICT. Knihovny čelí institucionálním, infrastrukturním, organizačním i psychologickým překážkám, protože vláda i nevládní organizace nepovažují informace a znalosti za klíčové pro rozvoj země. Lepší přístup personálu knihoven a pozitivní reakce uživatelů závisí na jejich dovednostech, postojích a zkušenostech. Pro rozvoj služeb knihoven bude tedy nutné zavést vzdělávací programy pro zaměstnance knihoven. Bez zavedení nových a lepších služeb nebude možný rozvoj země a vláda si musí uvědomit, že znalosti a informace přitom hrají důležitou roli.

(*IFLA Journal – Volume 46, Number 1, March 2020, s. 34–51*)

V Německu se od roku 2016 uděluje vědeckým knihovnám odznak Otevřená knihovna. Mezi aspekty otevřenosti patří přístupnost a transparentnost. Byl udělen již devíti německým knihovnám, které splnily nastavená kritéria – služby s otevřeným přístupem, digitalizace sbírek nebo zpřístupnění dat. Nyní byl odznak revidován a byla přidána nová kritéria, která se více zaměřují na veřejné knihovny. Pro jeho získání knihovny musí splnit 15 kritérií (knihovna má přístupný web, pomáhá vytvářet software s otevřeným zdrojovým kódem prostřednictvím vývoje, testů nebo spolufinancováním, zakládá Openness a podporuje jeho personální rozvoj, nabízí pokročilá školení o tématech otevřenosti, na která zve také zaměstnance z jiných institucí, informuje veřejnost o svých výdajích a zajišťuje tak transparentnost nákladů ve smyslu Open Government Data, integruje zdroje otevřeného přístupu do místního vyhledávacího systému a pracuje na vývoji zdrojů otevřeného

přístupu, poskytuje své výukové a studijní materiály dalším institucím na základě otevřené licence k opětovnému použití a zpracování, integruje uživatele do procesů v knihovně, například prostřednictvím průzkumů, a podporuje otevřené znalostní komunity). Podrobné vysvětlení všech kritérií najdete na domovské stránce <https://badge.openbiblio.eu/>.

(*BuB Forum Bibliothek und Information – Jahrgang 72, Nr. 1, 2020, s. 5*)

Slovenská národní knihovna v Martině (SNK) vydala vědeckou publikaci *Středověké rukopisné fragmenty na tlačiach 16. storočia z fondu františkánských knižnic Slovenskej národnej knižnice*. Publikace vznikla v Ústavu pomocných věd historických a archivnictví Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Navazuje na starší výzkumy. Její autor konstatoval, že již v roce 1965 na jednání Komise pro medievalistiku se uvažovalo o výzkumu fragmentů středověkých rukopisných knih a kodexů. Přistoupit k němu však nebylo v minulosti jednoduché – fragmenty dokumentující dějiny knižní kultury, které se nacházely ve vazbách starých knih, se v průběhu restaurování korpusu knihy z knih často snímaly bez zdokumentování původních nosičů. Zrestaurované fragmenty Matice slovenské byly poté uloženy v Literárním archivu SNK. V současnosti se ve SNK v procesu restaurování původní rukopisný materiál použitý při vazbě starých tisků snímá a po ošetření se vkládá do původního korpusu knihy, takže při zpracování starých tisků se v rámci katalogizace zaznamenávají i tyto informace. Práce je rozdělena na kapitoly, v rámci nich autor představuje cíl práce a přibližuje fond tisků 16. století z františkánských knihoven s historickým přehledem zakládání františkánských klášterů na Slovensku. Pojmenovává obsahovou skladbu fragmentů, kde převažují liturgické a náboženské texty. Vysoce erudovaným způsobem přistupuje k paleografickému rozboru zlomků. Nejstarší fragmenty pocházejí z druhé poloviny 12. století. Předkládané dílo přináší mimořádný vklad do dějin slovenské knižní kultury a je obdivuhodným představením zlomků kodexů ve vazbách knih.

(*Knižnica – ročník 20, číslo 4, 2019, s. 64–65*)

Každý den navštíví všech devatenáct studentů Rakouské národní knihovny ve Vídni asi 700 uživatelů. Kdo jsou a za jakým účelem využívají zdejší bohaté fondy? Například Gerhard Bossler je genealog a reprezentant dnes české obce Práče (Pratsch), která má bohatou společnou historii s Rakouskem. Je vystudovaný knihkupec. Již šest let každý den navštívuje knihovnu a zkoumá rodokmeny svých klientů. Výsledky pravidelně publikuje v časopise *Jižní Morava*. Sám má kořeny v obci Pratsch a vystopoval svůj rodokmen do 17. století. Obzvláště ho překvapilo, že je rodově propojen s Joem Zawinulem. Proto Gerhard hrdě nosí tričko s Joes Zawinulem, které obdržel jako dárek na jeho koncertě. Dalším pravidelným uživatelem knihovny je i Tobias Lindorfer, který se rozhodl psát vlastní fantasy román a stejně jako Tolkien v *Pánu prstenů* ho chtěl ozvláštnit specifickým jazykem. Lindorferův fantastický svět hovoří fénicky. Při vývoji jazyka mu pomohly knihy na toto téma. Rakousko nedávno vstoupilo na mezinárodní scénu vynálezců jazyků na konferenci v Cambridge, kde představilo právě jazyk Tobiase Lindorfera. Návštěvníci Rakouské národní knihovny vsutku stojí za pozornost!

(*Österreichische Nationalbibliothek Magazin – Nr. 2, Dezember 2019, s. 33*)

Vedoucí hudebního oddělení Bavorské státní knihovny (BSK) Robert Münster již před 40 lety kontaktoval hraběte Hanse Veita Toerring-Jettenbacha kvůli ojedinělé sbírce hudebnin, které tato významná šlechtická rodina uchovává na svém hradě Winhöring. Tato sbírka obsahuje 79 hudebních rukopisů a 25 notových listů z let 1591–1820. Již v roce 1988 podepsal pan hrabě smlouvu o ochraně této sbírky s BSK, v roce 2017 byla smlouva aktualizována a zároveň se domluvila digitalizace sbírky, dlouhodobá archivace a prezentace prostřednictvím portálu <https://www.bavarikon.de/>. Díky spolupráci zúčastněných stran jsou digitalizované rukopisy a tisky přístupné všem zájemcům na <http://bsb.Bayern/Bavarikontoerring>. V souvislosti s hudbou se jako první člen rodiny objevuje Johann Sigismund Freiherr von Toerring (1581 až 1646). Již jako desetiletý student obdržel v Ingolstadtu hudební rukopis, který zaznamenává 120 instrumentálních a vokálních skladeb od předních skladatelů té doby. Nejvýznamnější část sbírky tvoří rukopisy a tisky, které

původně pocházely ze sbírky Josepha Clemense von Bayern (1671–1723). Některé z dochovaných operních partitur se později staly majetkem rodiny Toerring-Jettenbach a díky tomu byly zdigitalizovány BSK. Četné hudební rukopisy z konce 18. a počátku 19. století pocházejí od hraběte Clemense Antona von Toerring-Seefeld, který byl v roce 1785 hudebním ředitelem v Mnichově. Sběrka tak podává obraz majitelů, kteří se zapojili do hudebního života jako milovníci hudby i jako profesionální hudebníci.

(*BibliotheksMagazin – Jahrgang 15, Ausgabe 43, Februar 2020, s. 43–47*)

Otevřený přístup k výsledkům vědy a výzkumu přináší i autorům na Slovensku několik problematických oblastí. Jedna z nich je autorsko-právní. Publikování v časopisech je spojené s převodem autorských práv na vydavatele na jedné straně a s povinností publikovat výsledky vědeckého výzkumu podpořeného z veřejných zdrojů prostřednictvím otevřeného přístupu na straně druhé. Vědeckí pracovníci se musejí umět orientovat v široké spleti institucionálních politik na úrovni jednotlivých organizací, které financují výzkum, vydavatelů i jednotlivých časopisů. Otevřeně publikování je v zásadě možné dvěma způsoby: autoarchivace v repozitářích nebo publikování v open access časopisech. Druhá možnost nevyklučuje zároveň zveřejnění článku v repozitáři či na internetovém profilu vědce. Důležité je vědět, jakou verzi článku může autor zveřejnit. Ne všichni vydavatelé časopisů autorům autoarchivaci povolují. Orientaci v politikách autorských práv vědeckým pracovníkům ulehčuje nástroj SHERPA/RoMEO. Jde o databázi přibližně 2600 vydavatelů a více než 22 000 časopisů z celého světa. Každý záznam obsahuje souhrn pravidel, jak může autor zacházet s článkem po jeho publikování v časopise. Vydavatelé a časopisy jsou na základě oprávnění zařazeni do jedné ze čtyř kategorií. Někteří vydavatelé mají pro svoje časopisy různá práva archivace. Proto je vhodné zjistit si oprávnění na úrovni konkrétního časopisu. Databáze neobsahuje informace o monografiích a konferenčních sbornících. Užitečným nástrojem sumarizujícím nařízení a politiky otevřeného přístupu univerzit, výzkumných institucí, podporovatelů výzkumu je databáze ROARMAP. (*Bibliotheca Universitatis – Ročník 15, č. 2, 2019/2020, s. 20–21*)

Před 100 lety, **3. 8. 1920**, se narodila světově proslulá anglická spisovatelka **P. D. Jamesová** († 2014), autorka detektivních románů s Adamem Dalglieshem (např. *Zahalte jí tvář, Rubáš pro slavičku, Černá věž, Plány a touhy, Smrt v sutaně* a další), z nichž většina byla zpracována pro televizi; věnuje se však i jiným žánrům (např. zfilmovaný sci-fi román *Potomci lidí*).

Před 170 lety, **5. 8. 1850**, se narodil francouzský spisovatel **Guy de Maupassant** († 1893), autor románu *Miláček* či povídky *Kulička*.

Před 30 lety, **5. 8. 1990**, zemřel český básník **Ivan Blatný** (* 1919), autor sbírek *Paní Jitřenka, Melancholické procházky, Stará bydlíště* či *Pomocná škola Bixley*; společně s Jiřím Ortenem napsal *Hru na povídku* a *Druhou hru na povídku*.

Před 120 lety, **6. 8. 1900**, se narodil český spisovatel, literární kritik, novinář a překladatel **Jiří Weil** († 1959), autor románů *Moskva–hranice, Život s hvězdou, Na střeše je Mendelssohn, Dřevěná lžice* a jiných.

Před 90 lety, **8. 8. 1930**, se narodil britský romanopisec **Barry Unsworth** († 2012), nositel Booker Prize za román *Posvátný hlad*; český vyšly romány *Kdo zabil Tomáše Wellse, Kamená madona, Tanečnice* a *Země zázraků*.

Před 140 lety, **12. 8. 1880**, se narodila britská spisovatelka **Radcliffe Hallová** († 1943), autorka dnes už klasického románu s lesbickou tematikou *Studna osamění*.

Před 25 lety, **13. 8. 1995**, zemřel český básník, spisovatel a psycholog **Jan Křesadlo** (* 1926, vl. jm. Václav Pinkava), autor románů a próz *Obětina, Slepá bohyně, Fuga Trium* či *Mrchopěvci*.

Před 160 lety, **16. 8. 1860**, se narodil francouzský básník **Jules Laforgue** († 20. 8. 1887), z jehož díla vyšel česky např. výbor *Kosmické klauniády*.

Před 120 lety, **16. 8. 1900**, zemřel největší portugalský spisovatel 19. století **José Maria Eça de Queiroz** (* 1845), autor slavného románu *Zločin pátera Amara*.

Před 100 lety, **16. 8. 1920**, se narodil americký básník a spisovatel **Charles Bukowski** († 1994), autor nekonvenčních autobiografických románů a povídek, např. *Faktótum, Hollywood, Škvár, Paměti starého chlapáka* či *Těžký čas*.

Před 170 lety, **18. 8. 1850**, zemřel francouzský spisovatel **Honoré de Balzac** (* 1799), autor rozsáhlého cyklu románů a novel *Lidská komedie*, z nichž k nejznámějším patří *Otec Goriot, Ztracené iluze, Lesk a bída kurtizán, Sestřenic Běta, Bratranec Pons, Modesta Mignonová, Evženie Grandetová, Plukovník Chabert, Gobseck, Šagrénová kůže* a další.

Před 130 lety, **20. 8. 1890**, se narodil **Howard Phillips Lovecraft** († 1937), americký básník, prozaik, žurnalista a esejista, autor fantasy, sci-fi a hororů, proslulý svými povídkami (např. *Volání Cthulhu*).

Před 170 lety, **22. 8. 1850**, zemřel maďarsko-rakouský básník **Nikolaus Lenau** (* 25. 8. 1802), autor epického cyklu románů *Albigenští*.

Před 100 lety, **22. 8. 1920**, se narodil americký spisovatel **Ray Bradbury** († 2012), proslulý sci-fi románem *451 stupňů Fahrenheit* či *Martánskou kronikou*.

Před 140 lety, **23. 8. 1880**, se narodil **Alexandr Grin** († 1932), ruský autor romantických fantastických románů a novel s dobrodružnou tematikou, např. *Nachové plachty* nebo *Jessie a Morgiana*, zfilmovaná Jurajem Herzem jako *Morgiana*.

Před 130 lety, **24. 8. 1890**, se narodila dominikánská spisovatelka **Jean Rhysová** († 1979), proslulá románem *Širé Sargasové moře*, v němž vypráví o tom, co mohlo předcházet ději románu *Jana Eyrová* Charlotte Brontëové.

Před 120 lety, **25. 8. 1900**, se narodil francouzský dramatik a básník **Georges Neveux** († 1982), podle jehož her složil Bohuslav Martinů své opery *Julietta aneb Snář* a *Ariane*.

Před 120 lety, **25. 8. 1900**, zemřel **Friedrich Nietzsche** (* 1844), německý filozof a klasický filolog, jedna z nejvlivnějších, ale také nejkontroverznějších postav v dějinách filozofie, autor mnoha spisů, např. *Zrození tragédie z ducha hudby, Nečasové úvahy, Ranní červánky, Radostná věda, Tak pravil Zarathustra, Mimo dobro a zlo, Genealogie morálky, Případ Wagner, Ecce Homo* či *Soumrak model*.

Před 140 lety, **26. 8. 1880**, se narodil francouzský básník a dramatik **Guillaume Apollinaire** († 1918), autor slavného *Pásma*, sbírek *Alkohol* a *Kaligramy* nebo dramatu *Prsy Tiréziovy*, kde je poprvé použit termín surrealismus.

Před 20 lety, **3. 9. 2000**, zemřel **Oldřich Daněk** (* 1927), český dramatik, spisovatel, scenárista a režisér, autor románů *Král utíká z boje* nebo *Král bez přílby*, her *Vévodkyně valdštejnských vojsk* nebo *Zdaleka ne tak ošklivá, jak se původně zdálo*, spoluautor seriálu *Byl jednou jeden dům* a dalších.

Před 150 lety, **7. 9. 1870**, se narodil ruský spisovatel **Alexandr Kuprin** († 1938), jehož nejznámějším dílem je román *Souboj*.

Před 190 lety, **8. 9. 1830**, se narodil francouzský spisovatel **Frédéric Mistral** († 1914), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1904), autor dlouhé básně *Mirèio*, podle níž napsal Charles Gounod operu *Mireille*.

Před 25 lety, **8. 9. 1995**, zemřel český prozaik a fejetonista **František Nepil** (* 1929), který psal také prózy pro děti (*Dobré a ještě lepší jitro, Malý atlas mého srdce, Kněžnin prsten, Makový mužiček, Naschválničci* aj.).

Před 120 lety, **9. 9. 1900**, se narodil anglický prozaik **James Hilton** († 1954), autor bestselleru *Ztracený horizont*.

Před 130 lety, **10. 9. 1890**, se v Praze narodil německy píšící spisovatel **Franz Werfel** († 1945), autor románů a novel *Sjezd abiturientů, Barbora neboli Zbožnost, Čtyřicet dnů, Verdi – Román opery, Jeremiáš, Píseň o Bernadettě, Hvězda nenarozených, Dům smutku* a dalších.

Před 135 lety, **11. 9. 1885**, se narodil anglický spisovatel **D. H. Lawrence** († 1930), autor románů *Synové a milenici, Duha, Ženy milující* a skandálního *Milence lady Chatterleyové* a mnoha novel a povídek (český výbor *Stíny jara*); proslul svým otevřeným popisem lidských vášní a instinktů a vztahů (i sexuálních) mezi muži a ženami.

Před 190 lety, **13. 9. 1830**, se narodila **Marie von Ebner-Eschenbachová** († 1916), rakouská spisovatelka narozená ve Zdislavicích na Kroměřížsku, autorka románů a novel *Božena, Obecní dítě* či *Nevěrec*.

Před 130 lety, **15. 9. 1890**, se narodila anglická spisovatelka **Agatha Christie** († 1976), nesmírně populární autorka kriminálních a detektivních románů a povídek, stvořitelka Hercula Poirota a slečny Marplové, „královna detektivek“, nej-

lépe prodávaná spisovatelka tohoto žánru; jejích knih se prodalo již přes dvě miliardy výtisků v angličtině a více než miliarda výtisků v dalších 103 jazycích. Napsala přes 80 románů, povídkových knih a divadelních her; její *Past na myši* je nejdéle hranou divadelní hrou všech dob. Existuje také nespočet filmových a televizních verzí jejích děl. K nejznámějším knihám patří *Vražda Rogera Ackroyda, Vražda v Orient-expressu, Smrt na Nilu, Deset malých černoušků, Záhada na zámku Styles, Vražda na faře, Vraždy podle abecedy, Vražda v postranní ulici, Schůzka se smrtí, Mrtvá v knihovně, Svědek obžaloby* a další. Několik románů vydala pod pseudonymem Mary Westmacottová a napsala také *Vlastní životopis*.

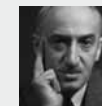
Před 110 lety, **17. 9. 1910**, se narodil **František Hrubín** († 1971), český básník, spisovatel, dramatik a překladatel, autor sbírek *Zpíváno z dálky, Krásná po chudobě* či *Včelí plást*, poem *Jobova noc* a *Romance pro křídlovku* nebo hry *Srpnová neděle*.

Před 85 lety, **17. 9. 1935**, se narodil americký spisovatel **Ken Kesey** († 2001), jehož nejznámějším dílem je román *Vyhoďte ho z kola ven*, předloha slavného pětioscarového filmu Miloše Formana *Přelet nad kukaččím hnízdem*.

Před 45 lety, **20. 9. 1975**, zemřel francouzský básník **Saint-John Perse** (* 1887), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1960).

Před 160 lety, **21. 9. 1860**, zemřel německý filozof **Arthur Schopenhauer** (* 1788), autor spisu *Svět jako vůle a představa*; svou pesimistickou filozofií ovlivnil např. F. Nietzscheho nebo skladatele R. Wagnera.

Před 150 lety, **23. 9. 1870**, zemřel francouzský spisovatel **Prosper Mérimée** (* 28. 9. 1803), autor novely *Carmen*, podle níž vytvořil Georges Bizet jednu z nejpobulárnějších oper světového repertoáru.

Před 50 lety, **25. 9. 1970**, zemřel německý prozaik **Erich Maria Remarque** (* 1898), jeden z nejčtenějších světových spisovatelů, autor románů *Na západní frontě klid, Cesta zpátky, Tři kamarádi, Miluj bližního svého, Vítězný oblouk, Čas žít, čas umírat, Černý obelisk, Nebe nezná vyvolených, Noc v Lisabonu* a dalších.

Řada velkých knihoven v pondělí otevřít nestihne. Právo [online]. 2020, (97), 5 [cit. 2020-05-25]. ISSN 1211-2119. Dostupné z: <http://pravo.novinky.cz/>.

Národní knihovna ČR, Moravská zemská knihovna v Brně, Městská knihovna v Praze, Knihovna Jiřího Mahena v Brně a většina krajských knihoven neotevře v termínu avizovaném Ministerstvem kultury České republiky svoje provozu. Nestihnou to z důvodu krátkého přechodu mezi mimořádným režimem a běžnou provozní dobou.

BLAŽEK, Rudolf. Orbis pictus do každé školy. Rodina a škola [online]. 2020, (5), 16 [cit. 2020-05-25].

Rozhovor s generálním ředitelem NK ČR Martinem Kocandou na téma *Manuscriptoria*, nejrozsáhlejší digitální knihovny vzácných historických rukopisů v Evropě, kterou spravuje NK ČR (<http://www.manuscriptorium.com/cs>). M. Kocanda popisuje její vznik, složení a význam. Dále představuje projekt *Manuscriptorium pro školy* – jeho složení, komu slouží a jeho minulost či důvody zániku. NK ČR se rozhodla tento portál obnovit v době pandemie. Více na <http://skolam.manuscriptorium.com/xwiki/wiki/mnsproskoly/view/0%20Manuscriptorium%20pro%20C5%A1koly/>.

ZAHÁLKA, Michal. Knihovny všech teatrologů, spojte se. Divadelní noviny [online]. 2020, (8), 15 [cit. 2020-05-25]. ISSN 1210-471X. Dostupné z: <http://www.divadelni-noviny.cz/>.

Článek stručně uvádí založení facebookové skupiny Spojené knihovny teatrologické, která vznikla v době pandemie na podporu badatelů, studentů a vědců. Vznikla na stejné bázi jako projekt pro překladatele *Kolik třešní, tolik višní*.

ZÁZVORKA, Petr. František Roith. Stavebnictví [online]. 2020, (4), 8 [cit. 2020-05-25]. ISSN 1802-2030. Dostupné z: <http://www.casopisstavbnictvi.cz/>.

Článek o uznávaném architektovi Františku Roithovi, který mj. vytvořil v letech 1925 až 1928 budovu Ústřední knihovny hl. m. Prahy včetně vnitřní výzdoby. Knihovna patřila ve své

době k nejmodernějším knihovnám v Evropě. Nová budova se stavěla jako připomínka 10. výročí založení Československé republiky a 60 let trvání Městské knihovny.

MINAŘÍKOVÁ, Kamila. Když nepřežije kultura, nepřežije lidstvo, říká ředitelka knihovny. Ústecký deník [online]. 2020, (93), 13 [cit. 2020-05-25]. ISSN 1214-858X. Dostupné z: <http://www.ustecky.denik.cz/>.

Rozhovor s ředitelkou Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem Janou Linhartovou o krizovém režimu v době pandemie a činnostech knihovny v tomto období. Dále o poskytovaných službách (půjčování e-knih, vracení knih do návratového automatu apod.). Knihovna se mimo projektů *Bookstart* aneb *S knížkou do života* či *Už jsem čtenář* přihlásila rovněž k projektu *Tiskne celé Česko*.

BENEŠ, Jan. Na knihu si najdu čas každý večer a rád čtu i o víkendech. Chomutovský deník [online]. 2020, (87), 12 [cit. 2020-05-27]. ISSN 1214-8504. Dostupné z: <http://www.chomutovsky.denik.cz/>.

Rozhovor s novým ředitelem Chomutovské knihovny Bedřichem Fryčem o jeho minulém i současném místě působení, o dalším směřování knihovny, nabídce služeb pro všechny věkové kategorie uživatelů, a to zvláště seniorů. Dále se rozhovor zabývá akcí *Rande naslepo*, vybudováním *Teen zóny* v knihovně, aktivitami seniorů (Univerzita třetího věku, kurzy tanečních, literárně zaměřené exkurze aj.). Kromě knihovny má B. Fryč ještě ve své gesci dva historické objekty v Chomutově – kostel sv. Ignáce a městskou věž.

TRDLA, Martin. Knihy si čtenáři půjčují online. Mladá fronta Dnes [online]. 2020, (78), 14 [cit. 2020-06-01]. ISSN 1210-1168. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/mfdnes.asp>.

Krajská vědecká knihovna v Liberci spustila na svých stránkách projekt *Knihovna online* (<https://www.kvkli.cz/index.php?id=5126>). Je určena novým i registrovaným čtenářům a nabízí široký výběr titulů beletrie i naučné literatury, novin, časopisů, učebnice, videozáznamy hudebních vystoupení oper i baletů aj. Projekt nabízí také software na přípravu citací.

Městská knihovna Veselí nad Moravou – Závan inspirace ze Severu s. 286–288

↑ Dětské oddělení
↓ Propojení prostoru knihovny se sálem kulturního domu

Foto: Petr Omelka

L. I. Kahn, tvůrce Knihovny Exeter s. 289–292

↓ Budova Knihovny Exeter (Phillips Exeter Academy Library)
Pohled do ústřední haly Knihovny Exeter →

Foto: Wikimedia Commons

↑ Budova kulturního domu s knihovnou

Výpůjční pult oddělení pro dospělé →

Projekt S knížkou do života (Bookstart)

Vychází z mezinárodního projektu s třicetiletou historií, který je dnes rozšířený do desítek zemí světa. Princip české varianty je jednoduchý: nově narozeným miminkům a jejich rodičům jsou při slavnostní příležitosti předány knížky – pro děťátko originální leporelo k předčítání a společným aktivitám (tyto knížky není možné po dobu tří let získat jinou cestou), pro rodiče návod, jak s děťátkem trávit společné chvíle nad knížkou. Současně set obsahuje nabídku služeb a akcí místní knihovny pro tuto skupinu (rodiče s dětmi od narození do tří let), průkaz do knihovny nebo poukaz na něj, seznamy vhodné literatury k předčítání dětem, vhodných časopisů apod. Knihovny zapojené v projektu pak pravidelně pořádají akce, při nichž si s dětmi čtou, hrají, podporují jejich komunikaci, vztah ke knize a čtení, ale také např. rozvoj motorických i dalších dovedností aj.

Přínos pro děti

Včasně položení základů čtenářské gramotnosti a čtenářství, prvotní socializace ve skupině vrstevníků.

Přínos pro rodiče

Příležitost ke sdílení zkušeností, návod, jak pracovat v rodině s knížkou v předčtenářském období dětí; přehled o vhodné literatuře pro děti k předčítání i zajímavé literatuře pro sebe, metodická pomoc a konzultace v oblasti literatury a čtenářství, setkání např. s pediatry a dalšími relevantními specialisty...

Přínos pro knihovny

Noví uživatelé, přátelé, stakeholderi, partneři a dobrovolníci, silnější pozice a větší prestiž v komunitě, u zřizovatele a významných partnerů, nové znalosti a kompetence, další významný segment působnosti vyplňující prázdné místo na trhu.

Přínos pro společnost

Růst čtenářské gramotnosti a čtenářství.

Tato nabídka knihoven (a obcí) se setkává u rodičů v ČR – stejně jako v jiných zemích – s velmi pozitivním ohlasem, a tak počet zapojených obcí a knihoven od roku 2018, kdy byl projekt zahájen, pomalu, ale trvale roste.

V roce 2021 bude zahájena i druhá fáze projektu, věnovaná rodičům a dětem 3–6letým. Knihovny tak završí svou nabídku pomoci rodinám celé předčtenářské populace a zároveň mají šanci dovést celou generaci dětí k období čtenářskému.

Zapojte se do projektu i VY! Stojí to zato!

Více o projektu, který organizuje Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR, najdete na stránkách [https://www.sknizkoudoživota.cz/](https://www.sknizkoudozivota.cz/) v oddílu Pro knihovny. Na mapě (<https://www.sknizkoudozivota.cz/prehled-zapojenych-knihoven/>) lze zjistit, které knihovny, obce a města jsou v projektu zapojeny.

